

**HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO MIFUGO NA UVUVI
MHESIMIWA MWIGULU LAMECK NCHEMBA
MADELU (MB.) KUHUSU MAKADIRIO YA MATUMIZI
YA FEDHA YA WIZARA YA KILIMO MIFUGO NA
UVUVI KWA MWAKA 2016/17**

YALIYOMO

1.0	UTANGULIZI.....	1
2.0	HALI YA KILIMO MIFUGO NA UVUVI.....	4
2.1	HALI YA KILIMO	4
2.1.1	<i>Uzalishaji wa Mazao ya Biashara.....</i>	<i>5</i>
2.1.2	<i>Hali ya Chakula na Uzalishaji wa Mazao ya Chakula.....</i>	<i>5</i>
2.2	HALI YA USHIRIKA.....	8
2.3	HALI YA MIFUGO	9
2.4	HALI YA UVUVI.....	11
3.0	MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KATIKA KIPINDI CHA MWAKA 2015/16.....	14
3.1	FUNGU 43.....	14
3.1.1	<i>Makusanyo ya Maduhuli</i>	<i>14</i>
3.1.2	<i>Fedha Zilizoidhinishwa</i>	<i>14</i>
3.1.3	<i>Matumizi ya Bajeti ya Kawaida</i>	<i>14</i>
3.1.4	<i>Matumizi ya Bajeti ya Maendeleo</i>	<i>15</i>
3.2	FUNGU 24.....	16
3.2.1	<i>Fedha Zilizoidhinishwa</i>	<i>16</i>
3.2.2	<i>Matumizi ya Bajeti ya Kawaida</i>	<i>16</i>
3.3	FUNGU 99.....	17
3.3.1	<i>Makusanyo ya Maduhuli</i>	<i>17</i>
3.3.2	<i>Fedha Zilizoidhinishwa</i>	<i>17</i>
3.3.3	<i>Matumizi ya Bajeti ya Kawaida</i>	<i>17</i>
3.3.4	<i>Matumizi ya Bajeti ya Maendeleo</i>	<i>18</i>
4.0	UTEKELEZAJI WA MALENGO KWA MWAKA 2015/2016 NA MPANGO WA MWAKA 2016/2017	18
4.1	KILIMO NA USHIRIKA.....	18
4.1.1	<i>Kuongeza Tija na Uzalishaji wa Mazao ya Kilimo</i>	<i>19</i>
4.1.2	<i>Kuongeza Upatikanaji wa Masoko ya Mazao ya Kilimo.....</i>	<i>46</i>
4.1.3	<i>Kuimarisha Uongezaji wa Thamani na Usindikaji wa Mazao ya Kilimo</i>	<i>48</i>
4.1.4	<i>Kuimarisha Mfumo wa Ukusanyaji, Uhifadhi, Uchambuzi na Usambazaji wa Takwimu.....</i>	<i>49</i>
4.1.5	<i>Kusimamia Sera, Sheria na Mikakati Katika Sekta ya Kilimo</i>	<i>49</i>
4.1.6	<i>Kuboresha Uratibu katika Sekta ya Kilimo</i>	<i>52</i>
4.1.7	<i>Kuboresha uwezo wa Wizara kutoa Huduma.....</i>	<i>52</i>

4.1.8	<i>Kuimarisha Ushirika na Asasi za Wananchi katika Kilimo na Sekta Nyingine za Kiuchumi.....</i>	55
4.1.9	<i>Kuzingatia Masuala Mtambuka katika Kilimo</i>	60
4.2	MIFUGO	63
4.2.1	<i>Sera, Mikakati na Programu</i>	63
4.2.2	<i>Sera, Mikakati na Programu</i>	63
4.2.3	<i>Sheria na Kanuni za Sekta ya Mifugo</i>	64
4.2.4	<i>Uzalishaji na Biashara ya Mifugo na Mazao yake.....</i>	65
4.2.5	<i>Uzalishaji wa Nyama katika Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO).....</i>	70
4.2.6	<i>Matumizi ya Rasilimali za Ardhi, Maji na Malisho kwa Mifugo 74</i>	
4.2.7	<i>Utatuzi wa Migogoro ya Wafugaji, Wakulima na Watumiaji Wengine wa Ardhi</i>	75
4.2.8	<i>Usindikaji wa Vyakula vya Mifugo.....</i>	76
4.2.9	<i>Udhibiti wa Magonjwa ya Mifugo.....</i>	76
4.2.10	<i>Magonjwa yaenezwayo na Kupe na Mbung'o.....</i>	77
4.2.11	<i>Magonjwa ya Mifugo yanayoambukiza Binadamu.....</i>	78
4.2.12	<i>Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji wa Mifugo.....</i>	80
4.2.13	<i>Utafiti, Mafunzo na Ugani wa Mifugo.....</i>	80
4.2.14	<i>Usimamizi wa Ubora wa Mazao, Taaluma na Huduma za Mifugo</i>	86
4.3	UVUVI.....	89
4.3.1	<i>Sera, Mikakati na Programu</i>	89
4.3.2	<i>Sheria na Kanuni za Sekta ya Uvuvi</i>	90
4.3.3	<i>Uzalishaji na Biashara ya Mazao ya Uvuvi</i>	91
4.3.4	<i>Ukuzaji wa Viumbe kwenye Maji</i>	92
4.3.5	<i>Uwezesaji wa wavuvi na wakuzaji viumbe kwenye maji</i>	94
4.3.6	<i>Usimamizi wa Ubora wa Mazao na Huduma za Uvuvi.....</i>	95
4.3.7	<i>Huduma za Ukaguzi wa Ubora na Usalama wa Mazao ya Uvuvi</i>	96
4.3.8	<i>Usimamizi wa Rasilmali za Uvuvi.....</i>	97
4.3.9	<i>Utafiti, Mafunzo na Ugani wa Uvuvi.....</i>	102
4.3.10	<i>Uwekezaji kwenye Sekta ya Uvuvi.....</i>	106
4.3.11	<i>Masuala ya Mtambuka ya Mifugo na Uvuvi</i>	107
5.0	SHUKRANI.....	110
6.0	MAOMBI YA FEDHA MWAKA 2016/2017	112

VIFUPISHO VYA MANENO

<i>ACTN</i>	<i>Agriculture Conservation Tillage Network</i>
<i>AGITF</i>	<i>Agricultural Inputs Trust Fund</i>
<i>AGRA</i>	<i>Alliance for a Green Revolution in Africa</i>
<i>AMCOS</i>	<i>Agricultural Marketing Cooperative Societies</i>
<i>ASA</i>	<i>Agriculture Seed Agency</i>
<i>ASARECA</i>	<i>Association for Strengthening Agricultural Research in Eastern and Central Africa</i>
<i>ASDP</i>	<i>Agricultural Sector Development Programme</i>
<i>ASDS</i>	<i>Agricultural Sector Development Strategy</i>
<i>AU</i>	<i>African Union</i>
<i>AVRDC</i>	<i>Asian Vegetable Research and Development Center</i>
<i>BIDP</i>	<i>Border Interoperability Demonstration Project</i>
<i>BMUs</i>	<i>Beach Management Units</i>
<i>BRN</i>	<i>Big Results Now</i>
<i>CCARDESA</i>	<i>Centre for Coordination of Agricultural Research and Development in Southern Africa</i>
<i>CIMMYT</i>	<i>International Maize and Wheat Improvement Center</i>
<i>COASCO</i>	<i>Cooperative Audit and Supervision Cooperation</i>
<i>COSTECH</i>	<i>Tanzania Commission for Science and Technology</i>
<i>COWABAMA</i>	<i>Collective Warehouse Based Marketing</i>
<i>CRDB</i>	<i>Cooperative Rural Development Bank</i>
<i>CRMP</i>	<i>Cooperative Reform and Modernization Program</i>
<i>DANIDA</i>	<i>Danish International Development Agency</i>
<i>DFID</i>	<i>Department for International Development, UK</i>

<i>EAAPP</i>	<i>Eastern Africa Agricultural Productivity Programme</i>
<i>EAF</i>	<i>Ecosystem Approach to Fisheries Management</i>
<i>EAGC</i>	<i>Eastern Africa Grain Council</i>
<i>ERPP</i>	<i>Expanded Rice Production Project</i>
<i>ESMP</i>	<i>Environmental and Social Management Plans</i>
<i>EU</i>	<i>European Union</i>
<i>FAO</i>	<i>United Nations for Food and Agriculture Organization</i>
<i>FETA</i>	<i>Fisheries and Education Training Agency</i>
<i>HABs</i>	<i>Harmful Algae Blooms</i>
<i>ICM</i>	<i>Integrated Coastal Management</i>
<i>ICRAF</i>	<i>International Centre for Research in Agroforestry</i>
<i>ICRISAT</i>	<i>International Crops Research Institute for the Semi – Arid Tropics</i>
<i>IFAD</i>	<i>International Food and Agriculture Development</i>
<i>IFS</i>	<i>International Foundation for Science</i>
<i>IITA</i>	<i>International Institute of Tropical Agriculture</i>
<i>ILRI</i>	<i>International Livestock Research Institute</i>
<i>IOTC</i>	<i>Indian Ocean Tuna Commission</i>
<i>IRRI</i>	<i>International Rice Research Institute</i>
<i>ITCOJE</i>	<i>Iringa Tobacco Cooperative Joint Enterprises</i>
<i>JICA</i>	<i>Japan International Cooperation Agency</i>
<i>JKT</i>	<i>Jeshi la Kujenga Taifa</i>
<i>KATRIN</i>	<i>Kilombero Agriculture Training and Research Institute</i>
<i>KOICA</i>	<i>Korea International Cooperation Agency</i>
<i>LGMD2</i>	<i>Local Government Monitoring Database 2</i>
<i>LITA</i>	<i>Livestock Training Agency</i>

<i>MATT</i>	<i>Multi - Agency Task Team</i>
<i>MBIFACU</i>	<i>Mbinga Farmers Cooperative Union</i>
<i>MIRA</i>	<i>Micro Reform for African Agribusiness</i>
<i>NAMIS</i>	<i>National Agriculture Management Information System</i>
<i>NFRA</i>	<i>National Food Reserve Agency</i>
<i>PAPAC</i>	<i>The Platform for Agriculture Policy Analysis and Coordination</i>
<i>PASS</i>	<i>Private Agricultural Sector Support</i>
<i>PHRD</i>	<i>Japan Policy and Human Resources Development</i>
<i>RUBADA</i>	<i>Rufiji Basin Development Authority</i>
<i>SACCOS</i>	<i>Savings and Credit Cooperative Societies</i>
<i>SADCAS</i>	<i>Southern Africa Development Community Accreditation Services</i>
<i>SAGCOT</i>	<i>Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania</i>
<i>SONAMCU</i>	<i>Songea and Namtumbo Agricultural Marketing Cooperative Union</i>
<i>SUA</i>	<i>Sokoine University of Agriculture</i>
<i>SWIOFish</i>	<i>South West Indian Ocean Fisheries Governance and Shared Growth</i>
<i>TaCRI</i>	<i>Tanzania Coffee Research Institute</i>
<i>TADB</i>	<i>Tanzania Agriculture Development Bank</i>
<i>TAMISEMI</i>	<i>Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa</i>
<i>TAN-AIM</i>	<i>Tanzania Agricultural Investment Mapping</i>
<i>TANAPA</i>	<i>Tanzania National Parks</i>
<i>TANLITS</i>	<i>Tanzania National Livestock Identification Traceability System</i>
<i>TARI</i>	<i>Tanzania Agriculture Research Institute</i>
<i>TBC</i>	<i>Tanzania Broadcasting Cooperation</i>

<i>TBL</i>	<i>Tanzania Breweries Limited</i>
<i>TEHAMA</i>	<i>Teknolojia ya Habari na Mawasiliano</i>
<i>TFRA</i>	<i>Tanzania Fertilizer Regulatory Authority</i>
<i>TLMI</i>	<i>Tanzania Livestock Modernization Initiatives</i>
<i>TLMP</i>	<i>Tanzania Livestock Master Plan -</i>
<i>TMA</i>	<i>Tanzania Meteorological Agency</i>
<i>TMC</i>	<i>Tanzania Meat Company</i>
<i>TOSCI</i>	<i>Tanzania Official Seed Certification Institute</i>
<i>TPRI</i>	<i>Tropical Pesticides Research Institute</i>
<i>TRIT</i>	<i>Tea Research Institute of Tanzania</i>
<i>TSHITDA</i>	<i>Tanzania Smallholder Tea Development Agency</i>
<i>TVLA</i>	<i>Tanzania Veterinary Laboratory Agency</i>
<i>UKIMWI</i>	<i>Ukosefu wa Kinga Mwilini</i>
<i>UNDP</i>	<i>United Nations Development Programmes</i>
<i>UNEP</i>	<i>United National Environment Programme</i>
<i>UNICEF</i>	<i>United Nations Children's Fund</i>
<i>USAID</i>	<i>United States Development Agency</i>
<i>VVU</i>	<i>Virusi vya Ukimwi</i>
<i>WETCU</i>	<i>Western Zone Tobacco Growers Cooperative Union</i>
<i>WFP</i>	<i>World Food Programme</i>

**HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO MIFUGO NA UVUVI
MHESHIMIWA MWIGULU LAMECK NCHEMBA
MADELU (MB.) KUHUSU MAKADIRIO YA MATUMIZI
YA FEDHA YA WIZARA YA KILIMO MIFUGO NA
UVUVI KWA MWAKA 2016/2017**

1.0 UTANGULIZI

1. *Mheshimiwa Spika*, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu baada ya kuzingatia taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni leo na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo Mifugo na Maji inayohusu Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, sasa lijadili na kukubali kupitisha Makadirio ya Matumizi ya Kawaida na ya Maendeleo ya Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kwa mwaka 2016/2017.

2. *Mheshimiwa Spika*, napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutufikisha siku ya leo tukiwa na afya njema ili tuweze kujadili bajeti hii kwa ajili ya maendeleo ya Watanzania. Napenda pia, kumshukuru Mhe. Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuniadini na kunitaua kuwa Waziri wa Kilimo Mifugo na Uvuvi. Napenda kutumia fursa hii kumuahidi Mhe. Rais, Viongozi wangu wengine, Waheshimiwa Wabunge, Wakulima, Wafugaji, Wavuvi na Watanzania kwa ujumla kwamba nitatumia uwezo wangu wote kwa uaminifu na uadilifu kuhakikisha rasilimali zinazotengwa zinawafikia walengwa ili wazalishe mazao kwa wingi na yenye ubora na hatimaye kuinua kipato.

3. *Mheshimiwa Spika*, kwa namna ya pekee nampongeza Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania

kwa kutoa msukumo wa kuendeleza Sekta ya Kilimo kwa upana wake. Msukumo huo, umedhihirika katika hotuba yake ya ufunguzi wa Bunge la 11 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 20 Novemba, 2015. Mheshimiwa Rais aliainisha maeneo yenye changamoto katika sekta ambayo ni uhaba wa pembejeo za kilimo, mifugo na uvuvi, tatizo la masoko, kukopwa mazao ya wakulima, ukosefu wa Wataalamu wa Ugani, upungufu wa Maghala, mabwawa, malambo, majosho, vifaa duni vya uvuvi, uvuvi haramu, uwekezaji mdogo katika Sekta ndogo ya uvuvi hususan viwanda vya mazao ya uvuvi na hasa katika ukanda wetu wa bahari. Napenda kuwahakikishia Watanzania kwamba utekezaji wa maeneo hayo utafanyika kwa awamu katika kipindi cha miaka mitano.

4. Mheshimiwa Spika, napenda kumpongeza Makamu wa Rais, Mhe. Samia Suluhu Hassan kwa kuwa mwanamke wa kwanza kushika wadhifa wa Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Pamoja na majukumu mengine, Ofisi ya Makamu wa Rais inasimamia na kutoa miongozo ya masuala yote ya mazingira ambayo ni muhimu katika maendeleo ya Sekta ya Kilimo Mifugo na Uvuvi. Kulingana na historia nzuri ya uongozi aliyonayo nina imani na uteuzi wake katika kuleta ustawi wa Sekta ya Kilimo inayotegemea sana utunzaji wa mazingira.

5. Mheshimiwa Spika, napenda pia kutumia fursa hii kumpongeza Mhe. Majaliwa Kassim Majaliwa, Mbunge wa Ruangwa kwa kuteuliwa kuwa Waziri Mkuu wa kumi na mbili wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na katika kipindi kifupi ameonyesha nia ya dhati ya kuwatumikia Watanzania. Aidha, Mhe. Waziri Mkuu amehamasisha maendeleo katika Sekta ya Kilimo ikiwa ni pamoja na kuhimiza wakulima, wafugaji na wavuvi kuongeza tija, uzalishaji na uongezaji wa thamani wa mazao ya kilimo, mifugo na uvuvi. Vilevile, amekuwa mstari

wa mbele wa kuhamasisha viongozi kuwajibika katika kuwatumikia wananchi.

6. Mheshimiwa Spika, napenda pia kukupongeza wewe binafsi, Naibu Spika Mhe. Dkt. Tulia Ackson Mwansasu na Wenyeviti wa Bunge kwa kuchaguliwa kuliongoza Bunge letu Tukufu la 11. Ni imani yangu kuwa, mtaliongoza Bunge kwa hekima, weledi mkubwa na kwa kuzingatia Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo stahiki ili Bunge letu liweze kuisimamia Serikali na kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi mkubwa.

7. Mheshimiwa Spika, napenda kuwapongeza Waheshimiwa Wabunge wote wa kuchaguliwa na kuteuliwa kuwa Wabunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Naahidi kushirikiana nao katika kuiletea nchi yetu maendeleo.

8. Mheshimiwa Spika, napenda pia kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Kudumu ya Kilimo Mifugo na Maji chini ya Mwenyekiti wake Mhe. Dkt. Mary Nagu, Mbunge wa Hanang. Naishukuru Kamati kwa kuipokea na kuifanyia uchambuzi wa kina taarifa ya utekelezaji ya Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi ya mwaka 2015/2016 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya mwaka 2016/2017 katika Kikao chake kilichofanyika Dar es Salaam tarehe 08, 11 na 12 mwezi Aprili 2016. Bajeti hii imezingatia maoni, ushauri na mapendekezo yaliyotolewa na Kamati hiyo.

9. Mheshimiwa Spika, nawapongeza na kuwashukuru Wananchi wa Jimbo langu la Iramba Magharibi kwa kunichagua na kwa ushirikiano wanaoendelea kunipa katika kuwawakilisha hapa Bungeni. Aidha, nawapongeza kwa juhudi wanazofanya katika kujiletea maendeleo.

10. *Mheshimiwa Spika*, nitumie fursa hii kwa mara nyingine tena kumpongeza Waziri Mkuu Mhe. Majaliwa Kassim Majaliwa (Mb), kwa hotuba yake ambayo imeelezea kwa muhtasari hali ya kilimo, mifugo na uvuvi ilivyo hivi sasa na mwelekeo kwa mwaka ujao. Aidha, nampongeza Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa Mhe. George Simbachawene na Waziri wa Fedha na Mipango, Mhe. Dkt. Philip Mpango kwa hotuba zao nzuri zilizofafanua hali ya uchumi kwa mwaka 2015 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa mwaka 2016/2017 na Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano kwa kipindi cha 2016/2017 – 2020/2021.

2.0 HALI YA KILIMO MIFUGO NA UVUVI

2.1 HALI YA KILIMO

11. *Mheshimiwa Spika*, mchango wa Sekta ya Kilimo umeendelea kuwa muhimu katika uchumi na maendeleo ya nchi kwa kuwa inatoa ajira kwa asilimia 65.5 ya Watanzania na inachangia zaidi ya asilimia 100 ya chakula kinachopatikana nchini kwa miaka yenye mvua za kutosha. Katika mwaka 2015 Sekta ya Kilimo ilichangia asilimia 29.0 ya Pato la Taifa ikilinganishwa na asilimia 28.8 mwaka 2014. Mchango mkubwa katika Pato la Taifa ulitokana na Sekta ya Kilimo, ikifuatiwa na Sekta nyingine za kiuchumi. Kwa kuwa asilimia kubwa ya Watanzania wanashiriki katika shughuli za kilimo, mchango huo unachangia kwa kiasi kikubwa katika kupunguza umaskini.

12. *Mheshimiwa Spika*, ukuaji wa Sekta ya Kilimo kwa mwaka 2015 umepungua kufikia asilimia 2.3 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 3.4 katika mwaka 2014 kwa shughuli za kiuchumi za kilimo zinazojumuisha mazao, ufugaji, uvuvi na misitu. Shughuli hizo zimekua na kupungua kwa asilimia 2.2,

2.4, 2.5 na 2.6 mwaka 2015 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 4.0, 2.2, 2.0, na 5.1 ya mwaka 2014 mtawalia.

2.1.1 Uzalishaji wa Mazao ya Biashara

13. *Mheshimiwa Spika*, katika msimu wa 2014/2015, uzalishaji wa mazao makuu ya biashara umeongezeka kufikia tani 915,665.9 ikilinganishwa na tani 897,028 mwaka 2013/14, ikiwa ni ongezeko la asilimia mbili. Ongezeko hilo limechangiwa na kuongezeka kwa uzalishaji wa mazao ya sukari, mkonge, chai na korosho.

14. *Mheshimiwa Spika*, uzalishaji wa mazao ya bustani umeongezeka kutoka tani 5,635,364 mwaka 2014/2015 hadi tani 5,931,906 mwaka 2015/2016. Aidha, uzalishaji wa mazao ya mbegu za mafuta ukijumuisha alizeti, ufuta, mawese, karanga na soya umeongezeka kutoka tani 5,551,652 mwaka 2013/2014 hadi tani 5,936,527 mwaka 2014/2015. Ongezeko hilo limetokana na uwepo wa soko la uhakika, ushirikiano kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi pamoja na uwekezaji mkubwa katika viwanda vidogo na vya kati vya usindikaji mafuta ambavyo vimetoa fursa ya soko la mazao hayo.

2.1.2 Hali ya Chakula na Uzalishaji wa Mazao ya Chakula

15. *Mheshimiwa Spika*, hali ya chakula mwaka 2015/2016 imeendelea kuimarika kutokana na mavuno mazuri na ya ziada yaliyopatikana msimu wa kilimo wa 2013/2014 na 2014/2015. Tathmini ya uzalishaji iliyofanyika mwezi Agosti 2015 nchini ilibaini kuwa uzalishaji wa mazao ya chakula katika msimu wa kilimo wa 2014/2015 ulikuwa tani 15,528,820 zikiwemo tani 8,918,999 za nafaka na tani 6,609,821 za mazao yasiyo ya nafaka. Kiasi hicho cha chakula kikilinganishwa na

mahitaji ya chakula kwa mwaka 2015/2016 ya tani 12,946,103 (8,190,573 nafaka na 4,755,530 si nafaka) kinaonyesha kuwepo kwa ziada ya tani 2,582,717 za chakula. Kutokana na hali hiyo, taifa limejitosheleza kwa chakula kwa asilimia 120 ambapo katika Mikoa 25 ya Tanzania Bara mikoa tisa ilibainika kuwa na ziada, sita utoshelevu na sita uhaba. Hata hivyo kiwango hicho cha utoshelevu (asilimia 120) ni pungufu kwa kile cha mwaka 2014/2015 (asilimia 125) kwa asilimia tano. Pamoja na utoshelevu huo, tathmini ilionesha uwepo wa Mikoa 18 yenye maeneo tete katika Halmashauri 69 (Kiambatisho Na. 1). Ili kukabiliana na upungufu wa chakula nchini, katika mwa 2016/2017 Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI itaelekeza kila kaya iwe na mazao yanayostahimili ukame kwa ajili ya akiba.

16. *Mheshimiwa Spika* katika kipindi cha mwaka 2015/2016 Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula uliendelea na ununuzi wa nafaka katika kanda ya Songea, Makambako na Sumbawanga ambako kulikua na uzalishaji wa ziada. Wakati wa kuanza mwaka tarehe 1 Julai 2015 NFRA ilikuwa na tani 353,702.25 za nafaka. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili 2016 NFRA ulikuwa umenunua tani 22,335.157 na kufanya akiba katika maghala yake kufikia tani 65,275.155 ambapo mahindi ni tani 61,315.586, mpunga ni tani 3,939.630 na mtama ni tani 19,890. Akiba hii imeiwezesha Serikali kukabiliana na uhaba wa chakula na maafa hususan mafuriko yaliyojitokeza nchini katika sehemu mbalimbali.

17. *Mheshimiwa Spika*, katika kukabiliana na uhaba wa chakula katika maeneo tete, Serikali iliidhinisha mgao wa jumla ya tani 30,564.190 za chakula cha njaa kutolewa kati ya Julai 2015 na Aprili, 2016. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili, 2016 jumla ya tani 29,067.302 za chakula hicho zilikuwa zimechukuliwa kutoka katika maghala ya NFRA kwa ajili ya kusambazwa kwa

walengwa. Aidha, kati ya kipindi cha Agosti 2015 na Machi 2016, Serikali iliidhinisha jumla ya tani 2,163.500 kwa ajili ya kukabiliana na maafa hususan mafuriko. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili, 2016 jumla ya tani 1,751.228 zilikuwa zimekwisha chukuliwa kutoka katika maghala ya NFRA kwa ajili ya kusambazwa katika Halmashauri husika (Kiambatisho Na. 2).

18. Mheshimiwa Spika, katika msimu wa kilimo 2015/2016 mvua za vuli katika mikoa ya Kanda ya Ziwa zimenyesha vizuri na hivyo kutoa matarajio ya mavuno mazuri. Hata hivyo, katika Mikoa ya Nyanda za Juu Kaskazini na Pwani ya Kaskazini mvua hizo hazikunyesha vizuri, na hivyo tunatarajia mavuno hafifu. Kwa sasa uvunaji wa mazao ya vuli umekamilika na wakulima wanaendelea na kilimo cha masika. Taarifa ya hali ya hewa iliyotolewa na Mamlaka ya Hali ya Hewa Nchini - TMA tarehe 03 Machi, 2016 inaonesha kwamba mwelekeo wa mvua kwa kipindi cha mwezi Machi hadi Mei 2016, mvua za masika zilitarajiwa kuanza wiki ya kwanza na ya pili ya mwezi Machi, 2016 katika maeneo ya ukanda wa Ziwa Viktoria na kusambaa katika maeneo mengine yanayopata misimu miwili ya mvua kwa mwaka. Mvua hizo zinataraajiwa kuwa za wastani hadi juu ya wastani katika maeneo mengi. Hata hivyo, maeneo machache yanatarajiwa kupata mvua za wastani hadi chini ya wastani. Mvua hizo zimeanza na zinaendelea kunyesha na mazao yapo katika hatua za awali za ukuaji.

19. Mheshimiwa Spika, katika maeneo yanayopata mvua mara moja (mvua za msimu) mvua zinaendelea kunyesha vizuri kwa kiwango cha wastani hadi chini ya wastani katika maeneo mengi, ingawa katika baadhi ya maeneo zimeripotiwa kunyesha kwa kiwango cha juu ya wastani zikiambatana na viashiria vya El-Nino. Uvunaji halisi wa mazao ya msimu unatarajiwa kuanza mwishoni mwa mwezi Mei kuelekea mwezi Juni, 2016. Wizara itafanya Tathmini ya Awali ya Uzalishaji wa mazao ya chakula

msimu wa 2015/2016 na upatikanaji wa chakula kwa mwaka 2016/2017 ili kupata mwelekeo wa hali ya chakula nchini na kushauri Serikali ipasavyo juu ya hatua stahiki za kuchukua kutokana na hali itakayojiri.

2.2 HALI YA USHIRIKA

20. Mheshimiwa Spika, Ushirika nchini umeendelea kuwa sekta muhimu katika maendeleo ya jamii, kujenga uchumi wa wanachama na kuchangia pato la taifa. Umuhimu huu umetokana pia na kuwaunganisha wakulima na wanachama katika uzalishaji, ukusanyaji mazao na upatikanaji wa masoko. Pia ushirika umedhihirisha umuhimu wake kwa kujitokeza katika sekta mbalimbali za kiuchumi nchini zikiwemo sekta za kilimo, ufugaji, uvuvi, viwanda, nyumba, usafirishaji, huduma, madini na fedha. Ili kufanikisha maendeleo ya Ushirika katika Sekta mbalimbali, Wizara kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika nchini inaimarisha vyama vya Ushirika vya Msingi na Vikuu.

21. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kufanya uhakiki wa kubaini uhai wa Vyama vya Ushirika ikiwa ni pamoja na kuboresha Daftari la Vyama vya Ushirika nchini. Hadi kufikia Machi 2016, Vyama vya Ushirika vilivyo hai ni 8,040 (Kiambatisho Na. 3) ikiwa ni ongezeko la Vyama vya Ushirika 152 sawa na ongezeko la asilimia 1.93, ikilinganishwa na vyama 7,888 vilivyokuwepo Machi, 2015. Hata hivyo, idadi ya wanachama imepungua kutoka 2,390,593 hadi 1,432,978 kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo ubadhirifu na migogoro. Aidha, Vyama vya Ushirika vimetoa ajira 40,200 za kudumu katika jamii.

22. Mheshimiwa Spika, Vyama vya Ushirika wa Akiba na Mikopo – SACCOS vimeongezeka kutoka 3,865 mwezi

Machi, 2015 hadi 4,093 mwezi Machi, 2016 sawa na ongezeko la asilimia 5.9. Hadi kufikia mwezi Machi, 2016 mikopo yenye thamani ya Shilingi bilioni 854.3 imetolewa na SACCOS kwa wanachama. Jumla ya Hisa, Akiba na Amana imepungua kutoka Shilingi bilioni 534 mwezi Machi, 2015 hadi Shilingi bilioni 378 mwezi Machi, 2016 kutokana na kupungua kwa idadi ya wanachama.

23. Mheshimiwa Spika, Vyama vya Ushirika wa Mazao – AMCOS vimeendelea kutoa huduma za ugani, usambazaji wa pembejeo, ukusanyaji na uuzaji wa mazao ya wakulima. Katika msimu wa 2015/2016 mazao ya kahawa, korosho, pamba na tumbaku yenye thamani ya Shilingi bilioni 662.60 yalikusanywa na kuuzwa ikilinganishwa na mazao yenye thamani ya Shilingi bilioni 325.71 mwaka 2014/2015.

24. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika imeendelea kuimarisha upatikanaji wa masoko ya mazao kupitia mifumo mbalimbali ikiwemo matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala. Mfumo huo umesaidia kupanda kwa bei ya korosho katika mikoa ya Lindi, Mtwara na Pwani. Aidha, mfumo unaendelea kuwapatia wakulima bei nzuri na zenye ushindani katika mazao ya mpunga, mahindi na kahawa.

2.3 HALI YA MIFUGO

25. Mheshimiwa Spika, sekta ya mifugo ni moja kati ya sekta zilizopewa umuhimu katika kutekeleza Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano Awamu ya Pili (2016/2017 – 2020/2021). Mifugo hutoa ajira, lishe, nishati, mbolea na hutumika kama wanyamakazi na benki hai. Baadhi ya mifugo ikiwemo ng'ombe, mbuzi, kondoo, kuku na nguruwe ni chanzo cha mapato ya haraka wakati wa hali ya ukame na njaa, hususan

maeneo ya vijijini. Aidha, mifugo na bidhaa zake huokoa fedha za kigeni ambazo zingetumika kuagiza mazao hayo kutoka nje ya nchi. Katika mwaka 2015/2016, idadi ya mifugo nchini inafikia ng'ombe **milioni 25.8** mbuzi **milioni 17.1** na kondoo **milioni 9.2**. Pia, wapo kuku wa asili **milioni 42.0**, kuku wa kisasa **milioni 34.5** na nguruwe **milioni 2.67**.

26. Mheshimiwa Spika, kulingana na takwimu zilizotolewa na Ofisi ya Taifa ya Takwimu kwa mwaka 2015, sekta ya mifugo ilikua kwa asilimia 2.4 ikilinganishwa na asilimia **2.2** mwaka 2014. Aidha, ulaji wa mazao ya mifugo kulingana na viwango vya Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO, 2011) ni kilo **50** za nyama, lita **200** za maziwa na mayai **300** kwa mtu kwa mwaka. Kwa upande wa nchi yetu viwango vya ulaji wa mazao hayo kwa sasa ni wastani wa kilo **15** za nyama, lita **47** za maziwa na mayai **106** kwa mtu kwa mwaka.

27. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, uzalishaji wa maziwa ulikuwa ni lita **bilioni 2.14**. Aidha, usindikaji wa maziwa ulikuwa ni lita **167,620**. Pia, uzalishaji wa mitamba katika kipindi hicho ulifikia mitamba **11,449**. Kati ya mitamba hiyo, **646** ilizalishwa kutoka mashamba ya Serikali na Kampuni ya Ranchi za Taifa - NARCO na **10,803** kutoka sekta binafsi. Aidha, dozi **80,000** za mbegu bora za uhimilishaji zilizalishwa na kusambazwa kwa wafugaji ambapo ng'ombe **221,390** walihimilishwa.

28. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 uzalishaji wa nyama umeongezeka kutoka **tani 597,757** (ng'ombe **319,112**; mbuzi na kondoo **124,745**; nguruwe **54,360**; na kuku **99,540**) mwaka 2014/2015 hadi **tani 648,810** (ng'ombe **323,775**; mbuzi na kondoo **129,292**; nguruwe **91,451**; na kuku **104,292**) mwaka wa 2015/2016. Pia, uzalishaji wa

mayai kwa mwaka 2015/2016 ni mayai **bilioni 4.35**. Aidha, mifugo iliyouzwa minadani ni ng'ombe **1,470,805**, mbuzi **1,161,840** na kondoo **253,243** wenye thamani ya shilingi **bilioni 976.474**.

29. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 vipande **187,000** vya ngozi za ng'ombe ghafi vyenye thamani ya **shilingi bilioni 2.4** na vipande **124,000** vya ngozi za mbuzi/kondoo vyenye thamani ya **shilingi milioni 121.5** vimeuzwa nje ya nchi. Aidha, ngozi zilizosindikwa ni vipande **1,575,139** vya ng'ombe vyenye thamani ya shilingi **bilioni 45.0** na vipande vya ngozi za mbuzi/kondoo **1,124,000** vyenye thamani ya shilingi **bilioni 7.5**.

30. Mheshimiwa Spika katika mwaka 2015/2016 **tani 49.96** za mbegu bora za malisho zenye thamani ya shilingi **milioni 749.4** na marobota ya **hei 544,650** yenye thamani ya shilingi **bilioni 1.36** yamezalishwa kutoka mashamba ya Serikali ambapo marobota ya **hei 656,700** yenye thamani ya shilingi bilioni 2.63 yamezalishwa kutoka mashamba ya sekta binafsi. Pia, uzalishaji wa vyakula vya mifugo unaofanywa na sekta binafsi umeongezeka kutoka tani **1,200,000** mwaka 2014/2015 hadi tani **1,500,000** mwaka 2015/2016.

2.4 HALI YA UVUVI

31. Mheshimiwa Spika, Sekta ya uvuvi ya uvuvi ni miongoni mwa sekta zilizopewa umuhimu katika kutekeleza Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka mitao Awamu ya Pili (2016/2017 - 2020/2021). Sekta hii ni umuhimu katika kuwapatia wananchi ajira, kipato na lishe bora hususan katika maeneo ya vijijini. Pia, sekta hii inayo fursa kubwa katika kuchangia pato la Taifa na hivyo kuchangia katika kukuza

uchumi na kuondoa umaskini kwa mwananchi wa kawaida na taifa kwa ujumla.

32. *Mheshimiwa Spika*, shughuli za uvuvi hufanyika katika maeneo yenye maji baridi na maji chumvi. Eneo la maji baridi linajumuisha maziwa makuu matatu ambayo ni Ziwa Victoria (kilometa za mraba **35,088**), Ziwa Tanganyika (kilometa za mraba **13,489**) na Ziwa Nyasa (kilometa za mraba **5,700**). Aidha, kuna mabwawa, maziwa ya kati na madogo **45**, mito **29** na maeneo oevu. Maji chumvi yanajumuisha eneo la Ukanda wa Pwani wa Bahari ya Hindi wenye urefu wa kilometa **1,424** ambao umegawanyika katika eneo la Maji ya Kitaifa (Territorial Sea) lenye ukubwa wa kilometa za mraba **64,000** na eneo la Ukanda wa Uchumi wa Bahari (Economic Exclusive Zone-EEZ) lenye ukubwa wa kilometa za mraba **223,000**. Aidha, kutokana na utafiti uliofanywa na Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (TAFIRI) kwa vipindi tofauti unaonesha kuwa kiasi cha samaki kilichopo katika maji (fish stock) ni kama ifuatavyo:- tani **1,550,211** (Ziwa Victoria); tani **295,000** (Ziwa Tanganyika); tani **168,000** (Ziwa Nyasa); tani **100,000** (Maji ya Kitaifa ya Bahari – Territorial Sea) na tani **30,000** (Maji mengine madogo –Minor waters).

33. *Mheshimiwa Spika*, shughuli za uvuvi nchini hufanywa na wavuvi wadogo ambao huvua kwenye maeneo yote ya maji baridi na maeneo ya maji ya kitaifa katika ukanda wa Bahari ya Hindi. Katika mwaka 2015/2016, jumla ya wavuvi wadogo **183,800** walivua jumla ya tani **362,645** za samaki zenye thamani ya shilingi trilioni **1.48** kwa kutumia vyombo **57,291** vya uvuvi ambapo tani **309,922** ni kutoka maji baridi na tani **52,723** ni kutoka maji chumvi eneo la maji ya kitaifa (Kiambatisho Na 4a na 4b). Kutokana na uvunaji huu, jumla ya tani **40,540.95** zenye thamani ya Shilingi **bilioni 542.8**

zimeuzwa nje ya nchi na kulingizwa Taifa kiasi cha shilingi **bilioni 12.9** kama ushuru (Kiambatisho Na. 5a na 5b).

34. Mheshimiwa Spika, Aidha, uvuvi katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari - EEZ hufanywa na meli za kigeni chini ya usimamizi wa Mamlaka ya Uvuvi Bahari Kuu. Katika mwaka 2015/2016, jumla ya leseni **76** za uvuvi katika Bahari Kuu na leseni za meli tatu (**3**) za kutoa huduma (*supporting vessels*) zenye thamani ya Dola za Kimarekani **2,029,366** (Shilingi **bilioni 4.41**) zilitolewa kwa meli kutoka mataifa ya China, Hispania, Korea, Taiwan, Tanzania, Ufaransa na Ushelisheli. Pia, wavuvi wadogo wameendelea kuhamasishwa kuwekeza katika uvuvi hususan katika ununuzi wa zana bora za uvuvi ili waweze kufanya uvuvi wenye tija hususan katika Bahari Kuu. Kutokana na uhamasishaji huo, matumizi wa boti za injia umefikia boti **11,284** mwaka 2015/2016.

35. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kutilia mkazo uendelezaji wa ukuzaji wa viumbe kwenye maji katika ukanda wa maji baridi na maji bahari ambapo hadi sasa, vituo vitano (**5**) vya Ukuzaji Viumbe kwenye Maji vya Serikali na vitano (**5**) vya sekta binafsi. Aidha, mabwawa ya samaki yamefikia **22,545** mwaka 2015/2016 na kuwezesha kuongezeka kwa uzalishaji wa samaki kutoka kwenye mabwawa hayo kufikia tani **3,613.55** na uzalishaji wa zao la mwani kufikia tani **1,176.5** mwaka 2015/2016.

36. Mheshimiwa Spika, Sekta ya uvuvi imekua kwa asilimia **2.5** ikilinganishwa na asilimia **2.0** mwaka 2014. Aidha, ulaji wa mazao ya uvuvi kulingana na viwango vya Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO, 2011) ni kilo **16** za samaki kwa mtu kwa mwaka. Kwa upande wa nchi yetu viwango vya ulaji wa mazao hayo kwa sasa ni wastani wa kilo **8** za samaki kwa mtu kwa mwaka

3.0 MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KATIKA KIPINDI CHA MWAKA 2015/16

3.1 FUNGU 43

3.1.1 Makusanyo ya Maduhuli

37. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kwa mwaka 2015/2016 ilikadiria kukusanya mapato ya Shilingi **3,277,010,000** kupitia Fungu 43, kutokana na vyanzo mbalimbali. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2016 Wizara ilikusanya jumla ya Shilingi **2,796,519,939.08** sawa na asilimia **85.33** ya makadirio na inaendelea kukusanya maduhuli hayo hadi Juni, 2016.

3.1.2 Fedha Zilizoidhinishwa

38. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kupitia fungu 43 ilitengewa jumla ya Shilingi **206,816,421,000**. Kati ya fedha hizo, Shilingi **174,103,348,000** ni fedha za matumizi ya kawaida na Shilingi **32,713,073,000** ni fedha za maendeleo.

3.1.3 Matumizi ya Bajeti ya Kawaida

39. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Fungu 43 ilitengewa jumla ya Shilingi **174,103,347,000** kati ya fedha hizo Shilingi **35,803,374,000** ni kwa ajili ya mishahara na Shilingi **138,299,974,000** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo. Kati ya fedha za matumizi mengineyo, Shilingi **31,106,667,395** zinatumika kwa maeneo muhimu ya ununuzi wa nafaka, Shilingi **51,601,550,800** kwa ajili ya ruzuku ya pembejeo na Shilingi **1,490,000,000** ni michango kwa Mashirika ya Nje, Shilingi **14,394,183,925** Ruzuku kwa Mashirika ya Ndani, Shilingi **3,500,000,000** Chakula cha Wanafunzi, Shilingi

1,702,407,685 Mfuko wa Pembejeo na Shilingi **750,000,000** Madawa ya Viuatilifu. Hivyo fedha halisi za matumizi ya kawaida (*OC proper*) ni Shilingi **10,149,019,195**.

40. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia tarehe 30 Aprili, 2016 jumla ya Shilingi **70,957,575,590.32** zimetolewa sawa na asilimia **41.9** ya fedha zilizoidhinishwa. Kati ya hizo Shilingi **23,237,948,935.27** ni mishahara na Shilingi **47,719,626,655.05** ni matumizi mengineyo. Aidha, fedha zilizotumika ni Shilingi **64,279,576,034.81** sawa na asilimia **90.6** ya fedha zilizotolewa. Kiasi kikubwa cha fedha za matumizi mengineyo, Shilingi **13,854,500,840** zilitumika kununua nafaka kwa ajili ya hifadhi ya chakula, Shilingi **6,810,995,924.97** kwa ajili ya ruzuku ya pembejeo za kilimo na Shilingi **13,035,472,839** kulipia Mashirika ya Ndani. Matumizi hayo yote ni sawa na asilimia **85.69** na kubakisha Shilingi **14,018,657,051.08** sawa na asilimia **29.38** tu kwa ajili ya matumizi ya Idara na Vitengo vya Wizara.

3.1.4 Matumizi ya Bajeti ya Maendeleo

41. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa 2015/2016, Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi ilitengewa jumla ya Shilingi **32,713,073,000** kupitia Fungu 43 kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi **21,720,000,000** ni fedha za ndani na Shilingi **10,993,073,000** ni fedha za nje. Programu na miradi iliyotekelezwa ni:

- i) Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (*Agricultural Sector Development Programme – ASDP*);
- ii) Programu ya Kilimo ya Kuendeleza Tija na Uzalishaji katika Afrika ya Mashariki (*Eastern Africa Agricultural Productivity Programme- EAAPP*);

- iii) Mradi wa Japan Policy and Human Resources Development – PHRD;
- iv) Mpango wa Kukuza Kilimo Ukanda wa Kusini mwa Tanzania (Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania – SAGCOT).

42. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia tarehe 30 Aprili, 2016 Shilingi **5,192,797,589** zimetolewa kwa ajili ya kutekeleza miradi hiyo sawa na asilimia **15.9** ya fedha zilizoidhinishwa. Matumizi ni Shilingi **4,977,786,280** sawa na asilimia **96** ya fedha zilizotolewa. Aidha, fedha zote hizo ni za nje.

3.2 FUNGU 24

3.2.1 Fedha Zilizoidhinishwa

43. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara chini ya Fungu 24 ilitengewa jumla ya Shilingi **6,263,383,000**. Kati ya hizo, Shilingi **2,964,444,000** ni fedha za matumizi mengineyo zikiwemo Shilingi **1,885,600,420** kwa ajili ya Tume na Shilingi **204,179,580** za COASCO. Jumla ya mishahara ni Shilingi **4,173,603,000** ambapo Shilingi **2,369,417,400** ni mishahara ya watumishi wa Tume na Shilingi **1,804,185,600** ni kwa ajili ya COASCO. Aidha, katika mwaka 2015/2016, Tume ya Maendeleo ya Ushirika haikutengewa fedha za bajeti ya matumizi ya maendeleo.

3.2.2 Matumizi ya Bajeti ya Kawaida

44. Mheshimiwa Spika, hadi tarehe 30 Aprili, 2016 fedha za matumizi ya kawaida zilizopokelewa kutoka Hazina ni Shilingi **3,016,332,370.81** sawa na asilimia **48.16** ya kiasi kilichoidhinishwa. Matumizi yalifikia Shilingi **3,016,332,370.81** sawa na asilimia **100** ya kiasi cha fedha kilichotolewa.

3.3 FUNGU 99

3.3.1 Makusanyo ya Maduhuli

45. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa upande wa Sekta za Mifugo na uvuvi ilitarajia kukusanya kiasi cha shilingi **25,981,423,602.00**. Kati ya hizo mifugo Shilingi **13,378,618,000.00** na uvuvi ni Shilingi **12,602,808,602**. Hadi kufikia Aprili, 2016 kiasi cha shilingi **22,156,425,168.54** kimekusanywa na Wizara sawa na asilimia **85.3** ya lengo. Kati ya hizo Sekta ya Mifugo ni Shilingi **9,452,152,775.99** sawa na asilimia **70.7** ya lengo na sekta ya uvuvi Shilingi **12,704,272,393.00** sawa na asilimia **100.8** zaidi ya lengo

3.3.2 Fedha Zilizoidhinishwa

46. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara kupitia Fungu 99 ilitengewa kutumia jumla ya shilingi **60,373,984,500**. Kati ya kiasi hiki, shilingi **40,975,377,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na shilingi **19,398,607,500** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

3.3.3 Matumizi ya Bajeti ya Kawaida

47. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia 30 Aprili, 2016 jumla ya shilingi **27,339,888,793** zimetolewa, sawa na asilimia **66.7**. Kati ya hizo, shilingi **22,917,036,996** ni kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi wa Wizara (PE) na shilingi **4,422,851,797** ni kwa ajili ya Matumizi Mengine (OC).

3.3.4 Matumizi ya Bajeti ya Maendeleo

48. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa fedha za maendeleo, hadi kufikia 30 Aprili, 2016, hakuna fedha yoyote ilikuwa imetolewa kwa ajili ya kutekeleza miradi hiyo.

4.0 UTEKELEZAJI WA MALENGO KWA MWAKA 2015/2016 NA MPANGO WA MWAKA 2016/2017

4.1 KILIMO NA USHIRIKA

49. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Bajeti ya mwaka 2015/2016, umezingatia malengo ya Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2010/11 - 2015/16), Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa (*Big Results Now - BRN*) na Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2010 na 2015. Malengo hayo yalitekelezwa kupitia Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Kwanza (*Agricultural Sector Development Program – ASDP I*), Programu ya Mageuzi na Modenaizesheni ya Ushirika (*Cooperative Reform and Modernization Program - CRMP*) na Mpango wa Kukuza Kilimo katika Ukanda wa Kusini mwa Tanzania (*Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania – SAGCOT*).

50. Mheshimiwa Spika, katika kufanikisha majukumu yake, Wizara imetekeleza Malengo Mkakati (*Strategic Objectives*) tisa (9) kupitia Fungu 43 na 24 katika Idara, Vitengo, Asasi na Taasisi za Wizara. Malengo Mkakati hayo ni:-

- i. Kuongeza Tija na Uzalishaji wa Mazao ya Kilimo;
- ii. Kuwezesha Upatikanaji wa Masoko ya Bidhaa za Kilimo;
- iii. Kuwezesha Uongezaji wa Thamani ya Mazao ya Kilimo;

- iv. Kuimarisha Mfumo wa Ukusanyaji, Uhifadhi, Uchambuzi na Usambazaji wa Takwimu;
- v. Kusimamia Sera, Sheria na Mikakati katika Sekta ya Kilimo;
- vi. Kuboresha Uratibu katika Sekta ya Kilimo;
- vii. Kuboresha Uwezo wa Wizara wa kutoa Huduma;
- viii. Kuwezesha na Kuimarisha Ushirika na Asasi za Wananchi katika Kilimo na Sekta nyingine za Kiuchumi; na
- ix. Kuzingatia Masuala Mtambuka katika Kilimo.

4.1.1 Kuongeza Tija na Uzalishaji wa Mazao ya Kilimo

Upatikanaji wa Pembejeo za Kilimo

51. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 makadirio ya mahitaji ya pembejeo za kilimo yalikuwa tani 485,000 za mbolea, tani 60,000 za mbegu bora, miche ya chai 1,700,000, miche ya kahawa 5,000,000, viuatilifu vya korosho tani 25,000 na viuatilifu vya pamba ekapaki 1,500,000. Hadi mwezi Aprili, 2016 upatikanaji wa pembejeo hapa nchini ulifikia tani 302,450 za mbolea sawa na asilimia 62.3 ya mahitaji, mbegu bora tani 36,482 sawa na asilimia 61 ya mahitaji, miche bora ya chai 1,600,000 na kahawa miche 2,106,510 na viuatilifu tani 8,011 kwa zao la korosho, na ekapaki 1,244,075 kwa zao la pamba.

Uzalishaji wa Mbegu na Miche Bora

52. Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2015/2016, Wizara kupitia Wakala wa Mbegu za Kilimo - ASA imezalisha tani 2,804 za mbegu bora za nafaka na mikunde sawa na asilimia 91 ya lengo la kuzalisha tani 3,081. Aidha, ASA kwa

kushirikiana na Sekta Binafsi imezalisha tani 2,456 za mbegu za mahindi katika shamba la Mbozi mkoani Songwe. Vilevile, ASA imezalisha miche bora ya matunda 25,341 sawa na asilimia 80 ya lengo na vipando bora vya muhogo 10,525,210 kwa kushirikiana na Jeshi la Magereza pamoja na Taasisi zisizo za Kiserikali. Uzalishaji huo ni sawa na asilimia 55 ya lengo la kuzalisha vipando vya muhogo 25,000,000. Katika mwaka 2016/2017, ASA itazalisha tani 3,120 za mbegu za nafaka na mikunde, miche bora ya matunda 30,000 na vipando bora vya muhogo 12,000,000. Vilevile, kwa kushirikiana na kampuni binafsi na mashirika ya Umma kwa kutumia mashamba ya ASA jumla ya tani 3,460 za mbegu za nafaka zitazalishwa.

53. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuboresha miundombinu katika mashamba ya mbegu ambapo katika shamba la Arusha visima viwili (2) vimechimbwa kwa ajili ya kumwagilia hekta 50. Aidha, katika shamba la Msimba visima vitatu (3) vimechimbwa kwa ajili ya kumwagilia eneo la hekta 150. Vilevile, ukarabati wa mfereji wa kilometa 1, banio na ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji wa hekta 200, uchimbaji wa kisima chenye urefu wa mita 120 na usambazaji wa maji safi katika nyumba za watumishi katika shamba la Kilangali mkoani Morogoro umekamilika. ASA pia imekarabati ghala la kuhifadhi mbegu mkoani Morogoro na inaendelea kujenga ghala katika shamba la mbegu la Arusha. Katika mwaka 2016/2017 ASA itaweka miundombinu ya umwagiliaji ya kisasa (*centre pivots*) katika shamba la Msimba ya kutosheleza jumla ya ekari 300 na pia kujenga mifereji ya mfumo wa umwagiliaji katika shamba la Kilangali yenye kumwagilia jumla ya ekari 700.

Mpango wa Ruzuku ya Pembejeo

54. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Serikali ilitoa ruzuku ya pembejeo za kilimo kwa mfumo wa vocha ambapo kaya za wakulima 999,926 zilinufaika kwa kutumia tani 99,993 za mbolea, tani 10,270.86 za mbegu bora za mahindi na mpunga. Katika mwaka 2016/17, Wizara itaendelea kuwezesha upatikanaji wa pembejeo za kilimo kwa kuhakikisha upatikanaji wa tani 400,000 za mbolea, tani 40,000 za mbegu bora, miche bora ya kahawa na chai. Vilevile, Wizara itawezesha upatikanaji wa viuatilifu vya zao la korosho, pamba na mazao mengine.

55. Mheshimiwa Spika, Wizara yangu inatambua changamoto nyingi zilizojitokeza katika utoaji wa ruzuku ya pembejeo katika misimu iliyopita, zikiwemo udanganyifu na upotevu wa vocha za pembejeo. Kutokana na changamoto hizo, Wizara inaupitia upya mfumo huu kwa lengo la kupata mfumo ambao utawezesha upatikanaji wa mbolea kwa wakulima wote wanaohitaji kupitia katika maduka ya pembejeo kwa bei nafuu. Mbolea inategemewa kupatiwa ruzuku kutokea kwenye chanzo chake kabla haijaingizwa nchini. Vilevile tunapendekeza Wizara ipatiwe kiasi cha fedha zitokanazo na ushuru wa mazao ya kilimo, mifugo na uvuvi zinazowasilishwa Hazina ili zitumike kuboresha miundombinu na upatikanaji wa ruzuku katika sekta za kilimo, mifugo na uvuvi.

Udhibiti wa Ubora wa Mbolea

56. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Mamlaka ya Udhibiti wa Ubora wa Mbolea Tanzania - TFRA imekagua tani 291,943 zilizoingizwa nchini na tani 84,159 zilizosafirishwa nje ya nchi. Aidha, TFRA imesajili wafanyabiashara wapya wa mbolea 400 na kuwa na mawakala 1,337 wa mbolea. TFRA pia imekagua ubora wa mbolea katika mikoa ya Mbeya, Arusha,

Ruvuma, Morogoro, Rukwa, Manyara, Iringa na Dar es salaam. TFRA pia imetoa elimu ya uhifadhi, usafirishaji na matumizi ya mbolea kupitia vyombo vya habari. Pia mafunzo ya moja kwa moja yalitolewa kwa mawakala 212 wa mbolea wa mikoa ya: Mbeya (76), Iringa (25), Ruvuma (21), Arusha (15) na Njombe (75) kuhusu utunzaji na usambazaji wa mbolea. TFRA imekamilisha maandalizi ya mwongozo wa usajili wa mbolea zenye viumbe hai (*Biofertilizer Registration Guidelines*) na kuusambaza kwa wadau wa mbolea. Mamlaka pia imeshirikiana na Vituo vya utafiti wa kilimo kufanya majaribio ya mbolea mpya. Katika mwaka 2016/2017, TFRA itasajili wafanyabiashara wa mbolea wapatao 500; itakagua na kutoa elimu kwa wafanyabiashara wa mbolea 300 katika mikoa inayoongoza kwa uzalishaji wa kilimo.

Udhibiti wa Ubora wa Mbegu

57. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Taasisi ya Uthibiti wa Ubora wa Mbegu - TOSCI ilikagua hekta 10,928 za mashamba ya kuzalisha mbegu kwa ajili ya kuongeza upatikanaji wa mbegu bora. Aidha, TOSCI ilipima sampuli 1,624 za mbegu katika maabara ambapo asilimia 98.8 zilikidhi viwango vya ubora. Vilevile, TOSCI ilikagua maduka 84 ya wafanyabishara wa mbegu ili kuhakiki ubora wa mbegu na asilimia 95 ya maduka yalilikidhi vigezo vya kuuza mbegu. TOSCI pia ilitoa mafunzo kwa wakulima kuhusu umuhimu wa matumizi ya mbegu bora na jinsi ya kutambua mbegu zisizo na viwango vya ubora. Katika mwaka 2016/2017, TOSCI itakagua hekta 14,000 za mashamba ya mbegu na kuanzisha kituo kipya cha Kanda ya Kusini, kitakachohudumia wakulima katika mikoa ya Mtwara, Lindi na Ruvuma.

Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Asili ya Biashara

58. Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2014/2015, uzalishaji wa mazao makuu ya asili ya biashara umeongezeka na kupungua kwa viwango tofauti. Hata hivyo, uzalishaji wa jumla kwa mazao makuu ya biashara umeongezeka kufikia tani 915,665.9 ikilinganishwa na tani 897,028 mwaka 2013/2014, ikiwa ni ongezeko la asilimia mbili. Viwango vya kuongezeka au kupungua kwa uzalishaji wa mazao hayo ni kama inavyooneshwa katika Jedwali Na.1.

Jedwali Na. 1: Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Asili ya Biashara (Tani)

Zao	Uzalishaji 2013/14	Uzalishaji 2014/15	Matarajio* 2015/16
Pamba	245,831	203,312	149,765
Chai	33,500	35,749.8	34,500
Pareto	7,000	6,050	6,500
Korosho	130,124	197,932.5	154,336
Mkonge	37,291	39,204	39,203
Sukari	294,300	304,007	288,802
Kahawa	48,982	41,674	61,000
Tumbaku	100,000	87,736.6	87,281
Jumla	897,028	915,665.9	821,387

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi na NBS;

**Matarajio hadi Juni 2016*

Pamba

59. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa pamba katika mwaka 2014/2015 umefikia tani 203,312 ukilinganishwa na uzalishaji wa tani 245,831 zilizozalishwa katika mwaka 2013/2014. Upungufu huo wa uzalishaji umesababishwa na ukame kutokana na mtawanyiko mbaya wa mvua katika maeneo yanayozalisha pamba kwa wingi na matumizi hafifu ya

pembejeo hususan mbegu bora na mbolea. Matarajio ya uzalishaji wa pamba katika mwaka 2015/2016 ni tani 149,765.

Chai

60. Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2014/2015 uzalishaji wa zao la chai kavu (*made tea*) ulikuwa tani 35,749.8 ikilinganishwa na tani 33,500 zilizozalishwa katika mwaka 2013/14. Ongezeko lilisababishwa na mvua yakutosha kwenye maeneo yanayolima chai hapa nchini. Matarajio ya uzalishaji wa chai katika mwaka 2015/2016 ni tani 34,500. Katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI itaelekeza kila kijiji kuwa na miche 5,000 ya zao la chai ili kuondokana na changamoto ya miche iliyozeeka.

Pareto

61. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa zao la pareto msimu wa 2014/2015 ulikuwa tani 6,050 ukilinganishwa na tani 7,000 kwa mwaka 2013/2014 ambapo upungufu huo ulisababishwa na hali mbaya ya hewa katika maeneo ya uzalishaji. Katika mwaka 2015/2016 uzalishaji unatarajiwa kufikia tani 6,500 ongezeko hilo linatarajiwa kutokana na mwitikio mzuri wa wakulima wa kupokea ushauri wa kitaalamu unaotolewa na Maafisa Ugani, hali nzuri ya hewa hususan mvua na uhamasishaji mkubwa uliofanywa na Bodi ya Pareto kwa kushirikiana na wadau wa mikoa na wilaya zinazolima pareto na wanunuzi wa zao hilo.

Koroshho

62. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa koroshho umeendelea kuongezeka, kutoka tani 130,124 mwaka 2013/2014 hadi tani 197,933 mwaka 2014/2015 kutokana na hali nzuri ya hewa. Aidha, bei ya koroshho kwa kilo ilikuwa kati ya Shilingi

1,440 hadi 2,200 katika msimu wa 2014/2015 ikilinganishwa na Shilingi 1,820 hadi 2,900 kwa msimu wa 2015/2016. Ongezeko hilo la bei limechangiwa na matumizi na usimamizi mzuri wa Mfumo wa Stakabadhi Ghala uliotumika kununulia korosho. Wizara itaendelea kuhamasisha matumizi ya mfumo huo na kuhakikisha upatikanaji wa pembejeo kwa wakati na ujenzi wa viwanda vya kuongeza thamani. Matarajio ya uzalishaji wa korosho katika mwaka 2015/2016 ni tani 154,336.

Sukari

63. Mheshimiwa Spika, mahitaji ya sukari nchini ni wastani wa tani 420,000 kwa matumizi ya kawaida na tani 170,000 kwa matumizi ya viwandani. Katika mwaka 2014/2015 uzalishaji ulifikia tani 304,007 ikilinganishwa na tani 294,300 zilizozalishwa katika mwaka 2013/14. Hadi kufikia Machi 29, 2016 uzalishaji umefikia tani 290,112 ikilinganishwa na matarajio ya tani 288,802 katika mwaka 2015/2016.

64. Katika kukabiliana na upungufu wa uzalishaji wa sukari unaojitokeza mara kwa mara, Wizara kupitia Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa imeainisha maeneo ya hekta 294,000 kwa ajili ya uzalishaji wa sukari katika mikoja ya Kagera, Kigoma, Morogoro, Mara, Mtwara, Pwani na Tanga (Kiambatisho Na. 6). Aidha, *Kagera Sugar Company Limited* imepatiwa hatimiliki ya shamba la Kitengule lililoko mkoani Kagera kwa ajili ya uwekezaji. Mikakati hiyo inahusu pia uwekezaji katika mashamba mengine na uhamasishaji unafanyika kwenye maeneo ya Kilombero na Mtibwa ili kupata wawekezaji wa Viwanda vidogo na vya kati vitakavyowasaidia wakulima wadogo.

Mkonge

65. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa mkonge katika mwaka 2014/2015 umefikia tani 39,204 ukilinganishwa na tani 37,571 zilizozalishwa katika mwaka 2013/2014. Huu ni mwendelezo wa ukuaji wa uzalishaji katika zao hili ambao unachochea na bei ya singa za mkonge inayoendelea kuimarika katika soko la dunia. Matarajio ya uzalishaji wa mkonge katika mwaka 2015/2016 ni tani 39,203.

Kahawa

66. Mheshimiwa Spika, hali ya uzalishaji wa kahawa imepungua kutoka tani 48,982 mwaka 2013/2014 hadi kufikia tani 41,674 kwa mwaka 2014/2015. Sababu za kushuka kwa uzalishaji wa zao la kahawa ni pamoja na mabadiliko ya tabia nchi yaliyosababisha mtawanyiko mbaya wa mvua na kuwepo kwa vipindi virefu vya ukame katika maeneo mashuhuri kwa uzalishaji ya Mbozi, Karagwe na Kyerwa; matumizi duni ya mbolea; upungufu wa miche bora ya kahawa. Hata hivyo uzalishaji unatarajiwa kufikia tani 61,000 ifikapo mwishoni mwa mwezi Juni, 2016. Ongezeko hilo linatokana na upanuzi wa maeneo mapya na kuongezeka kwa bei ya kahawa katika soko la dunia.

Tumbaku

67. Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2014/2015 uzalishaji wa zao la tumbaku ni tani 87,736 ukilinganishwa na tani 100,000 zilizozalishwa katika mwaka 2013/2014. Upungufu umechangiwa na kupungua kwa mahitaji ya tumbaku katika soko la dunia pamoja na mtawanyiko mbaya wa mvua katika maeneo ya uzalishaji. Hata hivyo uzalishaji unatarajiwa kufikia tani 87,28 ifikapo mwishoni mwa mwezi Juni, 2016.

Zao la Muhogo

68. Mheshimiwa Spika, muhogo ni zao lenye soko kubwa ndani ya nchi na linaweza kupunguza utegemezi wa chakula kwenye mazao ya mahindi na ngano kwa kiasi kikubwa. Muhogo pia utatumika kwenye viwanda vyetu vya ndani. Zao hili halihitaji gharama kubwa na linastawi katika maeneo mengi hapa nchini yakiwemo ya Tabora, Mtwara, Lindi, Kigoma, Mwanza, Mara, Ruvuma, Morogoro, Katavi, Rukwa, Singida, Dodoma, Mbeya na Morogoro. Mfuko wa Kuwait umeonesha nia ya kufadhili zao hili, hususan katika Mkoa wa Kigoma. Aidha Serikali ipo kwenye hatua za mwisho za kusaini makubaliano na Serikali ya China ili kuuza muhogo wetu nchini humo. Katika mwaka 2016/17, Serikali itaendelea na mkakati wa kuimarisha zao hili kupitia vituo vyake utafiti kwa lengo la kupata mbegu bora na kuzisambaza ili kuongeza uzalishaji. Aidha Wizara itaangalia uwezekano wa kuchanganya kiasi cha unga wa muhogo kwenye unga wa ngano kwa ajili ya kuoka mikate ili kupanua soko la muhogo na kupunguza matumizi ya ngano inayoagizwa kutoka nje.

Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko

69. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko imeendelea kuimarisha soko la mazao ya kilimo ili kuwakomboa wakulima wadogo. Katika msimu wa 2015/2016, Bodi imenunua tani 3,300.04 za mahindi kutoka mikoa ya Iringa, Njombe na Ruvuma. Aidha, Bodi imeongeza thamani ya mazao kwa kusaga tani 1,047.8 za mahindi. Kiasi hicho cha mahindi kimeweza kutoa jumla ya tani 896.8 za unga na tani 145.2 za pumba. Vilevile, Bodi imeingia mkataba na Kampuni ya Bia ya Tanzania kwa ajili ya kukausha na kuhifadhi tani 852.294 shayiri katika kinu cha Iringa kama sehemu ya kuingiza mapato.

70. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Bodi itanunua tani 10,500 za mahindi na kusagisha mahindi tani 14,400 katika kinu cha Iringa ambapo unga tani 12,240 na pumba tani 2,160 zitazalishwa. Aidha, Bodi itakausha tani 1,200 za shayiri toka TBL. Vilevile, Bodi itaanda Mkakati wa Masoko na Mpango wa Uwekezaji kwa lengo la kuimarisha ushirikiano na Sekta Binafsi katika uwekezaji na masoko katika sekta ndogo ya nafaka.

Uzalishaji wa Mazao ya Bustani

71. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa mazao ya bustani ya matunda, mboga, maua na viungo umeongezeka kutoka tani 5,635,364 mwaka 2014/2015 hadi tani 5,931,906 mwaka 2015/16 kama inavyooneshwa kwenye Jedwali Na. 2. Ongezeko hilo la uzalishaji limechangiwa na ongezeko la usindikaji wa mazao pamoja na hamasa ya ulaji wa matunda na mboga. Mchanganuo wa uzalishaji wa kila zao ni kama ifuatavyo:

Jedwali Na. 2: Uzalishaji wa Mazao ya Bustani Mwaka 2014/2015 -2015/2016 (Tani)

Na.	Zao	Uzalishaji 2014/15	Uzalishaji 2015/16	Matarajio 2016/17
1	Matunda	4,574,240	4,711,000	4,875,000
2	Mboga	1,041,375	1,189,000	1,000,000
3	Maua	11,140	11,500	15,000
4	Viungo	8,609	20,400	35,000
Jumla		5,635,364	5,931,906	5,925,000

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi

Uzalishaji wa Mazao ya Mbegu za Mafuta

72. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa mazao wa mbegu za mafuta ukijumuisha alizeti, ufuta, mawese, karanga na soya umeongezeka kutoka tani 5,551,652 mwaka 2013/2014 hadi tani

5,936,527 mwaka 2014/2015. Ongezeko hilo limetokana na uwepo wa soko la uhakika, ushirikiano kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi pamoja na uwekezaji mkubwa katika viwanda vidogo na vya kati vya kusindika mafuta na hivyo kuhamasisha uzalishaji zaidi katika mikoa ya Dodoma, Manyara, Singida, Mbeya, Katavi, Iringa, Njombe, Rukwa, Kigoma, Lindi na Mtwara. Mchanganuo wa uzalishaji kwa kila zao umeoneshwa kwenye Jedwali Na. 3. Matarajio ya uzalishaji wa mbegu za mafuta katika mwaka 2015/2016 ni tani 6,301,147.

Jedwali Na. 3: Uzalishaji wa Mbegu za Mafuta (Tani)

Na.	Zao	Uzalishaji 2013/2014	Uzalishaji 2014/2015	Matarajio 2015/2016
1	Alizeti	2,755,000	2,878,500	2,995,500
2	Karanga	1,635,735	1,835,933	2,025,595
3	Ufuta	1,113,892	1,174,589	1,232,092
4	Mawese	41,000	41,475	41,925
5	Soya	6,025	6,030	6,035
	Jumla	5,551,652	5,936,527	6,301,147

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi na NBS

Zana za Kilimo

73. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuhamasisha Sekta Binafsi kuingiza nchini zana bora za kilimo kwa lengo la kuongeza upatikanaji wake. Kwa kipindi cha mwezi Januari hadi Desemba 2015, jumla ya matrekta makubwa 939 na matrekta ya mkono 354 yaliingizwa nchini.

74. Mheshimiwa Spika, Wizara ilifanya tathmini ya mashine za kuvuna (*combine harvesters*) 64, kupura (*paddy threshers*) 36 na kukata mpunga (*reapers*) 16 katika skimu 14 za umwagiliaji zilizopo katika Halmashauri za wilaya za Babati (Mawemairo), Mbarali (Ipatagwa, Uturo na Mbuyuni), Meru

(Lekitatu), Kilombero (Mkula), Mwanga (Kivulini), Hai (Musa Mwinjanga), Songea (Nakahuga), Iringa vijijini (Magozi), Kilosa (Kilangali), Mvomero (Mkindo), Korogwe (Mombo) na Bagamoyo (BIDP). Mashine hizi zilitolewa kupitia mradi wa Sera na Maendeleo ya Raslimali Watu - PHRD mwaka 2014/15 kwa lengo la kupunguza upotevu na harubu katika uvunaji wa zao la mpunga na kuongeza thamani. Tathmini hiyo ilihusu hali ya mashine baada ya kufanya kazi msimu wa kwanza, utunzaji wa kumbukumbu za shughuli za Mradi ikiwa ni pamoja na mapato, matumizi na maendeleo ya ujenzi wa majengo ya kusimika mitambo ya kukoboa mpunga.

75. Mheshimiwa Spika, tathmini hiyo imeonesha kuwa upotevu wa mpunga wakati wa uvunaji na harubu kwa wakulima umepungua na uzalishaji umeongezeka kutoka wastani wa magunia 20 kwa ekari kwa kuvuna kwa mkono na kufikia magunia 25 kwa kutumia mashine. Jumla ya vijana 232 walipatiwa mafunzo na ajira kama maopareta wa mashine hizo. Katika msimu wa kilimo 2015/2016 ekari 5,530 sawa na hekta 2,212 za mashamba ya mpunga zimevunwa kwa kutumia mashine za kuvuna.

76. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Serikali itaendeleza mradi wa matrekta ya SUMA JKT ambapo Serikali ya Tanzania imetia saina makubaliano ya kupata mkopo (*Tied Aid Credit*) toka Serikali ya Poland wenye thamani ya Dola za Kimarekani milioni 110. Kati ya hizo, dola milioni 55 zitatumika kwa ununuzi wa matrekta 2,400 na kujenga viwanda nane vya kuunganishia matrekta katika kanda nane hapa nchini. Aidha, viwanda hivyo vitatengeneza vipuri kwa ajili ya kukarabati matrekta mabovu. Kwa utekelezaji wa mradi huu pamoja na mikakati mengine iliyopo, tunategemea kuwa matumizi ya jembe la mkono yatakuwa historia katika kipindi cha muda wa kati ujao.

Uendelezaji wa Kilimo Hifadhi

77. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Kikosi Kazi cha Kitaifa cha Kuendeleza Kilimo Hifadhi imeandaa kijitabu, bango na vipeperushi kwa ajili ya kutoa elimu na namna ya kuanzisha Kilimo Hifadhi. Wizara kwa kushirikiana na Mtandao wa Kilimo Hifadhi Africa (*Africa Conservation Tillage Network – ACTN*) imetoa mafunzo kwa wakulima wakufunzi 130 watakaofundisha kuhusu Kilimo Hifadhi. Mafunzo hayo yamefanyika katika Wilaya 13 za Sumbawanga, Momba, Mbozi, Mbeya Vijijini, Kyela, Mbarali, Kilolo, Ludewa, Songea Vijijini, Namtumbo, Chamwino, Kongwa na Chemba. Wakulima wakufunzi 100 wamepewa baiskeli kuwarahisishia usafiri waweze kutoa huduma za ugani.

78. Mheshimiwa Spika, mtandao huo wa Kilimo Hifadhi umeendelea kusaidia uanzishwaji wa Kituo Mahiri cha Kilimo Hifadhi (*Conservation Agriculture Center of Excellence*) kwa kushirikiana na Kituo cha Utafiti wa Kilimo cha Uyole. Pia yameanzishwa mashamba ya mfano eneo la Uyole yanayotumika kwa mafunzo ya Kilimo Hifadhi kwa wadau mbalimbali ambao ni wanafunzi, wakulima, wafanyabiashara na watunga sera. Katika mwaka 2016/17 Wizara itahamasisha matumizi ya teknolojia mpya na Zana za Kilimo Hifadhi (kipandio na tindo) kwenye maeneo kame katika Halmashauri za Wilaya za Kilolo, Songea na Mbeya Vijijini. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Sekta Binafsi itajengea uwezo vikundi 14 vya vijana kuhusu matumizi ya pumba za mpunga kama chanzo cha nishati ya kupikia na kutengeneza brikwiti (*briquettes*) katika skimu 14 za umwagiliaji.

Mfuko wa Taifa wa Pembejeo

79. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo za Kilimo - AGITF

ilipanga kutumia Shilingi 5,218,800,000 ili kutoa mikopo ya matrekta mapya 71, matrekta madogo ya mikono 13, mikopo 40 kwa ajili ya pembejeo za kilimo, mifugo na vifungashio, mikopo 4 kwa ajili ya zana za umwagiliaji, mikopo 4 kwa ajili ya mashine za usindikaji na mikopo 2 kwa ajili ya mashine za kuvuna. Hadi mwezi April, 2016 AGITF imepata na kutumia Shilingi **4,497,000,000** na kutoa mikopo kama inavyooneshwa katika Jedwali Na. 4.

Jedwali Na. 4: Mikopo Iliyotolewa katika Kipindi cha Julai 2015 hadi April, 2016

Na	Aina ya Mkopo	Utekelezaji		Thamani ya Mikopo (Shilingi)
		Lengo	Halisia	
1	Matrekta mapya makubwa	71	66	2,802,000,000
2	Matrekta ya mkono (<i>Power Tillers</i>)	13	02	26,000,000
3	Pembejeo za Kilimo/Mifugo	40	28	1,355,000,000
4	Zana za Umwagiliaji maji	04	06	203,000,000
5	Mashine za uvunaji (<i>Combine harvester</i>)	02	01	72,000,000
6	Mashine za usindikaji	04	01	39,000,000
	JUMLA			4,497,000,000

Chanzo: Mfuko wa Taifa wa Pembejeo

80. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa 2016/2017, Mfuko umepanga kutoa mikopo yenye thamani ya Shilingi 6,320,500,000 kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 5:

**Jedwali Na. 5: Mikopo Itakayotolewa katika mwaka
2016/2017**

Na	Aina ya mkopo	Idadi ya Mkopo	Thamani ya Mikopo
1	Matrekta mapya makubwa	79	3,910,500,000
2	Pembejeo mchanganyiko	40	1,500,000,000
3	Matrekta ya mikono	10	150,000,000
4	Nyenzo za umwagiliaji	8	400,000,000
5	Nyenzo za usindikaji	4	160,000,000
6	Mashine ya kuvunia	2	200,000,000
	JUMLA		6,320,500,000

Chanzo: Mfuko wa Taifa wa Pembejeo

Udhibiti wa Visumbufu vya Mazao na Mimea

81. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kudhibiti visumbufu vya milipuko katika maeneo yaliyovamiwa na nziye, panya, kweleakwelea na visumbufu vipya ili kupunguza upotevu wa mazao. Aidha, Wizara imeendelea kukagua mazao yanayoingia nchini na yanayotoka nje ya nchi, kuboresha vituo vya mipakani, kusajili viuatilifu na kukagua wafanyabiashara wa viuatilifu na kutoa elimu kwa wakaguzi. Utekelezaji wa kazi hizo ulikuwa kama ifuatavyo:

- i) Kudhibiti visumbufu vya milipuko

82. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri za Mtwara, Lindi, Ruangwa, Morogoro Vijijini, Mvomero, Kilosa na Handeni imedhibiti milipuko ya panya na kiasi cha kilo 240 za sumu kali na kilo 450 za sumu tulivu zimetumika. Aidha, milipuko ya viwavijeshi iliyotokea katika Halmashauri za Temeke, Kibaha na Lindi ilidhibitiwa. Vilevile, ukaguzi wa mitego na vipima mvua kwa ajili ya utabiri

shirikishi wa viwavijeshi umefanyika katika wilaya za Hanang, Babati, Arusha Vijijini, Moshi Vijijini, Rombo, Mwanga, Same, Simanjiro, Meru, Bahi, Kongwa na Mpwapwa. Pia ukaguzi kubaini malalo ya kweleakwelea umefanyika katika Wilaya za Shinyanga, Kishapu, Kwimba, Misungwi, Sengerema, Igunga, Ikungi, Singida Vijijini, Iramba, Bahi na Manyoni ambapo kweleakwelea milioni 61.8 wamegundulika na kuangamizwa.

ii) Kudhibiti visumbufu kibiolojia

83. Mheshimiwa Spika, jumla ya wadudu walawangi 63,000 wa aina mbalimbali wanaotumika kudhibiti visumbufu vya mimea kibiolojia walizalishwa katika kituo cha kudhibiti visumbufu kibiolojia kilichoko Kibaha na kusambazwa katika maeneo mbalimbali nchini. Aidha, utunzaji wa wadudu mama unaendelea katika kituo cha Kibaha ili kutunza wadudu walawangi.

iii) Kueneza elimu ya Udhibiti Husishi nchini

84. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kutoa mafunzo rejea kwa wawezeshaji wa uzalishaji na Udhibiti Husishi wa Visumbufu vya zao la pamba wanaosimamia wakulima kwenye Kanda ya Ziwa. Katika mwaka 2015/2016, wawezeshaji 29 walipewa mafunzo kuhusu matumizi sahihi na salama ya viuatilifu, athari za viuatilifu dhidi ya viumbe na Mazingira na jinsi ya kupunguza athari hizo, Udhibiti husishi wa visumbufu vya mimea.

iv) Kudhibiti visumbufu vipya

85. Mheshimiwa Spika, udhibiti wa nzi waharibifu wa matunda nchini ulifanyika katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Lindi, Pwani na Tanga kwa kutumia kivutia wadudu. Aidha, kazi ya kusambaza mitego na kukusanya takwimu

kuhusu nzi waharibifu wa matunda imefanyika katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Mtwara na Pwani. Vilevile, mafunzo juu ya visumbufu vipya yalifanyika Amani mkoani Tanga ambapo washiriki 50 wakiwemo Maafisa Misitu, Mnajimu wa Mazingira, Wakulima na Maafisa Ugani walifundishwa. Mafunzo mengine kama hayo yalifanyika Dar es Salaam na kuhudhuriwa na washiriki 20 wakiwemo Maafisa Misitu, wataalamu wa mimea na magugu.

86. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea kudhibiti visumbufu vya mazao na mimea kwa kufanya tathmini ili kudhibiti milipuko ya nzige, kweleakwelea, panya, viwavijeshi na magonjwa ya mimea. Aidha, Wizara itaendelea kutoa elimu kwa wakulima ili kubaini milipuko na jinsi ya kudhibiti na itaendelea kuimarisha vituo vya ukaguzi vya mipakani ili kudhibiti mazao yanayosafirishwa na yanayoingia nchini. Vilevile, Kituo cha kudhibiti milipuko cha KILIMO ANGA kitaendelea kuimarishwa ili kutoa huduma bora ya udhibiti wa milipuko ya visumbufu vya mimea.

Kukagua Mazao yanayoingia nchini na yanayotoka nje ya nchi

87. Mheshimiwa Spika, Wizara imekagua jumla ya tani 412,571.98 za mazao mbalimbali yaliyoingizwa nchini na tani 523,840.31 za mazao yaliyosafirishwa nje ya nchi. Katika ukaguzi huo tani 451.58 za tumbaku zilizharibiwa kutokana na kutokidhi viwango vya ubora kwa matumizi ya binadamu. Vilevile, tani 56.635 za mazao ya tumbaku, pamba na kahawa yalifukizwa kabla ya kusafirishwa kwenda nje ya nchi na kilo 455 za bidhaa za kilimo zilizharibiwa kabla ya kuingizwa nchini. Aidha, vyeti 7,763 vya usafi wa mazao na vyeti 881 vya kuingiza mazao nchini vilitolewa kwa wadau.

Kusajili Viuatilifu na Kukagua Wafanyabiashara wa Viuatilifu

88. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kusajili na kukagua wafanyabiashara wa viuatilifu nchini. Jumla ya makampuni ya viuatilifu 125 kati ya 150 yaliyolengwa yalikaguliwa. Kati ya hayo, makampuni 35 yalibainika kufanya kazi bila vibali hivyo yalifungiwa na kushauriwa kufuata sheria. Aidha, sampuli 121 za viuatilifu kati ya 150 zilipokelewa na kufanyiwa uchunguzi ambapo sampuli tano ziligundulika kutokidhi viwango. Wafukizaji na Wadhibiti wa viuatilifu 38, wafanyabiashara wa viuatilifu 198 na waingizaji viuatilifu nchini 11 walipewa upya leseni za biashara ya viuatilifu. Pia, Wizara imetoa vyeti vya kusajili viuatilifu 78 na vibali vya kuingiza viuatilifu 388. Vilevile, mtandao wa kuingiza takwimu za wafanyabiashara wa viuatilifu 125 umetengenezwa.

Kutoa Elimu ya Matumizi Sahihi ya Viuatilifu

89. Mheshimiwa Spika, Wizara imetoa mafunzo juu ya matumizi sahihi na salama kwenye kuhifadhi mazao ya nafaka kwa Maafisa Kilimo na wakulima 112 kutoka mikoa ya Manyara, Dodoma, Morogoro na Shinyanga. Aidha, wafanyabiashara wa viuatilifu 60 na wakulima wakubwa 37 kutoka mkoa wa Mwanza walipata mafunzo juu ya matumizi sahihi ya viuatilifu.

Huduma za Ugani

90. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kutoa mafunzo ya kitaalam kwa maafisa ugani. Jumla ya maafisa ugani 20 na wakulima wawezeshaji 100 kutoka katika skimu za umwagiliaji za Njage, Msolwa Ujamaa, Mvumi, Kigugu na

Mbogo - Komtonga wamepatiwa mafunzo ya uzalishaji wa mpunga kwa kutumia teknolojia ya kilimo shadidi.

91. *Mheshimiwa Spika*, hadi mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI imeajiri wataalam wa kilimo wa kata na vijiji 8,756 pungufu ya wataalam 11,618 wanaohitajika katika Halmashauri 181, Kata 3,802 na Vijiji 12,423 ya kufikia lengo la wataalam 20,374 ifikapo mwaka 2020. Katika skimu za umwagiliaji imependekezwa kwamba kila hekta 250 pawe na afisa ugani mmoja na afisa umwagiliaji mmoja. Skimu yenye hekta zaidi ya 250 inatarajiwa kuajiri afisa ugani zaidi ya mmoja. Kwa kuzingatia umuhimu wa wataalam wa kilimo katika ngazi za vijiji na kata, Wizara itaendelea kushirikiana na TAMISEMI kuajiri wataalam wa kilimo kwa kadri vibali vya kuajiri kutoka Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma vitakavyopatikana.

92. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI itaandaa utaratibu wa kuwapanga maafisa ugani kusimamia uendelezaji wa mazao makuu na ya kimkakati katika kila mkoa, hususan mazao ya mbegu za mafuta. Utaratibu huo umezoeleka kutumika katika mazao ya asili ya biashara na kuacha mazao mengine. Aidha, Wizara itaendelea kusimamia huduma za ugani na kuboresha usambazaji wa teknolojia za kilimo bora kwa wakulima kwa kutekeleza yafuatayo:

- i) Kutoa mafunzo kwa wakulima wawezeshaji 800 pamoja na kuanzisha mashamba 80 ya mfano;
- ii) Kuwapatia pembejeo za kilimo cha mpunga wakulima 4,000 wanaotekeleza mradi wa ERPP katika skimu za umwagiliaji za Njage, Msolwa Ujamaa, Mvumi, Kigugu na Mbogo- Komtonga mkoani Morogoro;

- iii) Kufanya ziara za mafunzo kwa wakulima wawezeshaji 110 kutoka skimu za umwagiliaji za Njage, Msolwa Ujamaa, Mvumi, Kigugu na Mbogo- Komtonga mkoani Morogoro;
- iv) Kutoa mafunzo ya teknolojia ya kilimo shadidi cha mpunga kwa maafisa ugani 80 kutoka skimu 35 zilizopo kwenye mradi wa ERPP;
- v) Kuimarisha vyuo vinne (4) vya kutoa mafunzo kwa wakulima (*Farmer Training Centres - FTCs*) vya Inyala (Mbeya), Ichenga (Njombe), Bihawana (Dodoma) na Mkindo (Morogoro);
- vi) Kutunza vituo vitatu (3) vya maonesho ya kilimo (Nanenane) vilivyopo katika viwanja vya Them (Arusha); Nzuguni (Dodoma) na Ngongo (Lindi);
- vii) Kuandaa na kupeleka teknolojia za kilimo kwa wakulima kwa kutumia vipindi vya redio na runinga;
- viii) Kuratibu na kuwezesha maonesho ya Kilimo (Nanenane) Kitaifa na kwenye kanda; na
- ix) Kufuatilia na kutathmini utekelezaji wa kazi za ugani katika Halmashauri za Wilaya 181.

Matumizi Bora ya Ardhi

93. *Mheshimiwa Spika*, Wizara ilitoa mafunzo kwa wadau yanayohusu teknolojia mbalimbali za kilimo hifadhi, uvunaji wa maji mashambani na kilimo mseto. Wizara pia ilishiriki katika mchakato wa maandalizi ya mwongozo wa kilimo kinachozingatia mabadiliko ya tabianchi na pia ilishirikiana na Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine – SUA katika utafiti wa kilimo hifadhi eneo la Moshi (Lower Moshi) chini ya Mradi wa *iAGRI* ambapo utafiti ulionesha kuwa kilimo hifadhi kina uhakika wa mavuno bora na hutumia maji kidogo.

94. Mheshimiwa Spika, Wizara imeshiriki katika utatuzi wa migogoro mbalimbali ikiwemo ya Kituo cha Utafiti wa Kilimo cha Uyole na wananchi wa vijiji vya Sai na Ituha mkoani Mbeya. Vilevile, Wizara imeendelea kushiriki katika kutafuta suluhu ya mgogoro kati yake na wananchi waliovamia shamba la miti mama la Mpiji wilayani Bagamoyo na migogoro inayowahusu wananchi wanaozunguka maeneo yaliyoainishwa kwa ajili ya kilimo cha mashamba makubwa chini ya mpango wa Matokeo Makubwa Sasa – BRN katika vijiji vya Kisaki, Mvuha, Mkongo na Ngalimila. Mgogoro mwingine ni kati ya TANAPA na mwekezaji katika shamba la Bagamoyo *Agro Eco-energy* na kati ya wananchi wa Kata ya Kimamba Wilayani Kilosa na watu binafsi wanaomiliki mashamba makubwa kwenye kata hiyo. Wizara pia ilitoa mafunzo kwa wanafunzi kutoka Chuo cha Kijeshi Kibaha yanayohusu vyanzo, athari na usuluhishi wa migogoro baina ya wakulima na wafugaji nchini.

95. Mheshimiwa Spika, Wizara ilifuatilia hatua za uhaulishaji wa ardhi ya mashamba ya Tawi na Muhoro yaliyopo wilaya ya Rufiji, Kasulu katika wilaya ya Kasulu, na Mahurunga katika wilaya ya Mtwara Vijijini. Wizara pia ilishiriki kwenye mkutano uliojumisha Makatibu Tawala wa Mkoa, Wakurugenzi Watendaji wa Halmashauri na Maafisa Kilimo Umwagiliaji na Ushirika kutoka katika mikoa na wilaya zinazohusika na mashamba makubwa 25 yaliyoainishwa chini ya BRN ambapo changamoto mbalimbali za kuendeleza mashamba hayo kibiashara kwa mfumo wa ushirikishwaji wananchi zilijadiliwa ili kupata ufumbuzi. Aidha, Wizara ilifanya mikutano na wawekezaji wa mashamba makubwa ya uwekezaji ya Lukulilo na Pangani kwa lengo la kuwajengea uelewa juu ya utaratibu wa ushirikishwaji wa wananchi wanaozunguka mashamba hayo makubwa (*hub and spoke model*) unaotumika katika mfumo wa BRN.

96. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea kushirikiana na wadau mbalimbali kutatua migogoro ya ardhi kati ya wakulima, wafugaji na watumiaji wengine. Wizara pia itashirikiana na mikoa ya Rukwa, Katavi, Lindi, Kigoma, Geita, Ruvuma, Kagera, Shinyanga na Tabora katika kubaini na kupata maeneo mapya yanayofaa kwa kilimo cha uwekezaji mkubwa chini ya mpango wa BRN ikiwa ni pamoja na kutenga maeneo kwa ajili ya ushiriki wa vijana katika kilimo. Wizara itaendelea kushirikiana na Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi kuwezesha upatikanaji wa hati za haki miliki za kimila kwa wakulima wadogo wanaozunguka mashamba sita ya uwekezaji ya Pangani, Tawi, Muhoro, Mahurunga, Kasulu na Kumsenga yaliyoainishwa kwenye maeneo ya BRN. Aidha, Wizara itafanya upembuzi yakinifu wa udongo na kuandaa ramani za udongo zitakazoelekeza uchaguzi sahihi wa mazao na aina na viwango vya mahitaji ya pembejeo vinavyofaa kutumika katika maeneo husika na kupima mashamba ya wakulima.

Utafiti

97. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia vituo vyake vya utafiti na taasisi binafsi za kilimo imegundua na kuidhinisha aina 29 za mbegu bora kwa mazao ya mahindi, mpunga, karanga, chai na alizeti (Kiambatisho Na. 7). Vilevile vituo vya utafiti vimezalisha jumla ya tani 8.2 za mbegu mama na jumla ya tani 522 za mbegu za awali za mazao ya nafaka, jamii ya mikunde, mbegu za mafuta, bustani, viazi mvingo na pamba ili kukidhi mahitaji ya kuzalishaji wa mbegu za msingi zinazozalishwa na Wakala wa Mbegu za Kilimo (ASA) na makampuni binafsi ya mbegu (Kiambatisho Na. 8). Uzalishaji wa miche 256,000 ya mazao mbalimbali kwa njia za baioteknolojia umefanyika. Katika mwaka 2016/2017 Wizara itafanya utafiti na kutathmini aina tano (5) za mbegu bora za

mazao ya aina ya nafaka, mikunde, mafuta na mizizi kwenye kanda za ikolojia ya Kilimo. Itazalisha tani 10 za mbegu mama kwa mazao ya jamii ya nafaka, mikunde, mbogamboga, mafuta na pingili milioni 3 za mazao jamii ya mizizi. Aidha, aina ya mbegu zitakazozalishwa na kiasi zitategemea mahitaji na uwezo wa Kampuni za uzalishaji.

98. Mheshimiwa Spika, utafiti vilevile umegundua aina tatu za muhogo zenye jeni za ukinzani wa batobato na michirizi ya kahawia. Aidha, utafiti umezalisha viini tete (*embryos*) kutoka kwenye aina mbalimbali za muhogo wa asili ya hapa nchini ili kuboresha sifa za muhogo. Utafiti pia unaendelea kuainisha jeni za mpunga zinazofanya mpunga unukie (*genes for* aroma), kudhibiti na kuzuia magonjwa ya mimea kwenye mazao ya mahindi, muhogo, minazi, migomba, viazi na mazao ya bustani. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itafanya utafiti wa kutathimini na kuanzisha aina 2 za mazao yaliyoibuka kuwa muhimu kati ya kokoa, maparachichi na matofaa ili kumpatia mkulima kipato na lishe. Pia utafiti utaendelea kufanyika ili kudhibiti magonjwa na wadudu waharibifu wa mazao ya mahindi, migomba, viazi vitamu, muhogo na mazao ya bustani katika kanda saba za ikolojia.

99. Mheshimiwa Spika, matokeo ya utafiti wa zao la ufuta yamebaini kuwa mbegu bora zikitumika mavuno huongezeka mara tatu zaidi kuliko kutumia mbegu za asili. Mkulima aliyetumia mbegu bora hupata faida ya shilingi 1,813,000 kwa hekta mbayo ni mara tano ya aliyetumia mbegu za asili. Zao hili lilikuwa la biashara katika Kanda ya Kusini kati ya mwaka 1980 hadi 1990 ambapo uzalishaji ulikuwa wastani wa tani 300 kwa mwaka. Ufuta kwa sasa unazalishwa kwa wingi katika maeneo mbalimbali nchini na uzalishaji umefikia tani 1,174,589 katika mwaka 2014/2015 na hivyo kuifanya Tanzania kuwa nchi ya kwanza Afrika na ya tatu

duniani baada ya Myanmar na India. Pia, uzalishaji wa zao la karanga umeendelea kuongezeka kutokana na matumizi ya mbegu bora hadi kufikia tani 2 kwa hekta katika msimu wa 2014/2015 ambayo ni mara nne zaidi ya mbegu ya asili. Hivyo kuifanya Tanzania kushika nafasi ya pili Afrika na ya sita duniani kwa kilimo cha karanga.

100. Mheshimiwa Spika, mizania ya zao la muhogo imeonesha kuwa mkulima akitumia mbegu bora hupata mavuno ya wastani wa tani 25 kwa hekta zaidi ya aliyetumia mbegu za asili. Pia utafiti wa mnyororo wa thamani umeonesha kuwa mkulima hupata faida mara tisa zaidi (shilingi 12,810,000) kwa kuuza unga wa muhogo baada ya kusindika ambapo akiuza muhogo mbichi hupata faida kidogo (shilingi 1,375,000) kwa hekta. Hivyo wakulima wanashauriwa kuongeza thamani ya mazao kabla hawajayauza. Aidha, utafiti kwenye zao la korosho umebaini kuwa mkulima akianzisha shamba la korosho bila kuchanganya na mazao mengine hurudisha gharama zake za uzalishaji baada ya miaka nane lakini akichanganya na ufuta hurudisha gharama za uzalishaji katika msimu mmoja tu.

101. Mheshimiwa Spika, Wizara iliendelea na zoezi la tathmini ya rutuba ya udongo kwa lengo la kuboresha matumizi ya mbolea kwa nchi nzima. Hadi sasa Wilaya 12 katika Mikoa ya Dodoma, Manyara, Arusha na Kilimanjaro zimefanyiwa tathmini ili kupata ramani za udongo zinazoonyesha matumizi ya mbolea katika aina tofauti za udongo. Vilevile, jumla ya majarida 69 ya kimataifa yanayohusu magonjwa, wadudu, bayoteknolojia, udongo, sayansi jamii na agronomia yamechapishwa.

Mradi wa Sera na Maendeleo ya Rasilimali Watu - PHRD

102. Mheshimiwa Spika, Wizara imetafsiri mwongozo wa kilimo shadidi cha mpunga kwa ajili ya wakulima na kutoa nakala 800, na 4,500 za vipeperushi aina tatu (3) ambavyo vimesambazwa kwenye skimu 20 za umwagiliaji, ofisi za Mikoa, Wilaya, Kanda za Umwagiliji na Utafiti zinazotekeleza mradi wa PHRD, Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine (SUA), Makao Makuu ya Wizara za Kilimo Mifugo na Uvuvi na Maji na Umwagiliaji.

Programu ya Kilimo ya Kuendeleza Tija na Uzalishaji Mashariki mwa Afrika (Eastern Africa Agricultural Productivity Programme – EAAPP)

103. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara kupitia EAAPP imekamilisha ukarabati wa kituo Mahiri cha Utafiti wa Mpunga katika Ukanda wa Mashariki mwa Afrika cha KATRIN Wilayani Kilombero, Mkoa wa Morogoro. Wizara pia imekamilisha ukarabati wa miundombinu ya umwagiliaji wa mashamba ya utafiti ya KATRIN na Ukiriguru yenye jumla ya hekta 35 na kukarabati miundombinu ya umeme katika kituo cha utafiti cha Dakawa.

104. Mheshimiwa Spika, mradi wa EAAPP ulikuwa wa miaka mitano kuanzia 2010/2011 hadi 2014/15 na ulishirikisha nchi 4 za Mashariki mwa Afrika za Ethiopia, Kenya, Uganda na Tanzania. Tanzania ilichaguliwa kuwa na kituo mahiri cha zao la mpunga katika kituo cha KATRIN. Katika kipindi cha mradi kazi zilizofanyika ni kutathmini teknolojia mbalimbali na kuimarisha mnyororo wa thamani wa zao la mpunga, kuzalisha mbegu mama za mpunga na kujenga uwezo wa kituo cha KATRIN.

105. Mheshimiwa Spika, Matokeo ya kazi zilizofanywa ni pamoja na kugunduliwa na kusajiliwa kwa aina mbili mpya za mbegu za mpunga (Komboka na Tai). Aidha, mbegu hizi na TXD 306 zimetathminiwa na kupitishwa kitaifa katika nchi za Uganda (Tai, Komboka), na Kenya (TXD 306, Komboka). Ugunduzi huo utakuza biashara ya mbegu za mpunga kati ya Tanzania na nchi za Mashariki mwa Afrika. Mbegu hizo zinatoa mavuno kati ya tani 4.5 hadi 7.5 kwa hekta, zina ladha na harufu nzuri na pia zinastahimili magonjwa ya majani ya njano, *bacterial leaf spot* na *blast*. Aidha, katika eneo la mradi uzalishaji wa mpunga umeongezeka kutoka tani 2.8 mpaka tani 3.8 kwa hekta na eneo linalolimwa mbegu bora za mpunga limeongezeka kutoka asilimia 19 mwaka 2010 hadi asilimia 70 mwaka 2015.

106. Mheshimiwa Spika, matokeo mengine ya EAAPP ni kufanikiwa kupunguza nguvu kazi kwa asilimia 17 kwa wakulima wanaotumia tekinolojia za *weeders*, *ox-drawn puddlers* na *motorised transplanters*. Pia wakulima 599,293 wamepata mafunzo kupitia wakulima viongozi ikiwa ni mkakati wa usambazaji wa tekinolojia bora za kilimo. Ili kuboresha usambazaji wa tekinolojia mbalimbali za mpunga tovuti ya Kituo Mahiri cha Kuendeleza Zao la Mpunga imeanzishwa.

Mashamba ya Kilimo cha Kibiashara kwa Mazao ya Mpunga na Miwa chini ya Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa - BRN

107. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza BRN, jumla ya mashamba makubwa 25 ya uwekezaji yenye jumla ya hekta 350,000 yaliainishwa. Mashamba 16 yalipangwa kwa ajili ya kilimo cha zao la miwa na mashamba 9 kwa kilimo cha zao la mpunga. Sambamba na kilimo cha mashamba makubwa Mpango pia uliainisha jumla ya hekta 225,600 za wakulima wadogo zinazozunguka mashamba makubwa kuendelezwa kwa

kilimo cha kibiashara. Hadi kufikia 2015/16 idadi ya mashamba makubwa yaliyofanyiwa uhakiki na kubainika kuwa yanafaa kwa uwekezaji ni 17 (Jedwali Na. 6). Tayari mashamba matano ambayo ni Pangani, Bagamoyo, Lukulilo, Kitengule na Mkulazi yenye jumla ya hekta 123,394 yana hati miliki, na katika mashamba hayo jumla ya hekta 26,200 zimeainishwa kwa ajili ya wakulima wadogo.

**Jedwali Na. 6: Mashamba Makubwa ya Kilimo cha Biashara
Chini ya Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa – BRN**

Wilaya	Jina la Shamba	Zao Litakaloli mwa	Ukubwa wa Shamba (Ha)	Ukubwa Mashamba Madogo (Ha)	Hali ya Shamba
Bagamoyo	Bagamoyo	miwa	22,000	4,000	Lina hatimiliki
Karagwe	Kitengule	miwa	28,688	2,000	Lina hatimiliki
Kasulu	Kasulu	miwa	40,000	2,000	Mchakato wa kuhaulishwa
Kibondo	Kumsenga	miwa	20,000	5,000	
Kilombero	Ngalimila	mpunga	4,205	16,203	Usuluhishi wa migogoro
	Ruipa	miwa	13,000	6,500	Mgogoro uko mahakamani
Morogoro Vijijini	Kisaki	miwa	20,000	10,000	Usuluhishi wa migogoro
	Mkulazi	miwa	40,000	10,000	Lina hatimiliki
		mpunga	23,000	5,000	
Mvuha	miwa	20,000	10,000	Usuluhishi wa migogoro	
Mtwara	Mahurunga	miwa	3,000	2,000	Mchakato wa kuhaulishwa
Pangani	Pangani	miwa	3,200	1,200	Lina hatimiliki
Rufiji	Lukulilo	mpunga	5,663	4,000	Lina hatimiliki
	Mkongo	miwa	5,551	5,000	Usuluhishi wa migogoro
	Muhoro	miwa	10,924	5,000	Mchakato wa kuhaulishwa
	Tawi/Utunge	miwa	10,000	5,000	Mchakato wa kuhaulishwa
Ulanga	Kilosa kwa Mpepo	mpunga	5,000	18,000	Kuna mgogoro
	Ngohelanga	Mpunga	6,000	15,000	Kuna mgogoro
Jumla ya mashamba yaliyopo			280,231	125,903	

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi

108. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea kuwezesha upatikanaji wa mashamba mapya katika mikoa ya Rukwa, Katavi, Lindi, Kigoma, Geita, Ruvuma, Kagera, Shinyanga na Tabora chini ya BRN ikiwa ni pamoja na kutenga maeneo kwa ajili ya uwekezaji na ajira kwa vijana. Wizara pia itaendelea kukamilisha na kuwezesha upatikanaji wa hatimiliki kwa mashamba 6 ya uwekezaji yaliyoainishwa.

4.1.2 Kuongeza Upatikanaji wa Masoko ya Mazao ya Kilimo

109. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2015/2016 Wizara imeendelea kukarabati maghala 80 katika Halmashauri za Songea, Mbozi, Kalambo na Mufindi. Kati ya hayo, 33 yamekamiliwa, 24 yapo katika hatua za mwisho za ukarabati na 23 hayajakarabatiwa kutokana na upungufu wa fedha.

110. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha mifumo ya masoko, Serikali imeshirikiana na Sekta Binafsi kujenga miundombinu ya masoko na maghala bora ya kuhifadhi mazao. Kupitia Mpango wa COWABAMA, wakulima wadogo 13,800 watanufaika kwa kuhifadhi mazao yao katika maghala 98 katika Wilaya za Songea Vijijini, Mbeya Vijijini, Mbozi, Iringa Vijijini, Njombe, Mlele, Kalambo, Nsimbo na Mufindi. Aidha, maghala 28 yameunganishwa kwa wafanyabiashara na kuhakikishiwa soko la mazao ya wakulima. Vilevile, mpango wa COWABAMA umeshawishi taasisi ya *Eastern Africa Grain Council – EAGC* ambayo imeunganisha Vyama vya Wakulima (*Farm Based Organization - FBO*) na wafanyabiashara wa mahindi katika ukanda wa Afrika Mashariki.

111. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kupitia Bodi ya Korosho imetoa elimu na kuhamasisha matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala kwa wadau wa mikoa ya Ruvuma na

Pwani. Mfumo huu umewezesha wakulima kupata bei nzuri na soko la uhakika. Vilevile, Bodi ya Kahawa Tanzania kwa njia ya mitandao ya simu imeendelea kutoa bei elekezi na taarifa za masoko kwa wakulima. Kwa sasa mkulima anaweza kupata bei elekezi ya kahawa kwa kutuma ujumbe mfupi wa “**kahawa bei**” kwenye simu kwenda namba **15550**. Aidha, Bodi ya Kahawa Tanzania imeendelea kutangaza kahawa katika nchi za Korea, China, Urusi na Falme za Kiarabu ili kupata fursa na kuimarisha bei ya kahawa. Bodi ya Tumbaku imepata wanunuzi ambao ni *Japanese Tobacco International Leaf Services – JTILS* wanaonunua tumbaku katika vijiji 11 vya Wilaya ya Urambo mkoani Tabora.

112. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Wizara itakarabati jumla ya maghala 26 katika Halmashauri za Mbeya Vijijini (7), Sumbawanga (5), Wanging’ombe (8) na Mpanda (6). Aidha, Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula utaendelea kukamilisha ujenzi wa ghala la Mbozi lenye uwezo wa kuhifadhi tani 5,000 katika ukanda wa SAGCOT. Wizara pia itanunua vifaa vya maghala 98 ya kuhifadhi mahindi katika Mkoa wa Iringa, Ruvuma, Mbeya, Rukwa, Njombe na Katavi.

Ununuzi Kupitia Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula

113. Mheshimiwa Spika, Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula - NFRA ulianza mwaka 2015/2016 ukiwa na akiba ya kuanzia ya nafaka tani 353,702.215 ambapo mahindi yalikuwa tani 348,638.464, mpunga tani 3,939.630 na mtama tani 1,124.121. Katika mwaka 2015/2016 Wakala ulipanga kununua jumla ya tani 150,000 za mahindi kutoka katika maeneo yenye ziada ya uzalishaji. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili, 2016 tani 22,335.157 za mahindi zilikuwa zimenunuliwa na hivyo kufanya akiba iliyohifadhiwa katika kanda saba za NFRA kabla ya matoleo kuwa na jumla ya tani 370,973.618 za mahindi.

114. *Mheshimiwa Spika*, NFRA ilitoa jumla ya tani 34,877.690 kwa Ofisi ya Waziri Mkuu kukabiliana na maafa, msaada kwa wakimbizi na wananchi wa Sudani ya Kusini. Aidha, tani 23,999.820 za nafaka zimeuzwa kwa Shirika la Mpango wa Chakula Duniani - WFP, tani 3,405.314 kwa Magezea na tani 2,179.216 kwa Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko. Aidha, Wakala ulilazimika kuuza jumla ya tani 239,322.298 kwa wafanyabiashara nchini ili kukabiliana na mfumuko wa bei za vyakula hususan unga wa sembe katika masoko ya mijini, na hivyo kufanya jumla ya mauzo na matoleo yote kuwa tani 308,239.771. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili, 2016 akiba katika maghala ya Wakala ni tani 65,875.106 kati ya kiasi hicho mahindi ni tani 61,315.586, mtama tani 19.890 na mpunga tani 3,939.630. NFRA pia imekamilisha ujenzi wa ghala la Songea lenye uwezo wa kuhifadhi tani 5,000 za nafaka na ujenzi wa ghala la Mbozi lenye uwezo wa kuhifadhi tani 5,000 za nafaka unaendelea.

4.1.3 Kuimarisha Uongezaji wa Thamani na Usindikaji wa Mazao ya Kilimo

115. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2015/2016 Wizara imefanya utambuzi wa vikundi katika skimu tano za Kigugu na Mbogo (Mvomero), Mvumi (Kilosa), Njage na Msolwa ujamaa (Kilombero) kupitia Mradi wa Kuongeza Uzalishaji wa Zao la Mpunga - ERPP kwa lengo la kuvijengea uwezo kwa kuwapatia mafunzo ya usindikaji wa zao la mpunga ili kuongeza thamani na upatikanaji wa masoko katika mkoa wa Morogoro. Wizara pia imesimika mashine za kukoboa mpunga katika skimu za Babati (Mawemairo), Mwanga (Kivulini), na Korogwe (Mombo) kati ya mashine 14 katika skimu 14 zilizo ndani ya Mradi wa PHRD (Kiambatisho Na. 9). Katika mwaka 2016/17, Wizara itasimamia usindikaji wa mashine 11 zilizobaki katika skimu 11.

4.1.4 Kuimarisha Mfumo wa Ukusanyaji, Uhifadhi, Uchambuzi na Usambazaji wa Takwimu

116. Mheshimiwa Spika, Aidha Wizara imeendelea kukusanya na kusambaza taarifa na takwimu mbalimbali za kilimo kupitia tovuti ya Wizara (www.kilimo.go.tz), kuratibu usimamizi wa mfumo wa uhifadhi na usambazaji wa taarifa za kilimo ya *Local Government Monitoring Database 2* (LGMD2) na taarifa za hali ya chakula kupitia mfumo wa uratibu wa chakula na tahadhari ya njaa.

117. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara imefanya upembuzi yakinifu wa mifumo ya ukusanyaji, uhifadhi na usambazaji wa takwimu na taarifa mbalimbali za kilimo (*National Agricultural Management Information System - NAMIS*) unaojumuisha *Geographical Information System* (GIS) kwa ajili ya kuandaa ramani za matumizi bora ya ardhi ya kilimo, uzalishaji na taarifa za masoko na mfumo wa kuwezesha upatikanaji wa mtandao wa *internet* kwenye ofisi za mradi wa ERPP mkoani Morogoro. Katika mwaka 2016/17 Wizara itakamilisha ujenzi wa mifumo ya NAMIS na kuweka mtandao katika ofisi za mradi wa ERPP.

4.1.5 Kusimamia Sera, Sheria na Mikakati Katika Sekta ya Kilimo

118. Mheshimiwa Spika, katika kukabiliana na ukosefu wa mitaji ya kugharamia mnyororo wa thamani katika sekta ya kilimo, Serikali imeanzisha Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania - TADB kwa mtaji wa Shilingi bilioni 60 na ilizinduliwa rasmi tarehe 8, Agosti 2015 wakati wa kilele cha siku ya wakulima ya NaneNane. Benki hii inasimamiwa kiuendeshaji na Benki Kuu ya Tanzania na inamilikiwa na Serikali kwa asilimia 100 ya hisa. Benki imejipanga kutoa

mikopo ya muda mfupi (miaka 2), wa kati (miaka 2 hadi 5) na mrefu (miaka 5 hadi 15) kwa riba nafuu (kati ya 8% hadi 12%) na kwa masharti mengine yanayozingatia hali halisi ya kilimo, ushirika na vikundi vya wakulima wadogo wadogo, benki za maendeleo ya jamii, vyama vya kuweka na kukopa na Taasisi ndogo za fedha. TADB imeanzishwa kwa malengo makuu mawili ambayo ni:-

- i) Kusaidia upatikanaji wa utoshelezi na usalama wa chakula ambao ni endelevu nchini;
- ii) Kusaidia katika kuleta Mapinduzi ya Kilimo kutoka kilimo cha kujikimu kwenda cha kibiashara ili kuchangia kwenye ukuaji wa uchumi wa Taifa na kupunguza umaskini

119. *Mheshimiwa Spika* TADB tayari imeanza kutekeleza majukumu yake kwa kuvijengea uwezo vikundi 89 vya wakulima vyenye jumla ya wakulima 21,526 na hivyo kuwezesha jumla ya vikundi nane kutimiza masharti na maandalizi ya msingi ya kuweza kukopa. Benki imevikopesha vikundi hivyo nane jumla ya Shilingi bilioni 1.006. Aidha, Benki imefanikisha kupatikana kwa dhamana kwa ajili ya mikopo ya wakulima wadogo wadogo kutoka Benki Kuu na Mfuko wa Uwezeshaji wa Sekta Binafsi ya Kilimo -PASS.

120. *Mheshimiwa Spika* katika mwaka 2016/2017 Benki itaendelea kutangaza na kupanua huduma zake kwa wananchi mikoani kulingana na ukuaji wa biashara; kufanya maandalizi ya kutoa mikopo ya kuendeleza miradi ya kilimo cha umwagiliaji katika maeneo yaliyoainishwa kwenye BRN; na kutoa mikopo ya Shilingi bilioni 70 kwa wakulima.

121. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu Sera ya Taifa ya Kilimo ya mwaka 2013.

Katika kutekeleza Sera hiyo, Wizara imekamilisha Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Kilimo - ASDS na Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili - ASDP II. ASDP II inalenga kubadilisha kilimo kuwa cha kisasa na cha kibiashara kwa kuongeza tija, uzalishaji ili kuongeza mapato na kupunguza umaskini.

122. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha uwezo wa wataalam wa kuchambua, kufuatilia na kutathmini utekelezaji wa Sera ya Kilimo, Wizara inashirikiana na Washirika mbalimbali wa maendeleo kutoa mafunzo na vitendea kazi. Baadhi ya washirika ni *Michigan State University, Regional Strategic Analysis and Knowledge Support (ReSAKSS), International Livestock Research Institute (ILRI) na Alliance for a Green Revolution in Africa (AGRA)* kupitia Mradi wa *Micro Reform for African Agribusiness - (MIRA)*.

123. Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na changamoto mbalimbali katika kilimo, Wizara imefanya maboresho ya Kanuni za Tumbaku (*The Tobacco Industry Regulations, 2011*). Aidha, Wizara inaendelea kufanya mapitio kwa Kanuni za Mbolea (*The Fertilizer Regulations, 2010*); Kanuni za Tasnia ya Pamba (*The Cotton Regulations, 2011*); Vilevile Wizara inakamilisha maandalizi ya Kanuni za Sheria ya Hakimiliki za Wagunduzi wa Aina Mpya za Mbegu za Mimea (*The Plant Breeders' Rights Regulations*) na Kanuni za Sheria ya Mbegu (*The Seeds Regulations*) pamoja na Kanuni za Afya ya Mimea (*The Plant Protection Regulations*). Wizara pia imekamilisha rasimu ya Miongozo iliyoandaliwa kwa lugha ya Kiingereza kwa ajili ya sheria za Pamba, Chai, Kahawa, Korosho, Mkonge, Tumbaku, Sukari, Pareto na Nafaka na Mazao Mchanganyiko.

124. Mheshimiwa Spika, Wizara inafanya maboresho katika mfumo wa kisheria kwenye Sekta za Kilimo kwa

kuandaa mapendekezo ya kutunga Sheria ya Kuanzisha Mfuko wa Fidia ya Bei za Mazao; Sheria ya Kulinda na Kuendeleza Ardhi ya Kilimo, Sheria ya Kulinda Nasaba za Mimea kwa ajili ya Kilimo na Chakula, Sheria ya Kilimo cha Mkataba na Sheria ya Zana za Kilimo. Mapendekezo ya Sheria hizo mpya zipo katika ngazi mbalimbali za maamuzi. Katika mwaka 2016/17 Wizara itaendelea kukamilisha taratibu za uundwaji wa Taasisi ya Utafiti wa Kilimo - TARI kwa lengo la kuboresha mfumo wa utafiti nchini ikiwa ni pamoja na kuwasilisha bungeni Muswada wa kuunda Sheria ya kuanzishwa kwake.

4.1.6 Kuboresha Uratibu katika Sekta ya Kilimo

125. *Mheshimiwa Spika*, Andiko la ASDP-II limekamilika na kupitishwa na Wadau wa Sekta ya Kilimo kwenye mkutano uliofanyika tarehe 22 Desemba, 2015. Mfumo wa uratibu wa ASDP-II umeimarishwa na kuwa mpana zaidi ili kuweza kusimamia miradi mingi ndani ya Sekta ya Kilimo ambayo inatekelezwa na Serikali, Mashirika ya Umma, Sekta Binafsi na Taasisi zisizo za kiserikali. Aidha, Wizara imeandaa Waraka kwa ajili ya Maamuzi ya Serikali ili ASDP-II ianze kutekelezwa mwaka 2016/2017.

4.1.7 Kuboresha uwezo wa Wizara kutoa Huduma

126. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kushirikisha wanahabari katika matukio, kuandika habari za kilimo, na kufafanua hoja mbalimbali ili kuongeza uelewa na kutoa taarifa sahihi kwa umma. Wizara ilielimisha umma kuhusu mfumo wa utoaji ruzuku ya pembejeo za kilimo, matumizi sahihi ya mbolea, utabiri na udhibiti wa viwavijeshi, udhibiti wa ugonjwa wa mnyauko fusari wa pamba, namna ya kukabiliana na ugonjwa hatari wa mnyauko wa mahindi, uhifadhi wa chakula katika ngazi ya kaya, matumizi bora ya zana katika kilimo.

Jumla ya maswali 72 ya Waandishi wa Habari yalijibiwa, vipindi kumi (10) vya televisheni vilionyeshwa, vipindi vinne vya radio vilitangazwa na makala 13 zilichapishwa magazetini.

127. Mheshimiwa Spika, Wizara pia ilifanikisha kuonesha na kutangaza moja kwa moja tukio la kilele cha maadhimisho ya sikukuu ya wakulima kitaifa mkoani Lindi kupitia kituo cha televisheni cha TBC 1 na redio ya TBC Taifa. Vyombo vya habari vilitumika kuhamasisha wananchi kushiriki katika maadhimisho hayo, Kitaifa na kwenye Kanda. Vilevile, mabango makubwa manne na madogo manne yalitumika kuhamasisha wakulima kushiriki kwenye maadhimisho hayo na kuelimisha umma kuhusu majukumu ya Wizara na utekelezaji wa Programu ya kuendeleza Sekta ya Kilimo (ASDP).

128. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuelimisha umma kuhusu migogoro baina ya wakulima wadogo wa miwa na kiwanda (Kilombero) na wakulima na wafugaji (Kilosa) kwa nia ya kupata suluhu. Taarifa nne (4) za kujulisha umma juu ya juhudi ya Serikali katika kutatua migogoro hiyo zimeandaliwa na kutolewa kupitia magazeti ya kila siku, tovuti na mitandao ya kijamii ya Wizara.

129. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Wizara itaelimisha umma kuhusu teknolojia za uzalishaji wa mazao yenye thamani kubwa kama mboga na matunda. Wizara pia itaimarisha eneo la utoaji wa taarifa kuhusu fursa za uwekezaji katika mnyororo wa thamani wa mazao kwa kuwalenga vijana. Aidha, mafunzo ya lische, kuboresha mahusiano ya wakulima na wafugaji na kuhifadhi mazingira yatatolewa kupitia vipindi vya televisheni, redio na kuandika makala zitakazochapishwa na magazetini. Vilevile, Wizara itaendelea kutoa elimu kwa umma na wadau wa sekta ya kilimo kuhusu Awamu ya Pili ya

Utekelezaji wa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo-ASDP II.

Mafunzo katika Vyuo vya Kilimo

130. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imefadhili na kufundisha wanafunzi wa astashahada na stashahada 3,048 ambapo waliodahiliwa mwaka wa masomo 2015/2016 walikuwa wanafunzi 2,538. Kati ya hao astashahada ni 937 na stashahada ni 1,601. Jumla ya wanafunzi 327 wa astashahada na 1,497 wa stashahada wanatarajiwa kuhitimu mwezi Juni 2016.

131. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kupitia Mradi wa PHRD imekamilisha ukarabati wa maabara ya udongo katika Chuo cha Kilimo Igurusi. Aidha, Wizara inaendelea na ujenzi wa miundombinu na mfumo wa kusambaza maji kwa ajili ya kuandaa shamba la mfano litakalotumika katika mafunzo ya teknolojia mbalimbali za umwagiliaji ambao utekelezaji umefikia asilimia 55.

132. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea na ukarabati wa jengo la utawala na bweni katika Chuo cha Kilimo Mubondo na kujenga bwalo la chakula kwenye Chuo cha Kilimo Maruku. Pia Wizara itaendelea na ujenzi wa miundombinu ya shamba la mafunzo ya kilimo cha umwagiliaji na mfumo wa kusambaza maji kwenye chuo cha kilimo Igurusi. Aidha, Wizara itafundisha wanafunzi 2,000 katika ngazi ya astashahada na stashahada; itaandaa mtaala wa diploma ya matumizi bora ya ardhi katika mfumo wa moduli ili kukidhi mahitaji ya mfumo wa mafunzo katika vyuo vya elimu ya ufundi. Wizara pia itafuatilia utekelezaji wa programu za mafunzo kwenye vyuo 14 vya kilimo na kutoa mafunzo elekezi ya mbinu mbalimbali za kufundishia kwa wakufunzi 30.

4.1.8 Kuimarisha Ushirika na Asasi za Wananchi katika Kilimo na Sekta Nyingine za Kiuchumi

Kujenga Uwezo wa Tume Kutekeleza Majukumu yake

133. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara kupitia Tume imekamilisha mapendekezo ya uteuzi wa Makamishna wa Tume, Mrajis na Naibu Warajis na kuyawasilisha kwenye mamlaka husika. Uteuzi wa Mkurugenzi wa Utafiti na Mafunzo, Mhasibu Mkuu na Mkurugenzi wa Utawala na Rasilimaliwatu umefanyika na taratibu za kuwateua watendaji wengine zinaendelea. Aidha, hadi kufikia mwezi Machi, 2016 Tume imeajiri watumishi 62 na kufikisha idadi ya watumishi 169. Vilevile Tume imetoa udhamini wa masomo ya Shahada ya Uzamili kwa watumishi saba (7) katika fani mbalimbali.

Kuimarisha Usimamizi na Udhibiti wa Vyama vya Ushirika Nchini

134. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea kuimarisha usimamizi, udhibiti na uendeshaji wa Vyama vya Ushirika wa Akiba na Mikopo kwa kushiriki katika kuandaa:

- i) Sera, miongozo, mipango na mikakati mbalimbali inayohusu usimamizi, udhibiti na uendeshaji wa asasi ndogo za kifedha zikiwemo SACCOS kwa kuzingatia matakwa ya Sheria ya Vyama vya Ushirika Na. 6 ya mwaka 2013;
- ii) Sera ya Taifa ya Asasi ndogo za fedha (*National Microfinance Policy*) na kuandaa mkakati wa utekelezaji wake;
- iii) Mpango wa Taifa wa Huduma Jumuishi za Kifedha (*National Financial Inclusion Framework*); na

iv) Consumer Protection and Financial Education Frameworks.

135. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Tume itahuisha Sera ya Maendeleo ya Ushirika, Programu Kabambe ya Mageuzi na Modenairesheni ya Ushirika na Kuandaa Mkakati wa Utekelezaji.

136. Mheshimiwa Spika, hadi Machi 2016, Tume imekagua jumla ya Vyama vya Ushirika 627 vikiwemo vyama visivyo vya kifedha 146, SACCOS 481 na Benki ya Ushirika Kilimanjaro - KCBL. Aidha, katika kipindi hicho Vyama vya ushirika 352 vilifanyiwa ukaguzi wa hesabu na COASCO. Katika mwaka 2016/2017, Tume kupitia COASCO itafanya ukaguzi wa hesabu za Vyama vya Ushirika 8,040. Vilevile, Tume itakagua utendaji wa kazi wa Vyama Vikuu vya Ushirika 10.

137. Mheshimiwa Spika, Wizara imebaini kuwepo kwa ubadhirifu na hivyo kuziondoa Bodi za Chama cha Ushirika wa Mradi wa pamoja wa wakulima wa tumbaku mkoani Iringa - ITCOJE Ltd. Vilevile, Wizara imeondoa Bodi za Vyama vya Ushirika vya Msingi vinne wanachama wa ITCOJE Ltd vya Mfyome AMCOS Ltd, Kiwem AMCOS Ltd, Mhanga AMCOS Ltd, na Kitai AMCOS Ltd; na Bodi za Vyama Vikuu vya Ushirika vya Ruvuma - SONAMCU Ltd na Karagwe - KDCU Ltd na kuteua Bodi za Uongozi wa muda. Wajumbe wa Bodi za Uongozi walioondolewa watachukuliwa hatua zaidi kwa mujibu wa Sheria ya Vyama vya Ushirika.

138. Mheshimiwa Spika, Wajumbe wa Bodi ya JKT SACCOS Ltd ya Dar es Salaam wametakiwa kurejesha fedha zilizopotea na wamekubali kutekeleza agizo hilo. Aidha, viongozi na Wajumbe wa bodi ya DON BOSCO SACCOS Ltd

ya Dodoma watafikishwa mahakamani baada ya taratibu za kisheria kukamilika. Vilevile, Tume kwa kushirikiana na Sekretariati ya mkoa wa Kilimanjaro iliunda timu ya uchunguzi kuhusu ubadhirifu uliojitokeza katika SACCOS ya Tumaini ya mjini Moshi na taarifa hiyo inaandaliwa.

139. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Tume imefuatilia urejeshwaji wa fedha za Vyama vya Ushirika zilizopotea kutokana na ubadhirifu uliofanyika miaka iliyopita. Viongozi na watendaji wa SACCOS za Wazalendo na *Vision*; na Viongozi na Watendaji 822 wa Vyama vya korosho mkoani Pwani wanaotuhumiwa kwa ubadhirifu wamekabidhiwa Hati za Madai na Mrajis wa Vyama vya Ushirika kwa mujibu wa Sheria ya Ushirika Na. 6 ya mwaka 2013 akiwataka kufidia hasara zilizobainika baada ya uchunguzi kufanyika. Pia Tume imeendelea kufuatilia mwenendo wa kesi za WETCU na vyama vya msingi vya Tabora. Aidha, Tume imeielekeza COASCO kuikagua SCCULT (1992) Ltd ili kubaini uhai na hali ya mali na madeni ya chama hicho. Ukaguzi utakapokamilika utamwezesha Mrajis kuchukua hatua stahiki kwa mujibu wa Sheria.

140. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kuwa taarifa za SACCOS zinaingizwa kwenye Mfumo wa Utambuzi wa Wakopaji kutoka Asasi za Fedha (*Credit Reference Bureau*), Tume imewezesha viongozi na watendaji 100 wa SACCOS 50 kushiriki katika mafunzo ya udhibiti wa taarifa za kifedha za wanachama yanayoratibiwa na Benki Kuu ya Tanzania. Aidha, katika kutekeleza azma ya Serikali ya awamu ya tano ya kufikisha milioni 50 kwa wananchi, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI pamoja na wadau mbalimbali itaendelea kuainisha SACCOS zilizopo ili kufikisha huduma hiyo kwa wananchi waliopo vijijini na maeneo mengine. Uhamasishaji wa uimarishaji wa SACCOS zilizosinzia pamoja na uanzishaji wa SACCOS mpya katika maeneo ambayo hakuna SACCOS

utafanyika ili kuwawezesha wananchi wengi zaidi kunufaika na mpango huo wa Serikali wa uwezeshaji wananchi kiuchumi. Ili kufanikisha mpango huo wa Serikali, uhamasishaji wa mitaji ya ndani na usimamizi utafanyika ili kuhakikisha SACCOS zitakazohusika zinawawezesha wanufaika katika hali ya uendelevu.

Kuimarisha Misingi ya Utawala Bora na Uwajibikaji katika Vyama vya Ushirika

141. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea kuratibu, kuhamasisha na kusimamia chaguzi za viongozi wa Bodi za Vyama vya Ushirika. Hadi kufikia Machi 2016, vyama 4,346 kati ya 8,040 vimefanya chaguzi za wajumbe wa Bodi na kupatiwa mafunzo ya uendeshaji wa vyama. Vyama hivyo vinajumuisha Vyama Vikuu na Miradi ya pamoja 38, Benki za Ushirika 2, SACCOS 1,777 na Vyama vya Ushirika wa mazao 2,529.

142. Mheshimiwa Spika, Tume imesajili migogoro 15 ya Vyama vya Ushirika. Kati ya migogoro hiyo; migogoro miwili ya Ukombozi Nakiu AMCOS (Lindi) na Ushirika wa Lokolova (Kilimanjaro) imetatuliwa. Katika mwaka 2016/17, Tume kwa kushirikiana na TAMISEMI itaendelea kushughulikia migogoro 13 na mingine itakayojitokeza.

Kuimarisha Mipango ya Maendeleo ya Ushirika Katika Sekta Mbalimbali na Uhamasishaji

143. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea kuhamasisha ushirika katika sekta ya ufugaji wa nyuki katika mikoa ya Kigoma na Katavi ambapo jumla ya vyama 13 vimeanzishwa. Aidha, uhamasishaji wa kuanzisha Vyama vya Ushirika wa bodaboda umefanyika ambapo jumla ya vyama 16 katika mikoa ya Dodoma (1), Rukwa (1), Arusha (1), Mara (2), Tanga (3),

Geita (1), Dar es Salaam (1), Kigoma (3) na Mbeya (3) vimeanzishwa. Aidha, Vyama vya Ushirika vya msingi 22 vimehamasishwa kujiunga na Chama Kikuu cha Ushirika cha Mbinga - MBIFACU ambapo Vyama vya Msingi vitano vimepata uanachama. Katika mwaka 2016/17, Tume itaendelea kuhamasisha, kuratibu na kutoa elimu ya ushirika kwa umma.

Kuimarisha Uwezo wa Kiushindani wa Vyama Vya Ushirika na Upatikanaji wa Masoko

144. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume imeendelea kuimarisha Mfumo wa Stakabadhi Ghalani kwa kupitia kwa kina gharama za unyauifu, mikopo ya benki, mtunza ghala, bima ya mazao na ushuru wa Halmashauri za Wilaya kwa lengo la kuzipunguza ili kurejesha kipato zaidi kwa mkulima. Mafanikio yaliyopatikana katika msimu wa 2015/16, ni pamoja na wakulima wa korosho kuhamasika kuanza kutumia tena mfumo huo katika mkoa wa Pwani ambapo tani 8,025 za korosho zilikusanywa kupitia Chama Kikuu cha Ushirika – CORECU. Aidha, mfumo huo unatumika katika Mikoa ya Ruvuma, Mtwara na Lindi kwa zao la korosho na umeanza kutumika katika mikoa ya Mbeya, Arusha, Manyara na Rukwa kwa mazao ya mahindi na mpunga. Pia katika mikoa ya Kilimanjaro na Arusha mfumo unatumika kwa zao la kahawa na alizeti katika mkoa wa Singida.

Kuboresha Matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano Katika Sekta ya Ushirika

145. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea kuboresha matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano kwa kuandaa mfumo wa kielektroniki wa usajili, uhifadhi na uhakiki wa vyama vya ushirika nchini. Hadi Machi 2016, vyama vya ushirika 8,040 vilihakikiwa na taarifa zake kuhifadhiwa kupitia mfumo huo. Uhamasishaji wa kutumia mifumo ya kielektroniki

ndani ya vyama vya ushirika unaendelea na kuboresha matumizi ya tovuti ya Tume (www.ushirika.go.tz).

Kuimarisha Utafiti, Mafunzo na Mifumo ya Upatikanaji na Utoaji wa Taarifa na Takwimu

146. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea kutafiti na kutoa mafunzo katika Sekta ya Ushirika ambapo pembuzi mbili za awali zimefanyika katika mikoa ya Tabora, Dar es Salaam na Dodoma. Upembuzi wa Tabora ulilenga kubaini matatizo sugu katika mnyororo wa thamani ya zao la tumbaku na uhitaji wa mafunzo ili kuvijengea uwezo vyama vya ushirika wa Tumbaku. Upembuzi katika mikoa ya Dar es Salaam na Dodoma ulihusu ushirika wa nyumba na uanzishwaji wa Chama Kikuu cha Ushirika wa Nyumba kutokana na mahitaji ya makazi. Katika mwaka 2016/17 Tume itaandaa programu maalumu za mafunzo kwa utekelezaji.

147. Mheshimiwa Spika, Tume imeendelea kutoa mafunzo kuhusu Kanuni na Miongozo ya SACCOS kwa viongozi na watendaji 372 wa SACCOS, Maafisa Ushirika 27 na Warajis Wasaidizi 10 kutoka Mikoa ya Morogoro, Pwani, Dar es Salaam, Mwanza, Kagera, Geita, Simiyu, Mara na Shinyanga chini ya uratibu wa Muungano wa Vyama vya Akiba na Mikopo Tanzania (SCCULT) na CRDB. Katika mwaka 2016/17 Tume itatafiti na kutoa mafunzo kuhusu uimarishaji wa Vyama vya Ushirika kwa SACCOS 50 zilizosajiliwa na kupewa leseni.

4.1.9 Kuzingatia Masuala Mtambuka katika Kilimo

Mazingira

148. Mheshimiwa Spika, Wizara imetoa mafunzo kwa Maafisa Ugani, viongozi wa vikundi vya wakulima na wawakilishi wa wakulima wapatao 924 juu ya changamoto za

kimazingira na kufanikiwa kutengeneza Mipango ya usimamizi wa Mazingira na Jamii - ESMPs katika jumla ya maghala 38 yaliyopo katika Mikoa ya Iringa (Iringa vijijini), Katavi (Mlele na Nsimbo), Njombe (Njombe) na Ruvuma (Songea). Katika mwaka 2016/17, Wizara itatoa elimu ya mazingira na kusaidia kutengeneza Mipango ya usimamizi wa mazingira na jamii kwa vijiji vinavyozunguka mashamba ya uwekezaji kwenye Mpango wa BRN. Wizara pia itawaelemisha wakulima kuhusu athari za kimazingira zinazosababishwa na uzalishaji wa tumbaku na namna ya kukabiliana nazo katika Mikoa ya Tabora, Singida, Mbeya, Ruvuma na Katavi. Aidha, Wizara itatoa elimu kwa wakulima na Maafisa Ugani wa mikoa ya Kagera na Kigoma kuhusu athari za mabadiliko ya tabianchi kwenye kilimo na namna ya kukabiliana nazo.

149. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Chakula Duniani –FAO imetathmini madhara yaliyotokana na mafuriko yaliyosababishwa na mvua za El-nino pamoja na mahitaji ya wakulima katika Mikoa ya Shinyanga, Mwanza, Mara, Morogoro, Dodoma na Arusha. Tathmini hiyo ilianisha athari zilizojitokeza kwa kaya 11,500 na kuandaa mradi wa kutatua changamoto hizo ulioanza mwezi Aprili, 2016. Mradi huo unatoa aina tano za mbegu bora za mboga, majembe 16,000 na magunia maalum ya kuhifadhia nafaka 40,000 kwa kaya 8,000; na kuku wa kienyeji 14,000 wa kufuga na tani 87.5 za chakula cha kuku kwa kaya 3,500. Mradi huu utakamilika mwezi Septemba, 2016.

VVU na UKIMWI

150. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kupambana na UKIMWI mahali pa kazi kwa kuwahamasisha watumishi kupima afya ili kutambua hali zao. Watumishi 17 wanaoishi na VVU wameendelea kuhudumiwa

kulingana na miongozo ya Serikali baada ya mtumishi mmoja kufariki dunia. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuwahudumia watumishi 17 na wengine watakaojitokeza.

Jinsia

151. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia mradi wa EAAPP imehamasisha viongozi 10 (wanawake 4 na wanaume 6) na kutoa mafunzo ya jinsia kwa watumishi 42 (wanawake 17 na wanaume 25) wanaosimamia na kutekeleza mradi wa EAAPP. Vilevile, mwongozo wa jinsia wa kufundishia Maafisa Utafiti, Maafisa Ugani na wadau wa kilimo umeandaliwa na kupitiwa na wadau ili kuhakikisha mahitaji ya mkulima wa kike, kiume na vijana yanazingatiwa katika Sekta ya Kilimo.

Vijana na Ajira

152. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeandaa Mkakati Kabambe wa miaka mitano wa Vijana kushiriki katika kilimo ili kutatua tatizo la ajira na kuongeza usalama wa chakula nchini. Mkakati huo utatekelezwa kuanzia mwaka wa fedha wa 2016/2017 - 2020/2021 kwa kushirikiana na Sekta Binafsi pamoja na Wabia wa Maendeleo. Katika mwaka 2016/2017, Serikali imetoa maelekezo kwa kila mkoa kutenga ardhi kwa ajili ya vijana. Maeneo yote ya ardhi ambayo hayatumiki na ambayo matumizi yake yapo kinyume na kusudio la matumizi yatataifishwa na Serikali ili yapangiwe matumizi mapya ambapo ardhi kwa ajili ya vijana itapewa kipaumbele. Wizara pia kupitia RUBADA itaweka mazingira wezeshi kuwavutia vijana kushiriki kilimo katika eneo la Mkongo wilayani Rufiji. Maandalizi hayo yatahusisha kutenga ardhi, kusanifu na kupata hati miliki kwa ajili ya mashamba ya kilimo; kuandaa kati ya mashamba hayo shamba lenye ukubwa wa ekari 220 ambalo litawekewa miundombinu ya umwagiliaji

kwa njia ya matone na litatumika kama shamba la mfano kutoa elimu ya kilimo-biashara kwa vijana 25 kwa kuanzia. Aidha, RUBADA imeingia makubaliano na SUA ambapo miundombinu zaidi itajengwa na elimu ya kilimo hicho itatolewa kwa vijana wengi zaidi katika eneo hilo.

4.2 MIFUGO

4.2.1 Sera, Mikakati na Programu

153. Katika mwaka 2015/2016, kwa upande wa sekta ya mifugo Wizara imeshirikiana na wadau wa sekta kutekeleza maeneo ya kipaumbele yaliyohusu sera; mikakati; sheria na kanuni zake; programu za maendeleo; uzalishaji na usindikaji wa mifugo na mazao yake; udhibiti wa magonjwa mbalimbali ya mifugo, utafiti na mafunzo. Katika mwaka 2016/2017, maeneo ya kipaumbele yatakayotekelezwa ni pamoja na:

- i) Kuendeleza na kuboresha miundombinu ya mifugo; malisho na nyanda za malisho;
- ii) Kuboresha upatikanaji wa masoko na kuongeza thamani ya mazao ya mifugo;
- iii) Kuongeza upatikanaji na matumizi ya pembejeo na zana za mifugo;
- iv) Kuongeza upatikanaji na matumizi ya wagani;
- v) Kuongeza matumizi ya huduma za utafiti na mafunzo; na
- vi) Kujenga mazingira mazuri kwa ajili ya kukuza uwekezaji wa sekta binafsi katika sekta ya mifugo.

4.2.2 Sera, Mikakati na Programu

154. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2015/2016, Wizara imesambaza na kutoa elimu kwa wadau kuhusu Sera ya

Taifa ya Mifugo ya mwaka 2006 na Mkakati wa Taifa wa Kuendeleza Sekta ya Mifugo wa mwaka 2011. Jumla ya nakala **300** za Sera ya Taifa ya Mifugo na nakala **200** za Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Mifugo zimesambazwa kwa wadau. Lengo la Sera na Mkakati huo ni kuifanya sekta ya mifugo kuwa endelevu na ya kibiashara. Vilevile, nakala **100** za Fursa za Uwekezaji katika sekta ya mifugo zilichapishwa na kusambazwa kwa wadau. Aidha, nakala **200** za Programu ya Kuendeleza Sekta ya Mifugo zilichapishwa na kusambazwa kwa wadau.

155. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeandaa Mpango Bunifu wa Modenizesheni ya Sekta ya Mifugo Tanzania (*Tanzania Livestock Modernisation Initiatives –TLMI*) wa mwaka 2015 na ulizinduliwa tarehe 20 Julai, 2015 na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Awamu ya Nne wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Lengo kuu la mpango huu ni kuongeza usalama wa chakula na lishe, kuongeza ajira, kuchangia zaidi katika uchumi wa nchi, kuboresha maisha ya jamii na hifadhi ya mazingira. Aidha, maandalizi ya Mpango Kabambe wa Sekta ya Mifugo Tanzania (*Tanzania Livestock Master Plan - TLMP*) wa miaka 15 yanaendelea. Lengo la Mpango huu ni kuwaongoza wadau wa sekta ya mifugo kuhusu maeneo ya uwekezaji.

4.2.3 Sheria na Kanuni za Sekta ya Mifugo

156. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau, imeendelea kupitia sheria za sekta ya mifugo ili ziendane na Sera ya Ugatuuji wa Madaraka (D by D) na kuboresha mazingira ya kibiashara. Katika kipindi hiki mapendekezo ya kutunga Sheria mpya ya Mbari Bora za Wanyama (Animal Breeding Act) yameandaliwa na yapo katika hatua ya kujadiliwa na wadau. Aidha, Sheria ya Nyama SURA

421 imetafsiriwa kwa Lugha ya Kiswahili na kupelekwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa hatua zaidi.

157. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itakamilisha mapendekezo ya kutunga Sheria ya Mbari Bora za Mifugo za Wanyama (Animal Breeding Act). Aidha, itafanya mapitio ya Sheria na Kanuni za Mifugo kwa lengo la kuboresha huduma na biashara za mifugo na mazao yake.

4.2.4 Uzalishaji na Biashara ya Mifugo na Mazao yake

Zao la Maziwa

158. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, uzalishaji wa maziwa umeongezeka kwa asilimia **3.4** kutoka lita **bilioni 2.06** mwaka 2014/2015 hadi lita **bilioni 2.14**. Usindikaji wa maziwa ni lita **167,620** unaofanyika kwenye viwanda **75** kati ya **82** vilivyopo nchini vyenye uwezo wa kusindika lita **651,000** kwa siku (Kiambatisho Na. 10).

159. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeimarisha mashamba ya kuzalisha mitamba ya Nangaramo, Sao Hill, Ngerengere, Kitulo na Mabuki kwa kununua vitendea kazi na kukarabati miundombinu. Uzalishaji wa mitamba umeongezeka kutoka mitamba **10,731** mwaka 2014/2015 hadi **11,449** mwaka 2015/2016. Kati ya mitamba hiyo, **646** ilizalishwa kutoka mashamba ya Serikali na Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO) na **10,803** kutoka sekta binafsi (**Jedwali Na. 7**).

Jedwali Na. 7: Uzalishaji na Usambazaji wa Mitamba kutoka Mashamba ya Serikali na NARCO mwaka 2010/2011 – 2015/2016

Shamba	Wilaya	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Sao Hill	Mafinga	198	198	194	187	144
Mabuki	Misungwi	299	215	113	223	200
Kitulo	Makete	72	104	61	66	62
Ngerengere	Morogoro Vijijini	122	96	90	98	80
Nangaramo	Nanyumbu	98	47	67	70	80
Jumla ndogo		789	660	525	644	566
NARCO		504	60	40	30	80
Jumla Kuu		1,393	720	565	674	646

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, 2016

160. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuimarisha mashamba ya kuzalisha mitamba kwa kununua ng'ombe wazazi **120** na kuboresha miundombinu ya maji na malisho. Aidha, sekta binafsi itahamasishwa kuongeza uzalishaji wa mitamba na kusambaza kwa wafugaji.

161. Mheshimiwa Spika, Bodi ya Maziwa Tanzania imeratibu Programu ya Unywaji Maziwa Shuleni katika shule **113** ambapo wanafunzi **65,288** walikunywa wastani wa lita **47,751** za maziwa kwa wiki. Mikoa husika ni Kilimanjaro (Wilaya ya Hai) shule **18** wanafunzi **14,788**; Dar es Salaam (Kinondoni) shule **10** wanafunzi **6,500**; Njombe (Halmashauri za Njombe, Njombe Mji, Wanging'ombe na Makambako) shule **65** wanafunzi 29,000 na Tanga (Manispaa) shule **30** wanafunzi **15,000**. Aidha, wadau wa tasnia ya maziwa wameandaa Wiki ya Maziwa itakayofanyika Mkoani Njombe kuanzia tarehe 29 Mei hadi tarehe 1 Juni, 2016 ikiwa na kaulimbiu ya '*Jenga tabia ya kunywa Maziwa Salama kwa Afya na Uchumi*'. Pia, Bodi ya Maziwa imeendelea kusimamia uingizaji wa maziwa kutoka nje

ya nchi kwa kutoa vibali **146** yenye thamani ya shilingi **8,706,029,352**.

162. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, teknolojia ya uhimilishaji, imeendelea kutumika katika kuongeza ubora wa mbari za mifugo kwa kuimarisha kituo cha Taifa cha Uhimilishaji (NAIC) Usa River, Sao Hill na vituo vya uhimilishaji vya kanda vya Kibaha, Lindi, Mpanda, Uyole, Dodoma na Mwanza. Katika kipindi hiki dozi **80,000** za mbegu bora za uhimilishaji na kusambazwa kwa wafugaji na ng'ombe **221,390** walihimilishwa ikiwa ni ongezeko la asilimia **14.9** ikilinganishwa na ng'ombe **105,000** mwaka 2014/2015. Aidha, wahimilishaji **38** walipatiwa mafunzo ya muda mfupi kuhusu matumizi sahihi ya teknolojia ya uhimilishaji.

163. Katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na Taasisi ya Bill & Melinda Gates Foundation itaimarisha miundombinu ya vituo vya Taifa vya uhimilishaji vya NAIC Usa River na Sao Hill na vituo sita (**6**) vya uhimilishaji vya Kanda na kutoa mafunzo kwa wahimilishaji **300** ili kufikisha huduma ya uhimilishaji kwa wafugaji.

Zao la Nyama

164. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 uzalishaji wa nyama umeongezeka kutoka **tani 597,757** (ng'ombe **319,112**; mbuzi na kondoo **124,745**; nguruwe **54,360**; na kuku **99,540**) mwaka 2014/2015 hadi **tani 648,810** (ng'ombe **323,775**; mbuzi na kondoo tani **129,292**; nguruwe tani **91,451**; na kuku tani **104,292**) mwaka wa 2015/2016. Ongezeko limetokana na kuimarika kwa huduma za ugani na afya ya mifugo, mahitaji ya nyama kwenye miji mikubwa, soko la ndani na nje (Iraq, Vietnam, Hongkong, Oman na UAE) na katika migodi, maduka makubwa na hoteli za kitalii. (**Jedwali Na. 8**).

Jedwali Na. 8: Uzalishaji wa Mazao Yatokanayo na Mifugo 2012/2013 Mpaka 2015/2016

Aina ya Zao	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Uzalishaji wa Nyama (Tani)				
Ng'ombe	299,581	309,353	319,112	323,775
Mbuzi/Kondoo	115,652	120,199	124,745	129,292
Nguruwe	50,814	79,174	54,360	91,451
Kuku	87,408	54,360	99,540	104,292
Jumla	553,455	563,086	597,757	648,810
Uzalishaji Maziwa ('000' lita)				
Ng'ombe wa Asili	1,297,775	1,339,613	1,381,451	1,423,288
Ng'ombe wa Kisasa	623,865	650,570	677,275	703,979
Jumla	1,921,640	1,990,183	2,058,726	2,127,267
Uzalishaji Mayai ('000')				
Mayai	3,725,200	3,899,569	4,153,800	4,353,182

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, 2016

165. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara imeboresha baadhi ya miundombinu ya masoko ya mifugo kwa lengo la kukuza biashara ya mifugo katika minada ya upili na mipakani. Minada ya Pugu, Lumecha (Songea), Kizota (Dodoma), Kasesya (Sumbawanga), Kirumi (Butiama) na Nyamatala (Misungwi) imekarabatiwa ili kuwezesha kufanya biashara yenye tija. Aidha, mifugo iliyouzwa minadani imeongezeka kutoka ng'ombe **1,337,095**, mbuzi **1,056,218** na kondoo **230,221** wenye thamani ya shilingi **bilioni 887.703** mwaka 2014/2015 hadi ng'ombe **1,470,805**, mbuzi **1,161,840** na kondoo **253,243** wenye thamani ya shilingi **bilioni 976.474** mwaka 2015/2016. Pia, uuzaji wa ng'ombe nje ya nchi

umepungua kutoka **2,139** wenye thamani ya shilingi **bilioni 34** mwaka 2014/2015 hadi **1,971** wenye thamani ya shilingi **bilioni 2.96** mwaka 2015/2016. Hata hivyo, idadi ya mbuzi waliouzwa nje ya nchi iliongezeka kutoka mbuzi **1,118** mwaka 2014/2015 hadi mbuzi **1,824** wenye thamani ya **shilingi bilioni 0.274** mwaka 2015/2016.

166. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2015/2016, jumla ya **tani 1,338.8** za nyama ziliuzwa nje ya nchi zikiwa na thamani ya **shilingi bilioni 24.02** zikijumuisha **tani 145.8** ya nyama ya ng'ombe yenye thamani ya **shilingi bilioni 2.62**, **tani 952.2** za nyama ya mbuzi yenye thamani ya **shilingi bilioni 17.1** na **tani 240.8** za nyama ya kondoo yenye thamani ya **shilingi bilioni 4.3** na nyama ya punda **tani 330.0** yenye thamani ya **shilingi bilioni 1.42** ziliuzwa nchi za Vietnam, Oman na Falme za Kiarabu ikilinganishwa na **tani 23.4** za nyama ya ng'ombe, mbuzi **tani 1,388.9** na kondoo **tani 36.7** yenye thamani ya **shilingi bilioni 52.1** mwaka 2014/2015.

167. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika viwanda vya kusindika nyama ambapo viwanda vipya **3** vya kuchinja, kuchakata na kusindika nyama vimejengwa na kuanza kazi ambavyo ni S &Y Gourmet Company Ltd (Manispaa ya Dodoma) chenye uwezo wa kuchinja ng'ombe **200** na mbuzi/kondoo **1,000** kwa siku, Chobo Investment Ltd (Misungwi) chenye uwezo wa kuchinja ng'ombe **1,200** na mbuzi/kondoo **972** kwa siku na kiwanda cha Alpha Choice Ltd (Magu) chenye uwezo wa kuchinja ng'ombe **50** kwa siku.

168. Mheshimiwa Spika, machinjio ya Kampuni ya Nyama Tanzania (Tanzania Meat Company -TMC Ltd) ya Dodoma imeingia ubia na Kampuni ya Al-Kaffir Ltd ya Oman na hivyo imeongeza uwezo wake wa kuchinja, kuchakata na

kusindika nyama kutoka ng'ombe **200**, mbuzi na kondoo **200** kwa siku hadi ng'ombe **300** na mbuzi/kondoo **6,000** kwa siku. Kutokana na uwekezaji huu, machinjio/viwanda vya kusindika nyama vimeongezeka kutoka **16** mwaka 2014/2015 hadi **25** mwaka 2015/2016 (Kiambatisho Na. 11).

169. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 sekta binafsi ilinenepesha ng'ombe **221,390** ikilinganishwa na ng'ombe **213,000** mwaka 2014/2015. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Kiwanda cha nyama cha Chobo Investment Ltd imetoa mafunzo ya unenepeshaji wa mifugo kwa vikundi **48** vya wafugaji vyenye wanachama **1,200** wakiwemo vijana kutoka mikoa ya Mwanza, Geita, Simiyu, Shinyanga na Kagera. Lengo la mafunzo hayo ni kuwajengea uwezo vikundi hivyo ili viweze kufanya biashara na kampuni hiyo (contract farming).

170. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itatoa elimu kwa wafugaji na wafanyabiashara ya mifugo kuwekeza katika ufugaji bora. Pia, Wizara itahamasisha wadau kuwekeza katika ujenzi wa viwanda na biashara ya mifugo na mazao yake ili kupanua soko la mazao ya mifugo ndani na nje ya nchi. Aidha, Wizara itanza kutekeleza Mpango Bunifu wa Modenaizesheni ya Sekta ya Mifugo ikiwemo zao la nyama ya ng'ombe wa asili litaboreshwa na kuwa na nembo maalum ya jina la kibiashara la kitanzania.

4.2.5 Uzalishaji wa Nyama katika Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO)

171. Mheshimiwa Spika, Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO) inayomiliki ranchi kumi (10) za mfano za West Kilimanjaro, Ruvu, Mzeri, Mkata, Missenyi, Mabale, Kikulula, Kongwa, Kalambo na Kagoma ina eneo la **hekta 230,384**, zenye uwezo wa kuweka ng'ombe kati ya **80,000** na **90,000**. Kwa sasa

ranchi zote zina jumla ya ng'ombe **13,423**, Kondoo na Mbuzi **3,060**, Punda **4** na Farasi **33**. Katika mwaka 2015/2016 NARCO imezalisha ndama **3,019** kutokana na ng'ombe wazazi **4,488**, imenunua na kunenepesha ng'ombe **1,281** kutoka kwa wafugaji na kuuza ng'ombe **5,623** wenye thamani ya shilingi **bilioni 3.0**. Pia, ng'ombe wazazi **1,655** wamenunuliwa na vituo vya kuuza nyama vya Kibaigwa (Dodoma) na Mombo (Tanga) vimefunguliwa.

172. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, NARCO itazalisha jumla ya ndama **3,609** kutokana na ng'ombe wazazi **4,812**, kuendelea na ujenzi wa machinjio ya kisasa ya Ruvu na kununua ng'ombe wazazi **2,000** kwa lengo la kuongeza idadi ya ng'ombe katika ranchi zake. Aidha, Kampuni itaendelea kutafuta mitaji mipya na wawekezaji kwa ubia katika ranchi zake.

Uzalishaji wa Kuku

173. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, uzalishaji wa vifaranga vya kuku wa nyama na mayai umeongezeka kutoka vifaranga **milioni 63.6** mwaka 2014/2015 hadi vifaranga **milioni 68.28**. Ongezeko hili pamoja na kuanza uzalishaji wa vifaranga kwenye shamba la Silverlands lililopo mkoani Iringa lenye uwezo wa kuzalisha vifaranga **90,000** kwa wiki. Aidha, vifaranga **3,200** viliuzwa nchini Comoro kutoka mashamba ya kuzalisha vifaranga hapa nchini. Pia, jumla ya mayai ya kutotolesha vifaranga **1,290,000** yaliingizwa nchini kutoka nchini Malawi na vifaranga **459,411** viliingizwa nchini kutoka nchi za Uholanzi, Ufaransa, Mauritius na Uingereza kwa ajili ya kutotolesha vifaranga vya kuku wazazi. Vilevile, uzalishaji wa mayai umeongezeka kutoka **bilioni 4.15** mwaka 2014/2015 hadi mayai **bilioni 4.35** mwaka 2015/2016. Katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na sekta binafsi

itatekeleza programu ya kuendeleza kuku wa asili na wa kisasa katika Mikoa mbalimbali hapa nchini.

Uzalishaji wa Nguruwe

174. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa imeendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika ufugaji, usindikaji na biashara ya nguruwe hai. Uzalishaji na biashara ya nyama ya nguruwe umeongezeka kutoka tani **79,180** mwaka 2014/2015 hadi kufikia tani **79,200** mwaka 2015/2016. Vilevile, kiwanda cha Chobo Investment (Mwanza) chenye uwezo wa kuchinja na kusindika nguruwe **20** kwa siku kimejengwa na kufanya viwanda vinavyochakata nguruwe nchini kufikia viwili (2). Aidha, jumla ya nguruwe **257** wa aina ya *Large White, Durock, Sussex Saddleback* na *Yorkshire* wamezalishwa kutoka katika shamba la Wizara la Ngerengere na sekta binafsi na kusambazwa kwa wafugaji ili kuboresha aina za nguruwe nchini.

175. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa kuhamasisha uwekezaji katika uzalishaji, usindikaji na biashara ya nguruwe. Pia, itaendelea kuimarisha shamba la Ngerengere na kuhimiza sekta binafsi kuzalisha na kusambaza mbegu bora za nguruwe kwa wafugaji ili kuongeza uzalishaji wa nguruwe na nyama.

176. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara iliimarisha uzalishaji wa nguruwe nchini kwa kuendeleza shamba la mifugo la Ngerengere. Aidha, uzalishaji wa nyama ya nguruwe umeongezeka kutoka tani **54,360** mwaka 2014/2015 hadi tani **91,451**. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itaimarisha shamba la mifugo la Ngerengere kwa

kuliongezea nguruwe bora wazazi ili liweze kuzalisha na kusambaza mbegu bora za nguruwe kwa wafugaji. Pia, Wizara itaendelea kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika uzalishaji wa nguruwe.

Zao la Ngozi

177. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, ngozi hafi vipande **187,000** vya ngozi ya ng'ombe vyenye thamani ya **shilingi bilioni 2.4** na vipande **124,000** vya ngozi za mbuzi/kondoo vyenye thamani ya **shilingi milioni 121.5** vimeuzwa nje ya nchi. Aidha, ngozi zilizosindikwa zimeongezeka kutoka vipande vya ngozi za ng'ombe **1,388,139** vyenye thamani ya shilingi **bilioni 39.7** mwaka 2014/2015 hadi vipande **1,575,139** vyenye thamani ya shilingi **bilioni 45.0** mwaka 2015/16. Pia, vipande vya ngozi za mbuzi/kondoo **1,124,000** vyenye thamani ya shilingi **bilioni 7.5** zimesindikwa katika kipindi cha mwaka 2015/2016. Ongezeko hili limetokana na uwekezaji katika viwanda vya kusindika ngozi kwa kununua na kufunga mitambo ya kuzalishia bidhaa za ngozi katika viwanda vya Ace Leather Ltd (Morogoro), Moshi Leather Industries, HimoTannery and Planters Ltd (Kilimanjaro), Sak International (Arusha) na Bora Shoe Company (Dar es Salaam).

178. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kusimamia na kutekeleza Mkakati wa Kufufua na Kuendeleza Sekta na Viwanda vya Ngozi Nchini kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais – TAMISEMI, Wizara za Viwanda, Biashara na Uwekezaji, Elimu na Mafunzo ya Ufundi (DIT – Mwanza), Mamlaka za Serikali za Mitaa **75** na Chama cha Wadau wa Ngozi kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Mifugo. Katika mwaka 2015/2016 wataalam **17** wa ngozi kutoka mikoa ya Arusha, Geita, Iringa, Kagera, Kilimanjaro, Mara, Mbeya, Mwanza, Njombe na

Simiyu wamepatiwa mafunzo kuhusu Sheria, Kanuni na Mkakati wa kuendeleza zao la ngozi. Pia, Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Ngozi umeandaliwa wenye lengo la kuboresha uzalishaji wa ngozi na bidhaa zake. Mkakati huu utatekelezwa kuanzia mwaka 2016/2017 hadi 2020/2021.

179. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itawezesha mafunzo kwa wataalam wa mifugo katika Mamlaka ya Serikali za Mitaa **75** kuhusu uendelezaji wa zao la ngozi nchini; itaratibu, kufuatilia na kutathimini utekelezaji wa Mkakati wa Kufufua na Kuendeleza Sekta na Viwanda vya Ngozi. Aidha, itatekeleza mfumo wa ufuatiliaji wa uzalishaji na biashara ya ngozi kutoka machinjioni hadi viwandani ili kuzuia utoroshwaji wa ngozi nje ya nchi.

4.2.6 Matumizi ya Rasilimali za Ardhi, Maji na Malisho kwa Mifugo

180. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa na Tume ya Taifa ya Matumizi ya Ardhi imetenga **hekta 64,070.18** za maeneo ya ufugaji kwenye vijiji **24** katika Wilaya **6** za mikoa **5** na kufanya jumla ya eneo lililotengwa hadi sasa kufikia **hekta milioni 2.02** katika vijiji **648** (Kiambatisho Na. 12). Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na mkoa wa Katavi imeandaa eneo maalum kwa ajili ya ufugaji ambapo **hekta 30,000** zimetengwa na taratibu za kulitangaza kwenye gazeti la Serikali zinaendelea.

181. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, uzalishaji wa mbegu bora za malisho uliendelezwa katika mashamba ya Vikuge (Pwani), Langwira (Mbeya), Sao Hill (Iringa), Mabuki (Mwanza), LRC Tanga (Tanga), Kizota na PRC Kongwa (Dodoma). Jumla **tani 49.96** za mbegu bora za malisho zenye thamani ya shilingi **milioni 749.4** na marobota ya

hei **544,650** yenye thamani ya shilingi **bilioni 1.36** yamezalishwa kutoka mashamba hayo (Kiambatisho Na. 13a na 13b). Aidha, mashamba hayo yamepimwa na taratibu za kupata hati milki zinaendelea.

182. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Wizara itashirikiana na Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (TAMISEMI) na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi Bora ya Ardhi kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi ili kuweza kutenga maeneo makubwa ya malisho kikanda (*Zooning*) kwa kupima na kuyalinda kisheria kwenye mikoa **12** yenye wafugaji wengi. Aidha, Serikali itatambua, kutenga na kutangaza kwenye gazeti la Serikali maeneo ya nyanda za malisho kwenye vijiji **50** vya Wilaya za Kilosa, Ngorongoro, Mvomero, Mpanda, Kaliua, Kilombero, Iramba, Kiteto, Igunga, Lindi na Kilindi. Pia, Wizara itaimarisha uzalishaji wa mbegu bora za malisho kwenye mashamba saba (**7**) kwa kuboresha miundombinu na kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika uzalishaji wa malisho na mbegu bora.

183. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imekamilisha ujenzi wa mabwawa mawili (**2**) ya Masusu (Ngorongoro) na Olyapasei (Kiteto). Pia, ujenzi wa mabwawa ya Kwamaligwa (Kilindi) na Mbangala (Chunya) unaendelea. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itawezesha uchimbaji wa malambo **5** katika Wilaya za Lindi, Hanang, Ngorongoro, Kilosa na Rufiji.

4.2.7 Utatuzi wa Migogoro ya Wafugaji, Wakulima na Watumiaji Wengine wa Ardhi

184. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, uongozi wa mkoa wa Morogoro na

Halmashauri za Kilosa na Mvomero zimechukua hatua mbalimbali za kutatua migogoro kati ya wakulima na wafugaji wa vijiji vya Mabwegere wilaya ya Kilosa na vile vinavyozunguka Bonde la mto Mgongola ikiwemo kijiji cha Kambala wilaya ya Mvomero. Hatua hizo ni pamoja na kupima na kuhakiki upya mipaka ya vijiji. Kutokana na uhakiki huo, Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi imefuta ramani ya zamani ya kijiji cha Kambala na kuweka mipaka mipya. Kazi ya kuandaa mipango ya matumizi bora ya ardhi inaendelea katika wilaya ya Mvomero. Kutokana na hatua hizi ni matarajio yetu kuwa migogoro sugu katika wilaya hizi itakwisha. Katika mwaka 2016/2017, mikakati kama hiyo itaendelea kutekelezwa maeneo mengine yenye migogoro.

4.2.8 Usindikaji wa Vyakula vya Mifugo

185. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa vyakula vya mifugo unaofanywa na sekta binafsi umeongezeka kutoka tani **1,200,000** mwaka 2014/2015 hadi tani **1,500,000** mwaka 2015/2016. Pia, wazalishaji na wasambazaji wa vyakula vya mifugo **11** kutoka Halmashauri za Iringa, Kinondoni, Ilala na Temeke wamekamilisha taratibu za usajili. Katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea na usajili wa wazalishaji na wasambazaji wa vyakula vya mifugo.

4.2.9 Udhibiti wa Magonjwa ya Mifugo

Maeneo Huru ya Magonjwa ya Mifugo

186. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO) na wamiliki wa viwanda vya nyama imeainisha maeneo yenye kanda zinzofaa kuwa huru na magonjwa ya mifugo (disease free zone) katika ranchi za Ruvu, Kongwa, Kalambo na ranchi za mkoa wa Kagera. Kutokana na gharama

kubwa za kuanzishwa maeneo hayo Wizara iliomba shilingi **bilioni 2** kutoka Sekretarieti ya Shirika la Biashara Duniani (WTO). Katika mwaka 2016/2017, Wizara itashirikiana na WTO na wadau wengine kutathimini na kubaini njia ya kuendeleza maeneo hayo.

Magonjwa ya Mlipuko

187. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Mamlaka za Serikali za Mitaa imeendelea kutoa elimu kwa wafugaji kuhusu kudhibiti magonjwa ya mlipuko ya Homa ya Mapafu ya Ng'ombe, Homa ya Bonde la Ufa, Mapele Ngozi, Homa ya Nguruwe na Sotoka ya Mbuzi na Kondoo. Aidha, kutokana na kuwepo kwa mafuriko ya mvua zilizonyesha katika mikoa mbalimbali Wizara imeziarifu Mamlaka za Serikali za Mitaa katika mikoa yote kuchukua tahadhari dhidi ya uwezekano wa kutokea mlipuko wa ugonjwa wa Homa ya Bonde la Ufa.

188. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itahamasisha Halmashauri na sekta binafsi, kununua na kutoa chanjo dhidi ya magonjwa ya mlipuko ili kuwafikia wafugaji walio wengi. Aidha, elimu kuhusu umuhimu wa magonjwa haya katika biashara ya mifugo na mazao yake ikiwemo kuchukua hatua za tahadhari itaendelea kutolewa kwa wadau.

4.2.10 Magonjwa yaenezwayo na Kupe na Mbung'o

Udhibiti wa Kupe na Magonjwa wayaenezayo

189. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara kwa kushirikiana na sekta binafsi imechanja jumla ya ng'ombe **65,215** dhidi ya Ugonjwa wa Ndigana Kali katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Kagera, Kigoma, Kilimanjaro, Manyara,

Morogoro, Mbeya, Pwani na Tanga. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itanunua na kusambaza dawa za ruzuku za kuogesha mifugo lita **50,000** zenye viini vya pareto na *amitraz*. Aidha, tathmini ya ufanisi wa mpango wa ruzuku ya dawa za kuogesha mifugo itafanyika kwa ufadhili wa The Platform for Agriculture Policy Analysis and Coordination (PAPAC).

Udhibiti wa Mbung'o na Nagana

190. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 elimu ya udhibiti wa Mbung'o na Nagana ilitolewa kwa wafugaji **5,243** na wataalam **245** wa mikoa ya Dodoma, Kigoma, Lindi, Rukwa (Sumbawanga) na Tanga (Handeni). Katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea na uhamasishaji na ufuatiliaji wa kudhibiti Mbung'o, Nagana na Malale katika maeneo yenye mbung'o.

4.2.11 Magonjwa ya Mifugo yanayoambukiza Binadamu

Kichaa cha Mbwa

191. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Mradi wa Kutokomeza Kichaa cha Mbwa unaotekelezwa katika mikoa ya Dar es Salaam, Morogoro, Pwani, Lindi na Mtwara ilichanja mbwa **16,625** na paka **8,630**. Aidha, wadau katika Halmashauri mbalimbali walihamasishwa kudhibiti ugonjwa huo ambapo jumla ya mbwa **170,251** na paka **8,353** walichanjwa. Katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na wadau itaendelea kudhibiti Ugonjwa wa Kichaa cha Mbwa kwa kununua na kusambaza chanjo dozi **100,000** katika mikoa mbalimbali.

Ugonjwa wa Ebola

192. Mheshimiwa Spika, utafiti wa awali uliofanywa na taasisi mbalimbali za kisayansi unaonesha kuwa mbuzi na nguruwe ni miongoni mwa wanyama ambao ni vyanzo vya ugonjwa wa Ebola kwa binadamu, hivyo uelewa wa jinsi ugonjwa huu unavyosambaa kutoka kwa mifugo na wanyamapori kwenda kwa binadamu ni muhimu katika kuchukua tahadhari. Katika mwaka 2016/2017 Wizara itashirikiana na FAO kuchunguza uwepo wa virusi vya Ebola viitwavyo *Filoviridae* katika mbuzi na nguruwe kwenye maeneo yanayopakana (interface areas) na mbuga za wanyama.

Ukaguzi wa Mifugo na Mazao yake

193. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa ilikagua ng'ombe **436,531**, mbuzi **300,885**, kondoo **87,408**, kuku **2,754,265** na nguruwe **45,689** kwa ajili ya soko la ndani ya nchi na ng'ombe **1,471**, mbuzi **1,624** na vifaranga **3,200** kwa ajili ya soko la nje katika nchi za Comoro, Malawi na Msumbiji. Aidha, kaguzi mbalimbali zimefanyika katika machinjio ya Kuku Poa, Chobo Investment, Alpha Choice, Grumeti Singita na Nyakato katika Kanda ya Ziwa, machinjio ya Punda ya Fang Hua (Shinyanga) na vitotoleshi (hatcheries) **10** katika mikoa ya Dar es Salaam na Pwani. Vilevile, wakaguzi **16** walipatiwa mafunzo kuhusu ukaguzi katika mashamba ya kuku wazazi.

194. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kufanya ukaguzi wa mifugo na mazao yake na miundombinu ya machinjio na viwanda vya kusindika mazao ya mifugo. Aidha, Wizara itaimarisha Kituo cha Karantini ya Mifugo cha Kwala (Kibaha) cha uchunguzi wa mifugo inayouzwa nje ya nchi.

4.2.12 Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji wa Mifugo

195. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri ya Muleba, Kibaha, Morogoro na Misenyi imetambua ng'ombe **11,130** kwa njia ya chapa. Aidha, mafunzo kuhusu utambuzi na ufuatiliaji wa mifugo kwa Maafisa Ugani wa Mifugo **12** kutoka Mikoa ya Tanga, Mbeya na Pwani yalitolewa. Pia, mwongozo wa uchangiaji katika kutekeleza Sheria ya Utambuzi na Ufuatiliaji umetolewa katika Halmashauri ya Wilaya ya Bagamoyo, ambayo iko katika maeneo ya majaribio. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wataalamu elekezi wa Mfumo wa Utambuzi na Ufuatiliaji Mifugo (Tanzania National Livestock Identification Traceability System - TANLITS) kutoka FAO na wadau imeandaa andiko la Mradi wa Kuendeleza Utambuzi na Ufuatiliaji Mifugo.

196. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuratibu utekelezaji wa Mfumo wa Utambuzi na Ufuatiliaji Mifugo kwa njia ya hereni kwa ng'ombe wa maziwa na nyama **10,000** katika Halmashauri **13**. Aidha, wafugaji **2,750** kutoka mikoa ya Arusha, Kagera, Kilimanjaro, Tanga, Pwani, Iringa, Njombe, Mbeya na Rukwa watatambuliwa na kuingizwa kwenye kanzidata ya TANLITS. Pia, utambuzi kwa kutumia chapa na usajili wa wafugaji utaendelea kusisitizwa ili utekelezwe na Mamlaka zote za Serikali za Mitaa.

4.2.13 Utafiti, Mafunzo na Ugani wa Mifugo

Utafiti

197. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeimarisha utafiti wa mifugo ambapo tafiti **170** zimebainishwa na kuingizwa katika mfumo wa Kanzidata

(Database) ujulikanao kama Tanzania Agricultural Investment Mapping (TAN-AIM) wenye tovuti ya <http://tanaim.investmentmapping.org>. Aidha, Agenda ya Kitaifa ya Utafiti wa Mifugo imeandaliwa na nakala **500** zimechapishwa na kusambazwa kwa wadau. Vilevile, Wizara inakarabati kituo cha Maarifa ya Mifugo cha Lugoba (Bagamoyo) ili kiweze kutoa elimu kwa wafugaji **11,600**.

198. Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Utafiti wa Mifugo Tanzania (TALIRI), imeendelea kuimarishwa na imefanya tafiti za mifugo kupitia vituo vyake vya kanda vya Mpwapwa (Dodoma), Mabuki (Mwanza), Kongwa (Dodoma), Tanga, Naliendele (Mtwara), Uyole (Mbeya), na West Kilimanjaro. Katika mwaka 2015/2016 TALIRI imeendelea kutunza na kuhifadhi kosaafu za mifugo ikiwemo mbari **10** za ng'ombe, **sita (6)** za mbuzi na **tatu (3)** za kondoo na kuku kila moja kwa lengo la kutathmini uzalishaji na ukuaji. Aidha, programu ya miaka **12** ya uzalishaji wa ng'ombe yenye lengo la kuongeza uzalishaji wa maziwa kutoka lita **2,500** hadi lita **2,800** katika siku **305** za kukamua inatekelezwa katika kituo cha Mpwapwa kwa kuchanganya ng'ombe aina ya Mpwapwa na *Danish Red*. Hadi sasa, ng'ombe **58** chotara wa Mpwapwa na *Danish Red* wanaendelea kutunzwa. Vilevile, aina **15** za kuku wa asili zimehifadhiwa katika vituo vya Mpwapwa, Naliendele, Tanga na Uyole. Kosaafu zinazofanyiwa tathmini ni pamoja na **Kuchi, Horasi, Sasamala, Kawaida, Mtewa, Kishingo, Bukini, Kisunzu, Kuza, Sukuma, Msumbiji, Katewa, Njachama, Yangeyange** na **Mandendenga**. Matokeo ya awali yanaonyesha kuwa wastani wa uzito wa vifaranga baada ya kutotolewa ulikuwa ni gramu **36.2** kwa kuku aina ya Kuchi, **34.26** Horasi, **31.99** Kishingo na **29.02** Sasamala.

199. Mheshimiwa Spika, TALIRI imeendelea kushirikiana na Taasisi za kimataifa za utafiti wa mifugo kama

vile ASARECA, ILRI, CCARDESA, IFS, DANIDA, ICM. Katika jitihada hizo TALIRI imepata fedha za kutoka Taasisi ya Bill & Melinda Gates Foundation kutekeleza Mradi wa Kuendeleza Ufugaji Bora wa Kuku wa “African Chicken Genetic Gains” wenye lengo la kuboresha kosaafu na kupunguza umaskini na unahusisha jumla ya wafugaji **2,400** katika mikoa ya Lindi, Mtwara, Tanga, Morogoro, Njombe, Mbeya, Simiyu, Dodoma na Singida. Pia, kupitia taasisi hii TALIRI inatekeleza mradi wa kuboresha kosaafu za ng’ombe wa maziwa (Dairy Genetic Gain Improvement) katika mikoa ya Arusha na Dodoma. Vilevile, kupitia CCARDESA TALIRI inatekeleza mradi wa kuendeleza kuku wa asili katika mikoa ya Lindi na Mtwara.

200. Mheshimiwa Spika, TALIRI kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo inaendelea kufanya utafiti wa namna ya kuangamiza gugu la malisho (**Siam Weed** na **Mrasha** (*Prosopis juliflora*) katika wilaya za Serengeti, Same, Mwanga na Rombo. Lengo la utafiti huu ni kutathmini mtawanyiko na athari za mimea hii ambayo inasadikiwa kuwa na sumu inayoharibu uoto mwingine kama nyasi na malisho ya mifugo. Utekelezaji wa mradi huu unalenga kubainisha aina za sumu, lishe ya magugu, namna inavyosambaa, mbinu za kudhibiti usambaaji wake na matumizi mbadala ya mimea hii.

201. Mheshimiwa Spika Katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuiwezesha TALIRI kuibua, kutathmini na kuendeleza kosaafu bora za mifugo ili kuongeza tija katika uzalishaji wa maziwa, nyama, mayai na mazao mengine ya mifugo pamoja na kuendeleza uzalishaji wa malisho na mbegu bora za malisho. Aidha, TALIRI itahifadhi na kuendeleza vinasaba vya malisho na kosaafu bora za asili za mifugo, itaimarisha na kuboresha miundombinu ya utafiti ikiwemo maabara na mashamba ya mifugo na malisho. Pia, mifumo ya

kupanga, kusimamia na kuratibu kazi za utafiti na uzalishaji wa mifugo katika vituo **saba** vya Taasisi pamoja na Makao Makuu ya TALIRI itaimarishwa kwa kupatiwa raslimali fedha, raslimali watu na vitendea kazi muhimu.

Mafunzo ya Mifugo

202. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Wakala wa Vyuo vya Mafunzo ya Mifugo (Livestock Training Agency – LITA) imeongeza udahili wa wanachuo kutoka **2,451** mwaka 2014/2015 hadi **2,500**, kati ya hao **1,034** ni wa Stashahada na **1,466** ni wa Astashahada. Wanachuo **1,471** (Stashahada **834** na Astashahada **637**) watahitimu mafunzo yao mwezi Juni, 2016. Vilevile, watumishi **30** wanaendelea na mafunzo, shahada za Uzamivu watatu (**3**), Uzamili wanne (**4**) na shahada ya Kwanza **15** na mafunzo ya muda mfupi wanane (**8**).

203. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara kupitia LITA imekarabati miundombinu ya vyuo vya mafunzo na kununua vitendea kazi, ambapo madawati **400** yamenunuliwa kwa ajili ya vyuo vya Morogoro, Temeke, Kikulula na Mabuki. Aidha, ukarabati wa maabara nne (**4**) za Parasaitolojia katika vyuo vya Temeke, Buhuri, Mabuki na Kikulula ulifanyika. Vilevile, ukarabati wa maabara ya Kompyuta kwenye chuo cha Madaba na banda la mbuzi katika chuo cha Mpwapwa umefanyika.

204. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaiwezesha LITA na kuhamasisha sekta binafsi kuongeza udahili kufikia lengo la wanafunzi **5,000** kwa mwaka. Aidha, LITA itajenga na kukarabati madarasa, maabara, mabweni na miundombinu mingine katika vyuo vya Madaba, Kikulula, Morogoro na Mabuki. Vilevile, Wakala itatoa

mafunzo ya ufundishaji kwa Wakufunzi wapya **16** na ujasiriamali kwa vijana ili waweze kufuga kibiashara na hivyo kujajiri na kuajiri wengine. Pia, LITA itatoa mafunzo kwa wafugaji **1,500** kuhusu ufugaji bora na wenye tija.

Huduma za Ugani wa Mifugo

205. Mheshimiwa Spika, Serikali imeongeza idadi ya wagani wa mifugo kutoka **8,541** mwaka 2014/2015 hadi **8,600** mwaka 2015/2016 kati ya **17,325** wanaohitajika, hii ikiwa ni pungufu ya wagani **8,725**. Pia, elimu ya ufugaji wa kisasa ilitolewa kwa wafugaji **997** kupitia mashamba darasa. Aidha, Wizara imechapisha nakala **1,000** za vijitabu vya Uzalishaji wa Malisho kwa lengo la kutoa elimu kwa wafugaji. Pia, Wizara ilirusha hewani vipindi **26** vya redio na Sita (**6**) vya luninga kuhusu teknolojia za uhimilishaji, uzalishaji wa nyama bora, na udhibiti wa magonjwa ya mifugo.

206. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaandaa na kurusha hewani vipindi **52** vya radio na **12** vya luninga juu ya ufugaji bora wa mifugo na kutoa teknolojia sahihi za uzalishaji wa mifugo. Vilevile, maafisa (**2**) watashiriki katika maadhimisho ya kitaifa na kimataifa ikiwemo Maadhimisho ya Nane Nane na Siku ya Chakula Duniani.

Huduma za Maabara za Mifugo

207. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Wakala wa Maabara ya Veterinari Tanzania (Tanzania Veterinary Laboratory Agency - TVLA) imechunguza sampuli **10,407** ya magonjwa ya mifugo ya Ndigana Kali, Ndigana Baridi, Ugonjwa wa Kutupa Mimba kwa Ng'ombe, Kimeta, Minyoo, Homa ya Mapafu ya Mbuji, Kichaa cha Mbwa, Mdondo, Gumboro na Homa ya Nguruwe. Aidha, Wakala umehakiki ubora wa vyakula vya mifugo

vinavyozalishwa na kutumiwa na wafugaji hapa nchini ambapo sampuli **1,109** za vyakula vya mifugo zilihakikiwa na asilimia **10** ya sampuli hizo zilibainika kuwa na upungufu wa protini, nguvu, wanga na unyevu mwingi. Kutokana na matokeo hayo wafugaji walipewa ushauri wa namna ya kudhibiti magonjwa hayo na kuboresha vyakula. Pia, TVLA kupitia Taasisi ya uzalishaji wa chanjo iliyopo Kibaha imezalisha na kusambaza chanjo dozi **30,396,100** za ugonjwa wa mdondo, **304,300** za ugonjwa wa Kimeta na **136,800** za ugonjwa wa chambavu. Vilevile, chanjo ya kukinga ugonjwa wa Kutupa Mimba kwa Ng'ombe na chanjo inayokinga kwa pamoja magonjwa ya Kimeta na Chambavu ziko katika hatua ya majaribio.

208. Mheshimiwa Spika, TVLA kupitia vituo vyake vya utafiti vya Tanga na Kigoma vya teknolojia za kuangamiza mbun'go wanaoeneza magonjwa ya Nagana na Malale imeendelea kuhifadhi mbung'o **18,459** kwa ajili ya utafiti. Utafiti wa kuchunguza uwezo wa fangasi na sumu iliyowekwa kwenye mitego ya kuuu mbung'o unaendelea katika maeneo ya Buganza na Makao (Serengeti) ambapo matokeo ya awali yanaonyesha msongamano wa mbung'o umepungua kutoka **1.287** hadi **0.251** kwa mbung'o kwa mtego kwa siku.

209. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, miundombinu ya TVLA itaimarishwa ili kuongeza ufanisi katika uchunguzi na utambuzi wa magonjwa ya mifugo. Aidha, TVLA itazalisha na kusambaza chanjo dozi **milioni 100** za Mdondo, **500,000** za Kimeta na **500,000** za Chambavu. Pia, itaanza majaribio ya kutengeneza chanjo dhidi ya magonjwa ya Homa ya Mapafu ya Ng'ombe na Mbuzi, na Ugonjwa wa Miguu na Midomo. Vilevile, itaendelea kufanya uhakiki wa vyakula vya mifugo vinavyozalishwa na kutoa ushauri stahiki kwa wazalishaji na wafugaji; na tafiti zinazolenga kuthibiti mbung'o

wanaoeneza ugonjwa wa Nagana kwa mifugo na Homa ya Malale kwa binadamu.

4.2.14 Usimamizi wa Ubora wa Mazao, Taaluma na Huduma za Mifugo

Tasnia ya Nyama

210. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kuimarisha Bodi ya Nyama Tanzania (*Tanzania Meat Board*) kwa kuipatia vitendea kazi na kuajiri watumishi watatu (3). Aidha, Bodi imehamasisha na kusajili wadau **240** katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Dodoma, Shinyanga, Iringa na Mwanza. Pia, wadau **244** wameelimishwa kuhusu umuhimu wa uwekezaji kwenye miundombinu ya machinjio na bucha. Vilevile, jumla ya bucha **134** zimeboreshwa kwa kuweka miundombinu na kutumia vifaa vya kisasa zikiwemo mashine za kukatia nyama, majokofu na mizani za dijitali.

211. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Bodi imeandaa mwongozo wa “Taratibu na Viwango vya Usafi na Uendeshaji wa Machinjio, Bucha na Viwanda vya Kusindika Nyama” pamoja na kijitabu kuhusu “Vigezo vya Ubora wa Bucha” kwa ajili ya usajili na ukaguzi. Aidha, Bodi imetoa mafunzo kuhusu ukaguzi, usajili, upangaji wa madaraja ya mifugo na chune (carcass) na usimamizi wa biashara ya mifugo, nyama na bidhaa zake ndani na nje ya nchi kwa watumishi **49 wa** Mamlaka za Serikali za Mitaa **13** katika Mikoa ya Dar es Salaam, Dodoma, Shinyanga, Mwanza na Mara. Pia, Bodi imefanya ukaguzi wa wadau **320** wa Tasnia ya Nyama katika Mikoa ya Dar es Salaam, Dodoma, Shinyanga, Mwanza na Mara.

212. Mheshimiwa Spika, Bodi kupitia vipindi **18** vya redio imetoa elimu kwa umma kuhusu uendeshaji wa bucha na machinjio. Pia, kwa kushirikiana na wadau wa kuku imefanya maonesho ya kimataifa ya kuku nchini kwa lengo la kubadilishana uzoefu katika uzalishaji na kuimarisha biashara ya kuku. Washiriki waliwakilisha kampuni nane (**8**) kutoka nchi za China (**1**), Afrika ya Kusini (**4**), Mauritius (**1**), Kenya (**1**) na Hispania (**1**) na Kampuni **10** pamoja na wadau **55** kutoka ndani ya nchi. Vilevile, Bodi imeimarisha Vyama vya Wafanyabiashara ya Mifugo na Nyama (TALIMETA) na Wafugaji Tanzania (CCWT) kwa kuwezesha kufanya mikutano, kuchagua viongozi wapya na kuanzisha tawi la chama cha kikanda cha wadau wa mifugo hapa nchini (North East Africa Livestock Council Tanzania Chapter).

213. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Bodi ya Nyama itasajili wadau **5,000** wa tasnia ya nyama na vyama vyao na kutoa mafunzo kwa watumishi **50** katika Mamlaka za Serikali za Mitaa **25** za Mikoa ya Dar es Salaam, Mbeya, Mwanza, Arusha, Dodoma, Morogoro na Tanga. Vilevile, Bodi itasimamia ukaguzi, biashara ya mifugo na nyama na bidhaa zake ndani na nje ya nchi. Aidha, Bodi itaimarisha vyama vitatu (**3**) vya wadau kitaifa [TALIMETA, TAMEPA na CCWT] na Mtandao wa vyama vya Wadau wa Kuku na tawi la chama cha kikanda (NEALCO Tanzania Chapter) kwa kutoa ushauri, mafunzo na kuratibu maendeleo ya vyama hivyo.

Tasnia ya Maziwa

214. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Bodi ya Maziwa Tanzania imetoa elimu kwa wadau wa tasnia ya maziwa **1,276** kuhusu Sheria ya Maziwa Sura ya 262. Aidha, Bodi imesajili wadau **197** na imetoa vibali

kwa vyombo **120** vya kusafirishia maziwa. Pia, Bodi imetoa mafunzo kwa wakaguzi wa maziwa **14** wa mikoa ya Iringa, Mbeya na Njombe ili kuwapa mbinu bora na kufanya ukaguzi. Vilevile, Bodi imetoa mafunzo ya kuzingatia usafi na ubora wa maziwa kwa wafanya biashara wapatao 30 katika mikoa ya Morogoro na Tanga.

215. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Bodi ya Maziwa Tanzania itaendelea kuelimisha wadau wa maziwa kuhusu Sheria ya Maziwa Sura ya 262, kusimamia na kuwajengea uwezo wakaguzi katika Halmashauri. Pia, kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa itaendelea kuhamasisha unywaji maziwa shuleni. Aidha, itajenga kituo maalum mkoani Dar es Salaam cha kudhibiti ubora na usalama wa maziwa na kurasimisha wachuuzi wa maziwa kufanya biashara endelevu.

Taaluma na Huduma za Veterinari

216. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Baraza la Veterinari Tanzania imesajili Madaktari wa Mifugo **48** na kufikisha idadi ya **750** walioko nchini. Aidha, wataalam wa afya ya mifugo wasaidizi **430** wameandikishwa na kuorodheshwa na kufanya idadi yao kufikia **2,576**. Pia, vituo vya huduma ya afya ya mifugo **350** vimesajiliwa na kufanya idadi yake kufikia vituo **864**. Vilevile, wakaguzi wa nyama **200**, wahimilishaji **5** na wataalam wa maabara wasaidizi **10** wamepatiwa leseni ya kutoa huduma kwa wafugaji. Idadi ya wakaguzi wa nyama wenye leseni imefikia **450**, wahimilishaji **25** na wataalam wa maabara wasaidizi **27**.

217. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Baraza la Veterinari imekamilisha mapitio ya Sheria ya Veterinari Sura 319 kwa kuongeza vifungu vitakavyosimamia mafunzo kwa

vitendo kwa madaktari wa mifugo baada ya kuhitimu. Aidha, Baraza limekagua vituo **400** vya huduma za afya ya mifugo katika Halmashauri **60** za mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Iringa, Kilimanjaro, Lindi, Manyara, Mbeya, Mtwara, Morogoro, Mwanza, Njombe, Pwani, Shinyanga, Simiyu, Ruvuma na Tanga. Vilevile, ukaguzi wa viwango vya mitaala ya kufundisha wataalam wa afya ya mifugo katika vyuo **8** vya mifugo umefanyika na kutoa maelekezo ya namna ya kuboresha mafunzo hayo. Katika kaguzi hizo imebainika kuwa wamiliki wengi wanafuata sheria na maadili.

218. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Baraza itaendelea kuimarisha ukaguzi wa maadili ya watoa huduma, kusimamia vituo vya afya ya mifugo na vyuo vya mafunzo ya mifugo. Vilevile, Baraza litasajili madaktari wa mifugo **60**, kuandikisha na kuorodhesha wataalam wasaidizi **1,000**, kutoa leseni kwa wakaguzi wa nyama, wahimilishaji, wataalam wa maabara wasaidizi **200** na kusajili vituo vya huduma za afya ya mifugo **400**. Aidha, Halmashauri zitaendelea kuhamasishwa kushirikisha wataalam wa sekta binafsi katika kutoa huduma za afya ya mifugo katika maeneo yenye mifugo mingi kwa kuzingatia Sheria, kanuni na taratibu.

4.3 UVUVI

4.3.1 Sera, Mikakati na Programu

219. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau ilikamilisha mapitio ya Sera ya Taifa ya Uvuvi na Mikakati ya mwaka 1997 na Sera mpya ya Taifa ya Uvuvi ya mwaka 2015 ilipitishwa na Baraza la Mawaziri. Jumla ya nakala **1,500** za Sera hii zimechapishwa na kusambazwa kwa wadau. Aidha, nakala **150** za Fursa za Uwekezaji katika sekta ya uvuvi na nakala **100** za Programu ya

Kuendeleza Sekta ya Uvuvi zilichapishwa na kusambazwa kwa wadau.

220. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeandaa Mipango na Mkakati ya kusimamia aina mbalimbali za samaki ambayo ni (i) Mpango wa Kusimamia Samaki Wanaopatikana katika Tabaka la Juu la Maji (Pelagic Fishery Management Plan), (ii) Mpango wa Kusimamia Zao la Pweza (Octopus Fishery Management Plan), (iii) Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Kambamiti (Prawn Fishery Management Plan) na (iv) Mkakati wa Taifa wa Kusimamia Samaki aina ya Jodari (National Tuna Management Strategy). Lengo la Mipango na Mkakati huu ni kuhakikisha kuwa Samaki wa aina hizo wanavuliwa kwa kufuata Sheria, Kanuni na Taratibu zinazosimamia uvuvi endelevu na wenye tija.

4.3.2 Sheria na Kanuni za Sekta ya Uvuvi

221. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau, imefanya mapitio ya sheria za sekta ya uvuvi ili ziendane na Sera ya Ugatuuji wa Madaraka (D by D) na kuboresha mazingira ya kibiashara. Kazi zilizotekelezwa ni pamoja na kuandaa Mapendekezo ya kutunga Sheria mpya ya Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (The Tanzania Fisheries Research Institute Act). Baraza la Mawaziri limepitisha mapendekezo hayo na Muswada wa Sheria utawasilishwa Bungeni kwa hatua zaidi. Pia, kuandaa mapendekezo ya Kutunga Sheria mpya ya Mamlaka ya Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu (The Marine Parks and Reserves Authority Act); na mapendekezo ya kurekebisha Sheria ya Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu (The Deep Sea Fishing Authority Act) SURA 388 pamoja na Kanuni zake za mwaka 2009 na mapendekezo ya kurekebisha Sheria ya Uvuvi

(The Fisheries Act) SURA 279 ambayo yanajadiliwa na wadau kwa hatua husika.

222. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itakamilisha mapendekezo ya Kutunga Sheria mpya ya Mamlaka ya Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu (The Marine Parks and Reserves Authority Act); kurekebisha Sheria ya Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu (The Deep Sea Fishing Authority Act) SURA 388 na Sheria ya Uvuvi (The Fisheries Act) SURA 279. Aidha, Wizara itaandaa utaratibu wa kuanzisha upya Shirika la Uvuvi Tanzania, kwa lengo la kuwa na meli za kitaifa (National fleet) zitakazokuwa zinavua bahari kuu.

4.3.3 Uzalishaji na Biashara ya Mazao ya Uvuvi

Uvunaji wa Samaki na Uuzaji wa Mazao ya Uvuvi

223. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kutoa elimu kwa wavuvi na wadau wengine wa uvuvi kuhusu njia endelevu za uvunaji na matumizi ya rasilimali za uvuvi kwa lengo la kuiwezesha sekta hii kutoa mchango wake ipasavyo katika pato la Taifa, kuongeza ajira, kipato na uhakika wa chakula na lishe. Aidha, Wizara kupitia Mradi wa South West Indian Ocean Fisheries Governance and Shared Growth (SWIOFish) ilitoa elimu kwa wadau **60** kutoka Wilaya **16** za Ukanda wa Pwani kuhusu umuhimu wa ukusanyaji, utunzaji na matumizi ya takwimu sahihi za uvuvi.

224. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 wavuvi **183,800** wamezalisha samaki jumla ya tani **362,645.3** zenye thamani ya shilingi **trilioni 1.48** kwa kutumia vyombo vya uvuvi **57,291**. Vilevile, kanzidata (database) ya takwimu za uzalishaji na uuzaji wa mazao ya uvuvi imeboreshwa ili kuimarisha uhifadhi na upatikanaji wa takwimu za uvuvi nchini.

225. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeandaa mipango kazi ya miaka mitatu (3) ya utekelezaji wa mipango ya usimamizi wa rasilimali za uvuvi. Mipango hiyo ni:- Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Samaki Wanaopatikana katika Tabaka la Juu la Maji (Pelagic Fishery Management Plan), Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Pweza (*Octopus* Fishery Management Plan) na Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Kambamiti (Prawn Fishery Management Plan). Lengo ni kuhakikisha kuwa aina ya samaki walioainishwa kwenye mipango hiyo wanavuliwa kwa kufuata Sheria, Kanuni na Taratibu zinazoongoza uvuvi. Vilevile, Wizara imeandaa na kusambaza nakala **500** za Mpango wa Kusimamia Samaki Wanaopatikana katika Tabaka la Juu la Maji.

226. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaratibu na kusimamia uvunaji na matumizi endelevu ya rasilimali za uvuvi nchini. Aidha, kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa itafanya sensa za uvuvi na kufuatilia ukusanyaji na uchakataji wa takwimu za uvuvi katika maeneo ya maji makubwa na madogo.

4.3.4 Ukuzaji wa Viumbe kwenye Maji

227. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imekarabati miundombinu ya Vituo vya Ukuzaji Viumbe kwenye Maji baridi vya Kingolwira (Morogoro), Ruhila (Songea), Mwamapuli (Igunga), Mtama (Lindi) na Machui (Tanga) kwa kujenga na kukarabati miundombinu ya kuzalisha vifaranga vya samaki. Aidha, vituo hivyo vimezalisha jumla ya vifaranga **500,000** na kusambazwa kwa wafugaji wa samaki katika mkoa ya Mbeya, Iringa, Morogoro, Ruvuma, Lindi na Mtwara. Pia, katika maji bahari, Kituo cha Machui - Tanga kimeimarishwa kwa kuchimba bwawa lenye ukubwa wa mita za

mraba **400** na kupandikizwa samaki wazazi **100** aina ya *Tilapia mossambicus*.

228. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Sekta binafsi imewekeza katika ufugaji wa samaki na utengenezaji wa vyakula vya samaki na jumla ya vifaranga **18,000,000** vimezalishwa (Eden Hatchery sato **7,910,000**, Faith Aquaculture Co. Ltd sato **16,000**, Safina Big Fish Co. Ltd kambale **4,000**, Ruhanga J&B Fish Culture Ltd Kambale **70,000**, na Alphakrust Ltd kambamiti **10,000,000**). Vifaranga hivyo vimesambazwa kwa wafugaji wa samaki katika Mikoa ya Dar es Salaam, Pwani, Morogoro, Kilimanjaro, Tanga, Geita, Mara na Kagera.

229. Mheshimiwa Spika, wananchi **1,510** kutoka mikoa ya Dar es Salaam, Kilimanjaro, Kagera, Geita, Mwanza, Morogoro, Pwani, Lindi, Tanga, Ruvuma, Tabora, Kigoma na Mtwara wamepata mafunzo kuhusu ufugaji bora wa samaki ambapo kutokana na mafunzo hayo mabwawa ya samaki yameongezeka kutoka **21,300** 2014/2015 hadi **22,545** mwaka 2015/2016. Kuongezeka kwa mabwawa kunaenda sambamba na ongezeko la uzalishaji wa samaki kutoka tani **3,118** mwaka 2014/2015 hadi tani **3,613.55** mwaka 2015/2016. Vilevile, uzalishaji wa zao la mwani umeongezeka kutoka tani **222.8** mwaka 2014/2015 hadi tani **1,176.5** mwaka 2015/2016.

230. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza Mkakati wa Taifa wa Ukuzaji Viumbe kwenye Maji wa mwaka 2009, Mwongozo wa Udhibiti Vimelea (Bio-Security) kwa ajili ya ufugaji samaki katika vizimba umeandaliwa na kuwasilishwa katika Sekretarieti ya Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa lengo la kuwa na mwongozo mmoja kwa nchi wanachama.

231. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuimarisha na Kuendeleza vituo vya ufugaji

wa samaki wa maji baridi vya Ruhila (Songea), Mwamapuli (Igunga), Kingolwira (Morogoro), Nyengedi (Lindi) na Nyamirembe (Chato) kwa ajili ya kuzalisha vifaranga **milioni 15**. Pia, itaendeleza vituo vya ufugaji wa samaki wa maji bahari vya Machui (Tanga) na Mbegani (Bagamoyo) kwa ajili ya kuzalisha vifaranga **milioni 3**. Vilevile, vifaranga vya samaki vitazalishwa na kupandikizwa katika malambo na mabwawa ya asili **10** na kwenye skimu tano (**5**) za umwagiliaji za miwa na mpunga.

4.3.5 Uwezesaji wa wavuvi na wakuzaji viumbe kwenye maji

232. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuwawezesha wavuvi wadogo kuwekeza katika sekta ya uvuvi kwa kuboresha miundombinu ya uvuvi ili kuwa na uvuvi endelevu na wenye tija. Pia, kufuatia uamuzi wa Serikali wa kuwawezesha wavuvi wadogo, jumla ya shilingi **milioni 400** zilitolewa kama ruzuku ya zana za uvuvi ambapo Serikali ilichangia asilimia **40** na mvuvi alichangia asilimia **60** na kupitia utaratibu huu injini za boti **73** zimenunuliwa. Aidha, tani **62.5** za chakula bora cha samaki zimesambazwa kupitia ruzuku kwa wafugaji wa samaki, ambapo wafugaji **267** katika mikoa ya Dar es Salaam, Mara, Mtwara, Mwanza, Pwani, Simiyu, Geita na Kigoma wamenufaika. Vilevile, Wizara imehamasisha wavuvi kujiunga na kujisajili katika Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya Taifa ili kufaidika na huduma zinazotolewa na mifuko hiyo. Hadi sasa, jumla ya wavuvi **5,689** wamejiunga na NSSF kupitia ‘NSSF WAVUVI SCHEME’. Mpango huo unaratibiwa na Idara ya Uvuvi kwa kushirikiana na NSSF kupitia Vikundi vya Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi (BMUs).

233. Mheshimiwa Spika, wavuvi wadogo wameendelea kuhamasishwa kuhusu matumizi ya zana bora za uvuvi ili

waweze kufanya uvuvi wenye tija ambapo matumizi ya boti za injini yameongezeka kutoka boti **10,507** mwaka 2014/2015 hadi boti **11,284** mwaka 2015/2016. Aidha, Wizara imetoa mafunzo kwa wavuvi na wachakataji **240** kuhusu tekinolijia sahihi ya ukaushaji na ufungashaji wa dagaa katika mikoa ya Mwanza, Mara, Kagera na Kigoma. Kutokana na mafunzo hayo, vichanja **30** vimejengwa kwa ajili ya kukaushia dagaa katika Halmashauri za Wilaya za Musoma (**10**), Bukoba (**10**) na Mwanza (**10**). Pia, ujenzi wa tanuru (fish smoking kiln) na ghala la kukaushia na kuhifadhia dagaa umefanyika katika Halmashauri ya Wilaya ya Muleba.

234. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itahamasisha sekta binafsi kuwekeza katika uzalishaji wa vyakula bora vya samaki na kusambaza kwa wafugaji. Aidha, Wizara itawezesha wavuvi wadogo kupata zana za uvuvi kupitia mfumo wa ruzuku na kuwaelimisha kujiunga katika vyama vya ushirika vya msingi wa wavuvi na mifuko ya hifadhi za jamii ili waweze kunufaika na huduma zinazotolewa na mifuko ya hifadhi za jamii.

4.3.6 Usimamizi wa Ubora wa Mazao na Huduma za Uvuvi

235. Mheshimiwa Spika, Wizara imeratibu usimamizi wa usafi na njia salama za uzalishaji wa samaki kwenye viwanda vya kuchakata na maghala ya kuhifadhi mazao ya uvuvi, mialo ya kupokelea samaki, masoko na maduka ya samaki. Katika mwaka 2015/2016, jumla ya kaguzi **796** zimefanyika katika viwanda vya kuchakata samaki (**608**), mialo ya kupokelea samaki (**136**) na kwenye masoko na maduka ya kuuza samaki (**52**). Vilevile, kaguzi **1,448** zimefanyika ili kuhakiki ubora, viwango na usalama wa samaki na mazao ya uvuvi yanayoingia katika soko la ndani na kwenda katika soko la nje ya nchi.

Kutokana na uhakiki huo, jumla ya tani **40,540.95** za mazao ya uvuvi zenye thamani ya shilingi **bilioni 542.79** ziliuzwa nje ya nchi na kuliingizia taifa kiasi cha shilingi Bilioni 12.86 kama ushuru.

236. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itafanya kaguzi **6,400** za ubora wa samaki na mazao yake wakati wa kusafirishwa nje ya nchi. Aidha, itafanya kaguzi **100** za kina kwenye mialo, viwanda vinavyochakata samaki, maghala ya kuhifadhi mazao ya uvuvi na masoko ili kuhakikisha kwamba mazao hayo yanazalishwa kwa kuzingatia sheria, kanuni na taratibu za uvuvi. Pia, itatoa elimu kwa wadau **400** wa uvuvi kuhusu upatikanaji na matumizi ya teknolojia na miundombinu inayofaa kwa ajili ya uandaaji, uchakataji, usambazaji na upatikanaji wa masoko ya samaki na mazao yake. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itafanya tathmini katika maeneo ya vijijini ili kutambua changamoto za masoko na miundombinu kwa mazao ya uvuvi na kutoa mafunzo kuhusu usalama na ubora wa mazao ya uvuvi katika vijiji vya wavuvi.

4.3.7 Huduma za Ukaguzi wa Ubora na Usalama wa Mazao ya Uvuvi

237. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara imeanzisha vituo vya Uthibiti wa Ubora wa Mazao ya Uvuvi vya Horohoro (Tanga) na Lindi na hivyo kufanya idadi ya vituo vyote kufikia **17**. Vituo hivyo vimeimarishwa kwa kupatiwa vitendea kazi, na kuwezesha kutoa huduma za ukaguzi wa ubora na usalama wa mazao ya uvuvi.

238. Mheshimiwa Spika, Maabara ya Taifa ya Uvuvi – Nyegezi na Maabara ya Kuchunguza Vimelea na Vijimea Sumu (Harmful Algae Blooms - HABs) Dar es Salaam zimeimarishwa kwa kupatiwa vitendea kazi na mafunzo kwa wataalam **tisa (9)**.

Pia, Maabara Taifa ya Uvuvi – Nyegezi imefanya chunguzi za kimaabara kwa sampuli 1,548 za minofu ya samaki, maji na udongo kubaini uwepo wa vimelea haribifu, madini tembo na mabaki ya madawa ya tiba ili kulinda afya ya mlaji. Vilevile, Wizara imeendelea na maandalizi ya kupata Ithibati kwa upande wa Kemikali katika Maabara ya Taifa ya Uvuvi – Nyegezi ambapo ombi la kukaguliwa limewasilishwa kwa Taasisi ya Ithibati ya SADC ya *Southern Africa Development Community Accreditation Services* (SADCAS).

239. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaimarisha vituo 17 vya Uthibiti wa Ubora wa Mazao ya Uvuvi na kuanzisha vituo vitatu (3) vya Holili (Rombo), Momba (Songwe) na Singida mjini. Aidha, itaimarisha Maabara ya Uvuvi – Nyegezi na HABS Dar es Slaam kwa kuboresha miundombinu, kutoa vitendea kazi na mafunzo kwa watalaam. Pia, Maabara ya Uvuvi – Nyegezi itachunguza sampuli 2,000 za minofu ya samaki, maji, udongo, kuchunguza mabaki ya madawa ya tiba na viuatilifu, madini tembo na ili kuhakiki ubora, viwango na usalama wa mazao ya uvuvi. Pia, Maabara ya HABS itachunguza sampuli za maji na udongo kubaini uwepo wa mwani wenye sumu kutoka maeneo ya Tanga, Bagamoyo na Dar es salaam.

4.3.8 Usimamizi wa Raslimali za Uvuvi

240. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha doria dhidi ya uvuvi haramu, Kikosi Kazi kijulikanacho kama Multi - Agency Task Team (MATT) kimeundwa kushughulikia uhalifu wa kimazingira ikiwemo kudhibiti uvuvi haramu, hususan uvuvi wa mabomu. Kikosi hicho kinajumuisha wajumbe kutoka Ofisi ya Rais-Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, Wizara za: Kilimo Mifugo na Uvuvi; Mambo ya Ndani; Ulinzi na Jeshi la Kujenda Taifa, Katiba na Sheria; Maliasili na Utalii;

Nishati na Madini; pamoja na Ofisi ya Mkurugenzi wa Mashtaka na Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Katika mwaka 2015/2016, MATT imefanya operesheni maalum nne (4) za kupambana na uvuvi wa mabomu katika maeneo ya Dar es Salaam, Pwani, Lindi na Mtwara chini ya ufadhili wa Program ya SmartFish na kufanikisha kukamatwa kwa watuhumiwa 33 wakiwa na vifaa vinavyotumika kutengenezea milipuko inavyotumika katika uvuvi wa mabomu. Watuhumiwa wamefikishwa kwenye mahakama mbalimbali na kesi zinaendelea.

241. Mheshimiwa Spika, Wizara imeimarisha vituo 25 vya doria vya Namanga, Singida, Mtwara, Dar es Salaam na Pwani, Mwanza, Bukoba, Mafia, Kilwa, Musoma, Tanga, Kigoma, Mbamba Bay, Mulusagamba, Buhingu, Ikola, Horohoro, Kipili, Kasanga, Sota, Sirari, Kasumulo, Tunduma, Rusumo, Kasanga na Kanyigo kwa kuvipatia vitendea kazi zikiwemo boti nne (4) za doria zilizopekwa katika vituo vya Mbamba Bay, Kasanga, Ikola na Mwanza.

242. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imefanya doria zenye siku kazi 4,328 sawa na asilimia 72.13 ya lengo lililowekwa. Doria hizo zimewezesha kukamatwa zana haramu zikiwemo nyavu za kokoro 968, kamba za kokoro zenye urefu wa Mita 742,356, nyavu za makila zenye macho madogo 3,096, nyavu za dagaa 483, nyavu za utali 15,753, vyandarua vya mbu 33, nyavu za kimia 32, katuli 16, mikuki 3,408, mabomu 17, V-6 *explosive* vipande 600, *detonator* vipande 35, tambi za baruti 2, mbolea ya urea kilo 252, mitungi ya gesi ya kuzamia 15, mitumbwi 338 na injini za mitumbwi 5. Aidha, samaki wachanga sangara kilo 14,015, sato kilo 1,181, migebuka kilo 2,355.5; na dagaa kilo 263, kambamiti kilo 39, kaa kilo 50, kambakoche kilo 172, Nyamata kilo 16, majongoo bahari kilo

48, magamba ya *starfish* kilo **12**, dodoji (seahorse) vipande **775**, makome ya baharini kilo **401**, mapezi na mataya ya papa kilo **14.5** na matumbawe kilo **75**. Pia, watuhumiwa **293** walikamatwa na kesi **21** ziko Mahakamani na shilingi **milion 37.7** zilikusanywa kama faini.

243. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Maafisa Uvuvi **20** kutoka kwenye Halmashauri **16** zilizopo Ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi walipatiwa mafunzo kuhusu usimamizi shirikishi wa rasilimali za uvuvi kwa lengo la kuwajengea uwezo ili waweze kuzifundisha BMUs katika maeneo yao. Aidha, vikundi vitatu (**3**) vya BMUs katika Halmashauri ya Temeke vimesajiliwa na kupewa Vyeti ili kuwa na nguvu ya kisheria baada ya kukidhi vigezo kama ilivyoelekezwa katika Sheria, Kanuni na miongozo ya uvuvi. Pia, mafunzo kuhusu usimamizi na matumizi endelevu ya rasilimali za uvuvi na taratibu za ulipaji wa leseni za uvuvi yametolewa kwa wavuvi **403** katika Halmashauri za Wilaya ya Nkasi (**50**), Mkinga (**22**), na Mbamba Bay (**331**).

244. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine itawezesha Kikundi Kazi cha kudhibiti Uvuvi haramu na uharibifu wa mazingira (Mult Agency Task Team - MATT) kutekeleza kazi zake. Aidha, itaimarisha na kuviwezesha vituo **25** vya doria kufanya doria zenye siku kazi **5,000** ili kudhibiti uvuvi na biashara haramu katika maeneo ya maji baridi, Maji ya Kitaifa (territorial waters) na maeneo ya mipakani. Vilevile, itahamasisha Vikundi vya Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi (BMUs) vilivyopo na jamii za wavuvi kuhusu njia sahihi za ulinzi na usimamizi wa rasilimali za uvuvi zinazozingatia ikolojia na mazingira (Ecosystem Approach to Fisheries Management - EAF). Pia, kwa kushirikiana na Halmashauri, itatoa elimu ya kuanzisha BMUs

katika maeneo ambayo hazipo ili kuimarishi dhana ya ushirikishwaji katika usimamizi wa asilimali za uvuvi.

Hifadhi ya Bahari na Maeneo Tengefu

245. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Kitengo cha Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu imeimarisha usimamizi, ulinzi na uhifadhi wa rasilimali za bahari katika Hifadhi tatu (3) za Bahari na Maeneo Tengefu **15**; na maeneo yaliyoko jirani na mipaka ya maeneo yaliyohifadhiwa. Jumla ya doria za siku kazi **210** zilifanyika majini na nchi kavu ambapo zana haramu zilizotumika katika uvunaji wa rasilimali zilikamatwa na kuteketezwa zikiwemo nyavu za kioo (monofilament) **30**, majuya **42** na mabomu **9**. Pia, Kitengo kilitambua maeneo yenye sifa za kuhifadhiwa kuwa maeneo Tengefu katika Kisiwa cha Simaya (Rufiji) na visiwa vya Ukuza, Nyuni na Fanjove katika Wilaya ya Kilwa. Vilevile, Kitengo kimeingia mikataba ya uwekezaji wa hotel zisizokuwa na athari kubwa kwa mazingira (Eco-lodge) katika Maeneo Tengefu ya Visiwa vya Kirui/Mwewe (Mkinga), Mbudya (Dar es Salaam) na Shungimbili (Mafia).

246. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaimarisha Kitengo cha Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu ili kiweze kusimamia, kulinda na kuhifadhi rasilimali zilizomo katika hifadhi za bahari na maeneo tengefu kwa kuimarisha doria shirikishi ili kudhibiti uvuvi haramu. Pia, Kitengo kitafanya doria za siku kazi **400** na kutangaza vivutio vya utalii (eco-tourism). Aidha, Kitengo kitatangaza (gazzettement) maeneo mapya yaliyotambuliwa kuwa na sifa za kuwa Maeneo Tengefu.

Usimamizi wa Uvuvi katika Bahari Kuu

247. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Mamlaka ya Usimamizi wa UVuvi Bahari Kuu kwa kushirikiana na TAFIRI imefanya utafiti kuhusu matumizi sahihi ya vifaa vya kuvutia samaki (*Fish Aggregating Devices – FADs*) katika Bahari ya Hindi kwenye Halmashauri ya Bagamoyo. Aidha, Mamlaka kwa kushirikiana na TAFIRI inaendelea kufanya utafiti katika Wilaya ya Mafia eneo la Kilindoni ili kutambua maeneo yenye samaki wengi aina ya Jodari na jamii zake katika Bahari Kuu. Lengo ni kuwapatia wavuvi taarifa za maeneo yenye samaki wengi.

248. Mheshimiwa Spika, Mamlaka imekubaliana na Mamlaka ya Bandari Tanzania na Mamlaka ya Bandari Zanzibar kutumia Gati Na. 6 na Gati Na. 3 ya Malindi Zanzibar ili kupokea samaki wanaovuliwa kutoka Bahari Kuu. Mamlaka za Bandari Tanzania na Zanzibar zinaendelea na taratibu za kuboresha maeneo ya Gati hizo.

249. Mheshimiwa Spika, Mamlaka kwa kushirikiana na nchi wanachama wa *Indian Ocean Tuna Commission (IOTC)* za Comoro, Madagascar, Seychelles, Reunion na Mauritius, zilifanya doria za pamoja za siku **10** katika nchi za Ushelisheli, Madagascar, Comoro na Reunion kwa lengo la kuwajengea uzoefu watumishi wa Mamlaka katika masula ya doria na ukaguzi katika Bahari Kuu. Pia, ukaguzi ulifanyika kwa meli **12**, ambapo meli **6** (*Long line*) zilifanya katika Bandari ya Zanzibar, meli **4** katika Bandari ya Victoria, Ushelisheli na meli **2** katika bandari ya Madagascar zote zikiwa *purse seine*. Katika ukaguzi huo meli hizo zilionekana kukidhi masharti ya leseni.

250. Mheshimiwa Spika, Mamlaka inatekeleza Programu ya Uangalizi (sea *observer*) wa Uvuvi katika Bahari Kuu kwa

meli zenye bendera ya Tanzania kuanzia mwezi Machi 2016 kwa lengo la kuhakiki rasilimali za uvuvi zinazovuliwa. Vilevile, Mamlaka ilitoa leseni **76** za uvuvi katika Bahari Kuu na leseni za meli tatu (**3**) za kutoa huduma (*supporting vessels*) zenye thamani ya Dola za Kimarekani **2,029,366** (Shilingi **bilioni 4.41**) zilitolewa kwa meli kutoka mataifa ya China, Hispania, Korea, Taiwan, Tanzania, Ufaransa na Ushelisheli.

251. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeanza utaratibu wa kurekebisha Sheria ya Mamlaka kwa kuingiza maazimio (*Resolutions*) za *Indian Ocean Tuna Commission* kwenye Sheria ya Kanuni za Mamlaka. Pia, imeanza utaratibu wa kumpata Mtaalam elekezi (*consultant*) wa kuandaa Sera ya Uvuvi wa Bahari Kuu. Kukamilika kwa Sera hiyo kutaiwezesha Mamlaka kukamilisha marekebisho ya Sheria na Kanuni za Uvuvi wa Bahari Kuu.

252. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Mamlaka itaboresha Mfumo wa Ufuatiliaji wa Meli Baharini (Vessel Monitoring System – VMS), kufanya doria na kutoa leseni za uvuvi. Vilevile itahamasisha uwekezaji katika uvuvi wa Bahari Kuu, kusindika mazao ya uvuvi na kutoa mafunzo ya uvuvi wa Bahari Kuu pamoja na ubaharia kwa wavuvi.

4.3.9 Utafiti, Mafunzo na Ugani wa Uvuvi

Utafiti

253. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (TAFIRI) imeimarisha miundombinu ya utafitii na kuwajengea uwezo watafiti. Aidha, Ajenda ya Kitaifa ya Utafiti wa Uvuvi (National Fisheries Research Agenda) imeandaliwa na nakala **300** zimesambazwa kwa wadau. Vilevile, TAFIRI imeendelea kutafiti na kuishauri Serikali kuhusu hali ya rasilimali za uvuvi,

uhifadhi na uvunaji uendelevu. Matokeo ya utafiti katika Ziwa Victoria yanaonesha kupungua kwa samaki aina ya Sangara kwa upande wa Tanzania kutoka tani **651,353** mwaka 2014 hadi tani **621,253** mwaka **2015**. Vilevile, utafiti umefanyika wa kubaini Bioanuwai katika maziwa madogo 10 katika mkoa wa Kagera ya Ikimba, Burigi, Katwe, Rwakajunju, Merule, Kalenge, Mitoma, Ngoma, Lwambahili na Rushwa. Matokeo ya utafiti huu yanaonesha kuwa maziwa hayo ni hifadhi (bank/refugia) ya samaki wengi wa asili waliopotea Ziwa Victoria.

254. Mheshimiwa Spika, Utafiti katika maziwa madogo na mito katika mabonde mabonde ya mito ya Pangani, Wami, Ruvu, Rufiji, Ruvuma na Malagarasi na maziwa ya Nyasa, Rukwa, Victoria, Tanganyika na katika Ukanda wa Pwani unaendelea kwa lengo kubaini aina ya samaki wanaofaa kufugwa. Uainishaji huo utasaidia kuwa na mipango endelevu ya kutunza rasilimali za uvuvi katika mabonde husika. Matokeo ya awali ya utafiti huu umeonesha samaki jamii ya perege (*tilapines*), furu (*haplochromines*), perege (*Oreochromis chinguruensis*) wanafaa kufugwa katika mabonde haya.

255. Mheshimiwa Spika, TAFIRI imeendelea na uzalishaji wa mbegu bora za samaki kwa kushirikiana na wafugaji wa samaki Mwakalima (Misungwi) na Nyasoro (Rorya) ili waendeleo kuzalisha vifaranga bora vya kambale. Vilevile, wakulima wa Nyasoro wamejengewa kitotolishe (*Hatchery*) cha samaki na mafunzo ya uzalishaji vifaranga bora vya samaki yanaendelea

256. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, TAFIRI imeendelea na ukusanyaji wa Takwimu za uvuvi wa pweza katika mialo ya Tanga, Mtwara na Pwani kwa lengo la kupata hali halisi ya nguvu ya uvuvi wa Pweza, aina ya Pweza wapatikanao na biolojia yao. Takwimu hizi zitawezesha

kukamilisha mpango wa usimamizi wa rasilimali ya pweza ili kuwa na uvuvi endelevu. Aidha, utafiti wa kutathmini wingi wa kambamiti unaendelea baada ya uvuvi huo kufungwa mwaka 2007. Utafiti ulianza mwishoni mwa mwezi Mei 2015, na kwa miezi sita ya mwanzo inaonesha mavuno ya kambamiti yameongezeka kidogo sana kutoka wastani wa kilo **30.85** kwa saa mwaka 2011 hadi wastani wa kilo **32.12** mwaka 2016. Utafiti unatarajiwa kumalizika rasmi mwezi Mei mwaka 2016, na ripoti ya mwaka mzima itatolewa ikiwa na ushauri kwa Serikali na wadau wa uvuvi wa kambamiti kuhusu hali ya uvuvi huo kwa sasa.

257. Mheshimiwa Spika, Taasisi imewawezesha jumla ya wafanyakazi **22** kuendelea na mafunzo katika ngazi ya shahada ya uzamivu **15**, uzamili **6** na ya kwanza **1** kwa ufadhili wa Serikali kupitia COSTECH na wafadhili wa nje. Katika kipindi hicho, wafanyakazi **4** walihitimu mafunzo ya shahada za uzamivu watatu (**3**) na uzamili mmoja (**1**). Vilevile, katika kipindi tajwa wafanyakazi **25** walihudhuria mafunzo ya muda mfupi katika fani mbalimbali nchini na nje ya nchi.

258. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 TAFIRI kwa kushirikiana na wadau wengine wa uvuvi itaendelea na tafiti za samaki na mazingira katika maziwa makuu (Victoria, Tanganyika na Nyasa), maziwa ya kati (Rukwa, Kitangiri na Eyasi), maziwa madogo, mabwawa, mito na Bahari ya Hindi; kufanya utafiti wa ufugaji samaki hasa katika maeneo yaliyo na changamoto kama vile upatikanaji wa mbegu bora, vyakula bora vya samaki na teknolojia sahihi ya ufugaji katika maeneo tofauti; kufanya utafiti wa kupunguza uharibifu wa mazao ya samaki baada ya uvunaji; kuimarisha miundombinu ya Taasisi kwa kujenga ofisi na maabara ya kituo cha Dar es Salaam na Sota (Rorya), kukarabati na kununua vitendea kazi vya kitafiti pamoja na vifaa vya maabara kwa

vituo vyake vinne vya Dar es Salaam, Kigoma, Kyela na Mwanza pamoja na kituo kituo kidogo cha Sota (Rorya). Aidha Taasisi itaendelea kusambaza taarifa za kitafiti kwa wadau mbalimbali wa uvuvi.

Mafunzo ya Uvuvi

259. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuimarisha Wakala wa Elimu na Mafunzo ya Uvuvi (FETA) katika Kampasi zake za Mbegani (Bagamoyo), Nyegezi (Mwanza), Mwanza South (Mwanza), Kibirizi (Kigoma), Mikindani (Mtwara) na Gabimori (Rorya) ili kuongeza udahili. Katika mwaka 2015/2016, wakala umedahili wanachuo **1,205** kwa kozi za Astashahada na Stashahada ikilinganishwa na wanachuo **1,180** waliodahiliwa mwaka 2014/2015. Aidha, Wakala umetoa mafunzo ya muda mfupi kwa maafisa ugani, wavuvi pamoja na wafugaji samaki wapatao **1,630**. Pia, wavuvi **50** wamepatiwa mafunzo maalum ya mbinu za kuvua katika ukanda wa Bahari Kuu (Deep Sea Fishing), wakiwemo **25** kutoka Zanzibar. Vilevile, Wakala umetoa mafunzo ya mwezi mmoja kwa wataalam wa uvuvi **23** kutoka nchi za Angola (**8**) na Somalia (**15**).

260. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Wizara itaimarisha FETA kwa kujenga madarasa na kumbi za kufundishia katika Kampasi za Mikindani (Mtwara), Gabimori (Rorya) na Mwanza South na maabara tatu (**3**) katika kampasi za Mikindani (Mtwara), Mwanza South na Kibirizi (Kigoma). Aidha, FETA itaongeza udahili kufikia wanachuo **1,500**.

Huduma za Ugani wa Uvuvi

261. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeshiriki katika maonyesho ya Nanenane Mkoa wa Dodoma na Lindi ambapo jumla ya wadau **48** wa uvuvi

walishiriki na **200** walipatiwa elimu ya uvuvi endelevu kupitia shamba darasa. Aidha, maonyesho ya Mvuvu Day yalifanyika Mkoa wa Tanga ambapo jumla ya washiriki **53** wakijumuisha wavuvi, wachakataji samaki, wafugaji samaki, viwanda vya samaki na watengenezaji bidhaa mbalimbali za samaki walishiriki. Jumla ya wadau **1,459** walitembelea mabanda na kupewa elimu mbali mbali inayohusiana na sekta ya Uvuvi.

262. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, idadi ya wagani wa uvuvi imeongezeka kutoka **664** mwaka 2014/2015 hadi **750** kati ya **16,000** wanaohitajika nchini ikiwa ni pungufu ya wagani **15,250**. Katika kusambaza teknolojia mbalimbali za uvuvi, Wizara ilirusha hewani vipindi saba (**7**) vya radio na **kimoja** cha luninga vilivyohusu Wakala wa Mafunzo ya Uvuvi (FETA), Ukuzaji viumbe kwenye maji, uzalishaji bora wa samaki, na mbinu za kutambua magonjwa ya samaki na uvuvi endelevu na vipindi **19** vilirushwa hewani kwa lengo la kuwaelimisha vijana na kuwajengea uwezo wa kuingia katika uvuvi. Wizara imechapisha nakala **1,000** za mwongozo wa ugani katika sekta ya uvuvi kwa lengo la kutoa elimu kwa wavuvi na wakuzaji viumbe kwenye maji. Aidha, wavuvi **1,701** walipatiwa elimu ya uvuvi endelevu na mashamba **20** ya wafugaji samaki yalitembelewa na wafugaji walipewa elimu ya ufugaji bora.

263. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaandaa na kurusha hewani vipindi **12** vya radio na **8** vya luninga juu ya ufugaji bora wa samaki na kutoa teknolojia sahihi za uzalishaji wa samaki.

4.3.10 Uwekezaji kwenye Sekta ya Uvuvi

264. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeboresha miundombinu ya uvuvi kwa kukarabati na

kuratibu usafi na matumizi bora ya mialo **32** ya kupokelea samaki katika Ukanda wa Ziwa Victoria (**25**), Tanganyika (**4**) na Pwani ya Bahari ya Hindi (**3**). Pia, sekta binafsi imejenga maghala mawili (**2**) ya kuhifadhi mazao ya uvuvi katika Ukanda wa Ziwa Victoria na Ziwa Tanganyika na kufikia jumla ya maghala **86**. Aidha, imetoa elimu kwa wadau **300** wa uvuvi kuhusu taratibu za kufanya biashara ya samaki na mazao ya uvuvi ikiwemo taratibu za kupata leseni kwa ajili ya usafirishaji na uingizaji wa mazao ya uvuvi nje na ndani ya nchi sawia. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika sekta ya uvuvi. Aidha, Wizara itafanya upembuzi yakinifu kwa ajili ya kuainisha maeneo yanayofaa kwa ujenzi wa bandari ya uvuvi.

4.3.11 Masuala ya Mtambuka ya Mifugo na Uvuvi

Uendelezaji wa Raslimali Watu

265. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeajiri watumishi **38** wakiwemo **29** wa kada za mifugo na tisa (**9**) kada za uvuvi. Aidha, watumishi **289** wamepandishwa vyeo na **130** wamethibitishwa kazini. Pia, watumishi **48** wanaendelea na mafunzo ya muda mrefu, kati ya hao, nane (**8**) Shahada ya Uzamivu, **28** Shahada ya Uzamili na **12** Shahada ya Kwanza. Vilevile, watumishi **39** wamehudhuria mafunzo ya muda mfupi.

266. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itatoa mafunzo ya muda mrefu na mfupi kwa watumishi **79** na elimu kuhusu Sheria, Kanuni na Taratibu za kazi na kuhakiki watumishi wa Wizara. Pia, itafanya vikao viwili vya Baraza la Wafanyakazi na kuwezesha majukumu ya Vyama vya Wafanyakazi vya TUGHE na RAAWU.

Utawala Bora, Jinsia na UKIMWI

267. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imehamasisha watumishi **150** kupima afya zao kwa hiari kati ya hao, watumishi **83** walipima afya zao. Aidha, Wizara imewaelimisha watumishi **663** kuhusu maadili, wajibu na haki zao na watumishi **260** wamepata mafunzo kuhusu ujazaji wa Fomu za Upimaji wa Utendaji Kazi kwa Uwazi (OPRAS) na kutekeleza Mkataba wa Huduma kwa Mteja.

268. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kuzuia na Kuziba Mianya ya Rushwa na kuhimiza watumishi kuzingatia sheria, kanuni na taratibu za kazi. Aidha, Wizara itaendelea kutekeleza Mkataba wa Huduma kwa Mteja, kuimarisha Dawati la Jinsia na itatoa mafunzo ya Mfumo wa Upimaji wa Utendaji Kazi kwa Uwazi (OPRAS). Vilevile, watumishi **200** wataelimishwa kuhusu kupima afya zao kwa hiari na kutoa huduma kwa watumishi watano (**5**) wanaoishi na VVU na wanaougua UKIMWI.

Mawasiliano na Elimu kwa Umma

269. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2015/2016, Wizara ilitayarisha na kusambaza taarifa za Matukio mbalimbali kuhusu sekta za mifugo na uvuvi kupitia vyombo vya habari mbalimbali, ambapo jumla ya vipindi vinne (**4**) vya luninga na viwili (**2**) vya redio vilitayarishwa na kurushwa hewani. Jumla ya mikutano **10** ya Waandishi wa Habari ilifanyika na Malalamiko manane (**8**) ya wadau yalishughulikiwa. Aidha, Maktaba ya Wizara imeanza kufanya kazi baada ya kupatiwa vifaa na watumishi wawili (**2**) na kuiwezesha kukusanya vitabu **3,571** na majarida **210** kwa ajili ya rejea. Pia, Maafisa Habari wawili (**2**) wamepatiwa mafunzo kuhusu e- Government.

270. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Mawasiliano kwa kuandaa na kurusha vipindi vitano (5) vya runinga na vitano (5) vya redio vinavyohusu mafanikio katika sekta ya mifugo na uvuvi. Aidha, Wizara itaandaa mikutano 12 ya Waandishi wa Habari kwa ajili ya kutangaza mambo yanayohusu sekta ya mifugo na uvuvi. Aidha, Wizara itaendelea kutangaza mafanikio ya shughuli za ufugaji na uvuvi. Pia, Wizara itaendelea kuimarisha Maktaba ya Wizara kwa kununua samani, vitabu na mfumo wa Maktaba mtandao (e library). Vilevile, itatoa mafunzo ya muda mfupi kwa watumishi watatu (3) kuhusu sekta ya habari na mawasiliano.

Matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA)

271. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeimarisha na kusimamia mfumo ya TEHAMA iliyopo Wizarani kwa kujenga na kuanza kutumia mfumo wa kielektroniki wa kukusanya maduhuli ya Serikali katika mnada wa Pugu. Aidha, Wizara imewezesha mtumishi mmoja wa Kitengo cha TEHAMA kupata mafunzo ya Shahada ya Uzamili. Wataalam watatu (3) wa Kitengo wameshiriki katika mikutano minne (4) ya kitaaluma ya TEHAMA. Pia, Wizara imeboresha mawasiliano ya mdahalisi (internet) na kutumia simu za mdahalisi.

272. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017 Wizara itajenga mfumo wa kielektroniki wa kukusanya maduhuli ya sekta ya uvuvi na kusimika mfumo ya kielektroniki wa kukusanya maduhuli ya Serikali katika minada ya upili ya Kizota, Themis na Weruweru. Aidha, Wizara itaendelea kuboresha mtandao (LAN na WAN) utakaounganisha mawasiliano ya ofisi za Wizara na kuendelea kuboresha tovuti

ya Wizara ili kuwawezesha wadau kupata taarifa mbalimbali za sekta ya mifugo na uvuvi.

Hifadhi ya Mazingira na Mabadiliko ya Tabianchi

273. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka ya Hali ya Hewa imeendelea kutoa taarifa kwa wafugaji na wavuvi kuhusu upatikanaji wa maji na malisho; hali ya bahari na maziwa na kutoa maelekezo stahiki kwa wafugaji na wavuvi. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itatoa tahadhari kuhusu mabadiliko ya tabianchi kwa wafugaji na wavuvi na kuhimiza matumizi ya teknolojia zinazozingatia uhifadhi na utunzaji wa mazingira ikiwemo matumizi ya boti za “*Fibre glass* na ukaushaji wa samaki kwa kutumia jua, chumvi na majiko ya gesi ili kupunguza ukataji wa miti kwa ajili.

5.0 SHUKRANI

274. Mheshimiwa Spika, naomba nitumie nafasi hii kuzishukuru Nchi na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa ambayo yamesaidia sana Wizara katika juhudi za kuendeleza kilimo. Kwanza napenda kuzishukuru nchi za Japan, Marekani, Uingereza, Ireland, Malaysia, China, Indonesia, Korea ya Kusini, India, Misri, Israel, Ubelgiji, Ujerumani, Finland, Norway, Brazil, Uholanzi, Vietnam na Poland. Nayashukuru pia Mashirika na Taasisi za Kimataifa zifuatazo: Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, AU, EU, IFAD, DFID, UNDP, UNIDO, IAEA, WHO, FAO, JICA, UNICEF, WFP, CIMMYT, ICRISAT, ASARECA, USAID, AU/IBAR, OIE, KOICA, ICRAF, IITA, IRRI, ILRI, CABI, CFC, AVRDC, AGRA, CIP, UNEP, WARDA, ReSAKSS, UNU, GTZ, SIDA, WWF, IOC, SWIOFC, HPT, OFCF, BRAC, WSPA, GALVmed, ISS-Africa, ILC, IOTC, IWC, MSC, Shirika la Kudhibiti Nzige wa

Jangwani (DLCO-EA), Shirika la Kudhibiti Nzige Wekundu (IRLCO-CSA), *Bill and Melinda Gates Foundation, Gatsby Trust, Rockefeller Foundation, Aga Khan Foundation* na *Unilever*. Ushirikiano na misaada ya nchi na mashirika hayo bado tunauhitaji ili tuweze kuendeleza kilimo nchini.

275. Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukrani za pekee, kwa wakulima, wafugaji na wavuvi wa nchi hii kwa kazi kubwa wanayofanya katika uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara, ufugaji wa mifugo mbalimbali, uvuvi, wakuzaji wa viumbe kwenye maji (wafugaji wa samaki) na wadau wengine kwa michango yao katika kuendeleza sekta za kilimo mifugo na uvuvi. Napenda kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa William Tate Ole Nasha, Mbunge wa Ngorongoro na Naibu Waziri wa Kilimo Mifugo na Uvuvi; Dkt. Florens Martin Turuka, Katibu Mkuu – Kilimo; Dkt. Maria S.H.Mashingo, Katibu Mkuu – Mifugo na Dkt. Yohana L. Budeba, Katibu Mkuu - Uvuvi; Wakurugenzi wa Idara; Taasisi na Asasi zilizo chini ya Wizara; watumishi wote wa Wizara; na wadau mbalimbali wa Sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa juhudi, ushirikiano na ushauri uliowezesha kutekelezwa kwa majukumu ya Wizara kwa mwaka 2015/16 kama nilivyofafanua katika hotuba hii. Ni matarajio yangu kwamba, Wizara itaendelea kupata ushirikiano wao katika mwaka 2016/17 Mwisho natoa shukrani kwa Mpigachapa Mkuu wa Serikali kwa kuchapisha kitabu cha Hotuba ya Bajeti ya Mwaka 2016/2017.

6.0 MAOMBI YA FEDHA MWAKA 2016/2017

276. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2016/2017, Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kupitia **Fungu 43, Fungu 24 na Fungu 99** inaomba jumla ya Shilingi **275,063,518,000** kama ifuatavyo:

FUNGU 43

277. Mheshimiwa Spika, jumla ya Shilingi **210,359,133,000** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **109,831,636,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi **100,527,497,000** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

FUNGU 24

278. Mheshimiwa Spika, kiasi cha Shilingi **4,894,921,000** kinaombwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida.

FUNGU 99

279. Mheshimiwa Spika, jumla ya Shilingi **59,809,527,000** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **43,936,312,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi **15,873,215,000** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

280. Mheshimiwa Spika, naomba tena nitoe shukurani zangu za dhati kwako na kwa Waheshimiwa [Wabunge](#) kwa kunisikiliza. Hotuba hii pia inapatikana katika Tovuti ya Wizara kwa anuani: www.mifugouvuvi.go.tz, www.kilimo.go.tz na www.ushirika.go.tz

“UKITAKA MALI UTAIPATA SHAMBANI”

281. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja

*Kiambatisho Namba 1***Wilaya zenye upungufu wa Chakula 2015/16**

Na	Mkoa (Orodha kulingana na wingi wa wilaya zilizoathirika)	Halmashauri zenye maeneo tete (Idadi)	Wilaya zenye maeneo tete (Orodha kulingana na viwango vya athari)
1	Dodoma	7	Bahi, Chamwino, Chemba, Kongwa, Mpwapwa, Dodoma MC, Dodoma DC
2	Singida	6	Ikungi, Iramba, Singida MC, Manyoni, Mkalamo, Singida V
3	Shinyanga	6	Kahama TC, Kishapu, Msalala, Shinyanga DC, Shinyanga MC, Ushetu
4	Lindi	6	Kilwa, Lindi DC, Lindi MC, Liwale, Ruangwa, Nachingwea
5	Tabora	6	Igunga, Nzega, Sikonge, Tabora MC, Urambo, Uyui
6	Arusha	5	Arusha DC, Longido, Monduli, Meru, Ngorongoro
7	Tanga	4	Mkinga, Kilindi, Korogwe DC, Tanga Jiji
8	Geita	4	Bukombe, Mbogwe, Nyang'wale, Chato
9	Kilimanjaro	4	Mwanga, Same, Rombo, Moshi
10	Manyara	4	Simanjiro, Mbulu, Kiteto, Babati DC
11	Mara	4	Rorya, Butiama, Bunda, Musoma DC
12	Simiyu	3	Meatu, Busega, Maswa
13	Mwanza	3	Magu, Kwimba, Misungwi
14	Morogoro	3	Morogoro (V), Morogoro (M)
15	Iringa	2	Iringa DC, Kilolo
16	Njombe	1	Wanging'ombe
17	Mtwara	1	Nanyumbu
18	Pwani	1	Rufiji

*Kiambatisho na. 2***Mgao na Uchukuaji wa Chakula cha Njaa Mwaka 2015/2016 (Tani)**

Kanda/	Mkoa	JUMLA	Uchukuaji hadi 14/04/2016	Salio hadi 14/04/2016
KANDA YA ARUSHA	ARUSHA	3500	3434	66
	KILIMANJARO	440	440	0
	MANYARA	2530	2210.06	319.94
	JUMLA KANDA	6470	6084.06	385.94
KANDA YA SHINYANGA	SHINYANGA	479.8	479.8	0
	SIMIYU	4469.067	4169.067	300
	TABORA	2470	2450	20
	MWANZA	580	471.05	108.95
	MARA	1811.453	1561.077	250.376
	JUMLA KANDA	9810.32	9130.994	679.326
KANDA YA KIPAWA	LINDI	600	600	0
	MTWARA	28.8	28.8	0
	MOROGORO	330	330	0
	TANGA	800	600	200
	JUMLA KANDA	1758.8	1558.8	200

Kanda/	Mkoa	JUMLA	Uchukuaji hadi 14/04/2016	Salio hadi 14/04/2016
KANDA YA DODOMA	DODOMA	5985	5834.299	150.701
	MANYARA	550	550	0
	SINGIDA	4842.67	4841.759	0.911
	JUMLA KANDA	11377.67	11226.058	151.612
KANDA YA MAKAMBAK O	IRINGA	1047.4	1029.772	17.628
	NJOMBE	100	37.618	62.382
	JUMLA KANDA	1147.4	1067.39	80.01
	JUMLA YA CHAKULA CHA NJAA (PMO)	30564.19	29067.302	1496.888
MAFURIKO / MAAFA/VIMBUNGA				
KANDA YA SHINYANGA	KAGERA	80	80	0
	TABORA	61	61	0
	JUMLA KANDA	141	141	0
KANDA YA DODOMA	DODOMA	700	687.728	12.272
KANDA YA KIPAWA	PWANI	304.9	304.9	0
	MTWARA	100	100	0
	LINDI	617.6	217.6	400

Kanda/	Mkoa	JUMLA	Uchukuaji hadi 14/04/2016	Salio hadi 14/04/2016
	JUMLA KANDA	1022.5	622.5	400
KANDA YA MAKAMBAK O	IRINGA	100	100	0
	JUMLA KANDA	100	100	0
KANDA YA SONGEA	RUVUMA	200	200	0
	JUMLA KANDA	200	200	0
JUMLA YA MGAO WA MAFURIKO		2163.5	1751.228	412.272
MSAADA WA CHAKULA KWA WAKIMBIZI				
KANDA YA SHINYANGA	KIGOMA	150		150
	JUMLA KANDA	150	-	150
JUMLA CHAKULA CHA WAKIMBIZI		150	-	150
MSAADA WA MAHINDI SUDANI YA KUSINI				
KANDA YA DODOMA	SOUTH SUDAN	500	500	0
KANDA YA KIPAWA	SOUTH SUDAN	1500	1500	0
JUMLA CHAKULA CHA MSAADA SUDANI YA KUSINI		2000	2000	0
JUMLA KUU		34877.69	32818.53	2059.16

Idadi ya Vyama vya Ushirika hadi Machi 2016

REGION	AMCOS	APEX/TFC	BANK	BEEKEEPING	CONSUMER	FISHING	HOUSING	INDUSTRY	IRRIGATION	JOINT ENTERPRISES	JOINT VENTURE	LIVESTOCK	MINING	OTHER	SACCOS	SERVICE	TRANSPORTATION	UNION	TOTAL
ARUSHA	51	0	0	0	7	0	0	6	4	0	0	28	1	3	341	2	2	1	446
DAR ES SALAAM	11	1	0	0	3	2	2	2	0	6	0	1	0	21	337	40	3	3	432
DODOMA	26	0	0	3	0	0	1	4	2	3	0	7	2	6	164	5	2	0	225
GEITA	158	0	0	9	0	5	0	0	0	0	0	5	53	20	281	0	0	1	532
IRINGA	85	0	0	1	0	2	1	1	0	7	0	3	1	82	149	4	0	1	337
KAGERA	250	0	1	0	1	0	2	0	0	0	0	4	1	2	82	0	0	3	346
KATAVI	11	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	31	1	0	2	50
KIGOMA	79	0	0	3	1	1	0	2	0	2	0	0	0	15	151	3	0	1	258
KILIMANJARO	123	0	1	0	6	0	0	4	4	8	4	1	0	10	226	4	25	2	418
LINDI	123	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	8	126	1	2	1	262
MANYARA	40	0	0	1	0	0	0	4	0	0	0	13	3	0	102	0	0	1	164
MARA	83	0	0	2	2	1	1	4	1	1	0	8	28	3	217	4	0	2	357
MBEYA	202	0	0	0	5	29	0	3	18	4	0	28	0	9	140	14	6	6	464
MOROGORO	49	1	0	2	0	0	2	0	0	2	0	2	0	8	139	0	2	4	211

MTWARA	261	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	4	60	2	6	2	337
MWANZA	198	0	0	0	3	14	0	2	0	0	0	0	0	5	189	12	1	1	425
NJOMBE	124	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	187	1	0	1	321
PWANI	89	0	0	0	0	3	0	2	0	4	0	5	1	2	67	3	5	2	183
RUKWA	13	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	52	1	0	0	68
RUVUMA	98	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	86	0	0	6	191
SHINYANGA	184	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	6	12	3	255	6	0	2	471
SIMUYU	141	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0	0	23	0	0	0	167
SINGIDA	94	0	0	9	1	2	0	1	0	0	0	2	12	1	107	2	0	2	233
TABORA	357	0	0	13	4	4	0	0	0	1	0	10	2	1	358	11	12	4	777
TANGA	68	0	0	1	1	3	0	7	8	1	0	27	7	6	223	8	3	2	365
TOTAL	2,918	2	2	45	35	68	10	45	37	41	4	153	123	221	4093	124	69	50	8,040

*Kiambatisho Na. 4a***Hali ya Rasilimali ya Samaki Mwaka 2015**

Maji	Idadi		Makisio ya Uvuvi na Thamani	Thamani Tshs'000
	Wavuvi	Vyombo	Samaki (Tani)	
Ziwa Victoria	103,540	29,154	237,097.49	983,954,579.99
Ziwa Tanganyika	26,612	11,506	54,160.58	216,642,255.13
Ziwa Nyasa	5,550	2,632	10,095.38	38,362,449.43
Ziwa Rukwa	3,428	1,786	3,220.81	12,239,083.43
Bwawa la Mtera	2,369	1,238	598.34	2,152,860.08
Nyumba ya Mungu	1,387	906	258.19	967,013.54
Maji Mengine	4,593	2,405	4,491.29	16,538,438.23
Uvuvi mdogo Baharini	36,321	7,664	52,723.22	210,892,897.14
Jumla Kuu	183800	57291	362645.3	1481749577

Chanzo: Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, 2015

Uvunaji wa rasilimali ya uvuvi mwaka 2008 – 2015

Mwaka	Maji baridi			Maji chumvi			Jumla (Maji chumvi na Baridi)		
	Wavuvi	Vyombo	Uzito (tani)	Wavuvi	Vyombo	Uzito (tani)	Wavuvi	Vyombo	Uzito (tani)
2008	133,791	44,838	281,691	36,247	7,489	43,130	170,038	52,327	324,821
2009	135,769	45,234	288,059	36,321	7,664	47,616	172,090	52,898	335,674
2010	127,280	42,337	294,474	36,321	7,664	52,683	163,601	50,001	347,157
2011	141,206	47,635	290,474	36,321	7,664	50,592	177,527	55,299	341,066
2012	147,020	49,721	322,313	36,321	7,664	50,079	182,741	56,985	365,023
2013	147,644	50,120	364,602	36,321	7,664	52,846	183,431	57,385	375,158
2014	147,479	49,627	314,062	36,321	7,664	51,912	183,800	57,291	365,974
2015	147,479	49,627	309,922	36,321	7,664	52,723	183,800	57,291	362,645

Chanzo: Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, 2015

Kiambatisho Na. 5a

Uuzaji wa Mazao ya Uvuvi nje ya Nchi Mwaka 2015/2016

ZAO	UZITO (TANI)	SAMAKI HAI	THAMANI (US \$)	THAMANI (TShs.)	USHURU(TShs.)
Aquarium Fin Fish /L Tang.		62,300.00	1,081,049.53	2,282,938,782.38	279,405,592.26
Aquarium Fin Fish /L Nyasa		25,330.00	92,976.75	196,346,441.12	94,400,538.04
Frozen Fish Belly Flaps	21.25		1,793.40	3,787,266.25	1,179,770.79
Live Crabs	54.24		2,127,742.19	4,493,323,402.00	435,583,039.30
Dried Dagua /L. Vict.	6,007.19		30,298.80	63,984,401.55	84,488,055.93
Dried Dagua/ L.Tang.	151.31		1,169.28	2,469,262.12	1,205,077.42
Dried Fish Skins/Nile Perch	32.58		14,136,728.12	29,853,659,710.94	471,401,598.98
Dried Fish/L Tang.	155.25		1,966,217.22	4,152,218,202.96	216,922,277.44
Dried Fish/Mtera Dam	0.26		3,313.62	6,997,636.44	3,603,049.15
Dried Fish/ Nile Perch/Kayabo	472.05		181,787.09	383,894,334.16	102,814,028.63
Frozen Prawns/ Farmed	48.25		38,610.00	81,535,825.80	28,505,612.78
Fresh Fish Fillets	7,103.23		63,268,358.11	133,608,853,289.96	3,728,725,950.68
Frozen Fish Fillets	10,444.18		55,348,824.76	116,884,541,159.70	4,751,140,411.43

ZAO	UZITO (TANI)	SAMAKI HAI	THAMANI (US \$)	THAMANI (TShs.)	USHURU(TShs.)
Frozen Fish Chests	121.35		71,292.56	150,554,202.36	25,627,120.58
Dried Fish Frames	586.53		12,172.20	25,705,008.52	5,121,303.49
Frozen Fish Head/NP	1,264.02		14,292.00	30,181,559.76	8,088,106.63
Dry Fish Maws	192.55		46,671,541.90	98,560,028,745.13	451,509,286.08
Fresh Fish Maws	3.21		3,493,081.92	7,376,620,537.02	289,869,313.48
Dry Fish Meal	109.76		342.20	722,651.12	214,305.40
Fresh Fish/L.Tang.	10,023.24		77,637.18	163,952,646.51	24,834,320.62
Frozen Fish/NP	6.00		44,458.86	93,887,331.37	18,256,538.92
Frozen Fish Maws	320.53		64,689,096.38	136,609,139,961.80	383,187,939.80
Chilled H & G Fish	9.25		7,740.00	16,345,177.20	2,409,149.04
Fresh H & G Fish	708.18		595,090.30	1,256,699,793.73	391,231,337.19
Frozen H & G Fish	1,011.03		1,689,637.49	3,568,142,665.18	596,159,446.36
Live Lobsters	9.58		8,444.40	17,832,721.37	3,752,052.30
Frozen Lobster/Whole	6.25		1,051,151.88	2,219,801,515.46	259,528,265.08
Dry Daga /Marine	1,011.04		102,101.69	215,616,306.91	81,253,462.10

ZAO	UZITO (TANI)	SAMAKI HAI	THAMANI (US \$)	THAMANI (TShs.)	USHURU(TShs.)
Octopus Frozen/Chilled	27.34		5,760.00	12,163,852.80	2,518,941.93
Sea Shells/Cowrie	21.18		114,757.75	242,343,121.30	62,371,620.04
Dry Fish Off cuts	140.26		10,681.93	22,557,886.14	6,764,492
Fresh/Chilled Fish Off Cuts	162.48		730.30	1,542,224.49	240,167.60
Frozen Fish Off Cuts	292.15		41,457.69	87,549,514.04	17,651,084.81
Frozen Prawns/ Head On	17.20		20,506.73	43,305,691.72	11,720,802.51
Frozen Squids /whole	2.58		26,574.48	56,119,455.37	14,564,369.10
Sea weed/E. cottonii	5.46		2,208.79	4,664,480.24	Exempted
Grand total	40,540.95	87,630.00	257,029,627.50	542,790,026,764.91	12,856,248,428.15

*Kiambatanisho Na. 5b***Mauzo ya Samaki na Mazao ya Uvuvi Nje ya Nchi Mwaka 2008 -2015**

Mwaka	Uzito wa Samaki (tani)	Samaki wa Mapambo	Thamani		Ushuru (Tshs)
			Dola za Kimarekani	TSh '000	
2008	51,426.20	33,066	174,409,214.40	205,054,092.50	6,629,846,700.10
2009	41,148.30	53,188	161,053,645.70	207,447,119.90	6,047,528,427.00
2010	39,771.80	40,552	187,427,053.50	263,131,442.00	5,876,103,557.40
2011	37,996.40	61,215	152,973,356.80	233,714,590.00	6,153,278,023.40
2012	41,394.30	45,550	163,299,365.50	254,901,017.10	6,819,926,007.10
2013	38,573.60	44,260	147,659,778.56	234,884,628.92	6,117,769,193.74
2014	43,354.40	42,100	188,101,262.01	314,489,903.88	7,490,632,355.15
2015	40,540.95	87,630	257,029,627.50	542,790,808.64	12,856,248,428.15

Chanzo: Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uuvi, 2015

Hali ya Sukari Nchini na Mradi wa Bagamoyo *ECO - Energy*

Hali ya Sukari Nchini

Mahitaji ya sukari nchini ni wastani wa tani 420,000 kwa matumizi ya kawaida (*domestic use*) na tani 170,000 kwa matumizi ya viwandani (*industrial use*). Uzalishaji wa sukari nchini kwa mwaka ni wastani wa tani 300,000 ambazo zote ni kwa matumizi ya kawaida. Hivyo, takribani tani 290,000 huagizwa kutoka nje ya nchi kila mwaka ili kufidia pengo la uzalishaji ambapo kati ya hizo, tani 120,000 ni kwa matumizi ya kawaida na wastani wa tani 170,000 ni kwa matumizi ya viwandani.

Tasnia ya sukari inakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwemo sukari ya magendo ambayo huingia sokoni kwa njia kuu tatu zisizo rasmi;

- i) Wafanyabiashara wasiowaaminifu huingiza sukari ya magendo kwa kutumia majahazi kushusha katika bandari bubu;
- ii) Wafanyabiashara kufanya udanganyifu kwa kuuza nchini sukari inayosafirishwa nje ya nchi;
- iii) Waagizaji wa sukari ya matumizi ya viwandani (*industrial sugar*) kuuza madukani sukari hiyo kama sukari ya kawaida.

Hali hiyo imesababisha kuyumba kwa soko la sukari na kusababisha wazalishaji wa ndani kukosa soko la uhakika. Ili kudhibiti soko la sukari, hatua zifuatazo zimechukuliwa na Serikali;

i) Udhibiti wa sukari ya magendo

Serikali imeunda Kikosi Kazi kinachoratibiwa na Mamlaka ya Mapato Tanzania na kujumuisha Mamlaka ya Bandari na Vyombo vya Ulinzi na Usalama ili kudhibiti bidhaa za magendo ikiwemo sukari. Kikosi Kazi hicho kinaendelea na jukumu lake;

ii) Udhhibiti wa Sukari ya Viwandani

Katika kudhibiti sukari ya viwandani iliyopunguziwa kodi kuuzwa sokoni kama sukari ya kawaida, Serikali imeanzisha utaratibu wa kuwatoza 15% zaidi ya kodi ya kawaida ya 10%. Katika utaratibu huu, kila kiwanda kinawajibika kuthibitisha kwa TRA matumizi halisi ya sukari waliyoagiza na kutumia kabla ya kurejeshewa 15%.

iii) Udhhibiti wa Sukari Inayopita Nchini Kwenda Nchi Jirani (*Transit Sugar*)

Serikali iliunda Kikosi Kazi kinachoratibiwa na Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) ili kusimamia udhibiti wa sukari inayopitia nchini kwenda nchi jirani (*transit sugar*). Kikosi Kazi hiki kinajumuisha pia vyombo vya Ulinzi na Usalama na Mamlaka ya Bandari Tanzania. Pamoja na majukumu mengine, Kikosi Kazi hiki kinafuatilia sukari kuanzia inapoingia kwenye maghala ya forodha (*customs bonded warehouse*) hadi sukari hiyo inapovuka mipaka ya Tanzania. Mamlaka ya Mapato Tanzania imeanzisha mfumo wa kielektroniki (*cargo trucking system*) wa kufuatilia shehena za sukari hadi zinapovuka mipaka.

Mamlaka ya Mapato inasimamia utekelezaji wa malipo ya Hati Fungani (*bond*) au malipo ya fedha taslim ya asilimia mia moja (100%) ya thamani ya sukari inayopita nchini kwenda nchi jirani. Hati fungani au malipo taslim hurejeshwa kwa wahusika baada ya TRA kuthibitisha kuwa shehena ya sukari imevuka mipaka.

Hatua zaidi zilizochukuliwa ni pamoja na;

- i) Mwaka 2015, Serikali ilifanya marekebisha ya Kanuni za Sukari za mwaka 2010 kama ifuatavyo:
 - a) Kurekebisha muundo na majukumu ya Kamati ya Ufundi na Ushauri ya Uagizaji Sukari ili iwe na uhuru wa kutoingiliwa na kuongeza ufanisi katika utendaji wake wa kazi;
 - b) Kuipa Bodi ya Sukari mamlaka ya kisheria ya kukagua sukari kabla haijaruhusiwa kutoka bandarini;
 - c) Kuipa Bodi ya Sukari mamlaka ya kushirikishwa na TRA katika kudhibiti sukari inayopitia nchini kwenda nchi jirani (*transit sugar*); na

- d) Kuanzisha kisheria Mfumo wa Kuagiza Sukari wa Pamoja (*bulk sugar importation*) kwa kutumia chombo kitakachoanzishwa na wazalishaji na wafanyabiashara wa sukari (*Consortium entity for bulk sugar importation*).
- ii) Serikali imeanzisha utaratibu maalumu wa kufanya ukaguzi wa viwanda vinavyotumia sukari ili kupata takwimu za mahitaji halisi ya sukari ya viwandani. Ukaguzi huo unahusisha pia uhakiki wa kutambua kiasi cha sukari kilichopo (*stock audit*). Takwimu hizi ndizo zinatumiwa kama msingi wa Bodi ya sukari kutoa leseni kwa waagizaji sukari ya viwandani.
- iii) Serikali kupitia Bodi ya Sukari, Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA), Shirika la Viwango Tanzania (TBS) na Jeshi la Polisi imeanzisha utaratibu wa ukaguzi wa kushtukiza kwenye maghala ya sukari na maduka hapa nchini ili kubaini sukari inayoingizwa nchini kinyume cha sheria na kuchukua hatua stahiki.
- iv) Serikali inaendeleza kuhamasisha uzalishaji wa sukari kupitia wawekezaji wapya. Kupitia Mpango wa Tekeleza kwa Matokeo Makubwa Sasa (BRN), Serikali imeainisha eneo la hekta 294,000 kwa ajili ya uzalishaji wa sukari katika mikoa ya Kagera, Kigoma, Morogoro, Mara, Mtwara, Pwani na Tanga. Mashamba hayo ni kwa ajili ya uwekezaji na yanamilikishwa kupitia utaratibu wa zabuni chini ya TIC. Aidha shamba la Kitengule lililoko wilayani Karagwe mkoani Kagera limepatiwa hatimiliki kupitia mwekezaji Kampuni ya *Kagera Sugar Company Limited*. Mikakati hiyo inahusu pia uwekezaji katika shamba la Ruipa na uhamasishaji unafanyika kwenye maeneo ya Kilombero na Mtibwa ili kupata wawekezaji wa Viwanda vidogo na vya kati vitakavyowasaidia wakulima wadogo.

Hali Halisi ya Sukari Iliyo Sasa

Hali ya uzalishaji wa sukari hadi kufikia tarehe 29 Machi, 2016 ni kama ifuatavyo;

Na.	Jina la Kiwanda	Matarajio	Uzalishaji	Kiasi Kilichobaki Kuzalishwa	Kiasi kilichopo (Tani)	Bei	Tarehe ya Kufungwa Kiwanda
1	Kilombero Sugar	124,273	121,683	-	2,703.98	1,560	26/02/2016
2	TPC	95,000	94,645	-	11,392.20	1,662	15/03/2016
3	Kagera Sugar	60,000	58,032	1,968.00	3,900	1,720	11/04/2016
4	Mtibwa Estate	15,797	15,751.82	-	0	-	16/01/2016
	JUMLA	295,070	290,112	1,968	17,996.18		

Hali ya Akiba ya Sukari iliyopo hadi Tarehe 29 Machi, 2016 ni kama ifuatavyo;

NA.	WAZALISHAJI/ WASAMBAZAJI	KIASI KILICHOPO - TANI
1	Wazalishaji	17,996.18
2	Wasambazaji wakubwa na wa kati	14,651.51
	JUMLA NDOGO	32,647.69
3	Asilimia 10 ya stocks iliyopo kwenye mzunguko wa soko	3,264.77
	JUMLA	35,912.45
4	Matarajio ya uzalishaji hadi mwisho wa msimu	1,968
	JUMLA KUU	37,880.45

Mradi wa Bagamoyo Eco - Energy

Mradi wa Bagamoyo Eco Energy ulipatiwa cheti cha uwekezaji tarehe 24 Februari, 2012. Umiliki wa Mradi utakuwa Mwekezaji *Agro-Eco Energy Tanzania (AEET)* asilimia 99 na *Eco Energy Africa AB* (Swedish) asilimia 1. Hata hivyo, Mradi utakapokamilisha upatikanaji wa mtaji (*Financial Closure*) utamilikiwa na AEET, Serikali ya Tanzania asilimia 10 (*land for equity*) na wawekezaji wengine kutoka sekta ya fedha (*Development Banks*). Miaka 18 baada ya kuanza uzalishaji, Serikali itaongezewa umiliki kufikia hisa asilimia 25.

Katika hatua nyingine, kutokana na maagizo ya Serikali yaliyotokana na utekelezaji mradi usioridhisha, Msajili wa Hazina alimwandikia mwekezaji kumfahamisha kuwa Serikali haina nia ya kuendelea na ushirikiano na Bagamoyo *Eco Energy* na kumtaka arejeshe ardhi aliyopewa. Hatua hiyo, ilisababisha Benki ya Maendeleo ya Afrika na Shirika la IFAD kuonyesha nia ya kujiondoa. Hata hivyo, katika kuhakikisha wadau hao hawajitoi, Serikali ilitisha Kikao cha wadau tarehe 16 Machi, 2016 kujadili upya hatma ya mradi huo. Mapendekezo ya wadau pamoja na Msajili wa Hazina yatawasilishwa katika Kamati ya Wataalam ya Kamati ya Taifa ya Uwekezaji Rasilimali kwa ushauri zaidi.

Hali ya Mradi wa Eco Energy kwa sasa

Mwekezaji ameridhia hatua ambazo Serikali imechukua kushughulikia changamoto zilizosababisha ucheleweshaji wa mradi ikiwepo kukamilika kwa kesi ya ardhi ambayo imetolewa hukumumu mwezi Novemba, 2015 na pia tatizo la uagizaji wa sukari kutoka nje limefanyiwa kazi na hivyo mwekezaji sasa yupo tayari kuanza utekelezaji wa mradi. Changamoto hizi kwa kiasi kikubwa ndizo zilizosababisha ucheleweshaji wa mradi ambapo mabenki na wawekezaji (*Equity Partners*) walishindwa kutoa mtaji. Pia mwekezaji ameingia mkataba wa awali na mwekezaji UTTAM wa India ambaye atawekeza dola za Marekani milioni 45.

Mwekezaji aliomba Serikali ikamilishe *Shareholders Agreement* na *Project Implementation Agreement* ili mabenki na wawekezaji wawekeze mitaji *financial closure* mwezi Oktoba, 2016.

Aina Mpya za Mbegu bora za Mazao Zilizoidhinishwa mwaka 2015/16

NA	KAMPUNI/TAASISI	ZAO	AINA YA MBEGU	SIFA
1	Taasisi ya Utafiti Selian	Mahindi	Selian H215	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika mwinuko wa mita 800 hadi 1200 kutoka usawa wa bahari.; Inakomaa kati ya siku 105 hadi 148; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 5 kwa hekta. Na Inastahimili ugonjwa ya majani "Grey leaf spot" hususani katika nyanda za juu kaskazini.
2	Taasisi ya Utafiti Naliendele	Karanga	NACHI 2015	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika ukanda wa chini na kati katika mwinuko wa mita 0 hadi 1500; Inakomaa kwa siku 59 hadi 102; Inastahimili Ugonjwa wa 'Rosette' na Inatoa mavuno ya wastani wa tani 1.1 kwa hekta
			KUCHELE 2015	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika ukanda wa chini na kati katika mwinuko wa mita 0 hadi 1500; Inakomaa kwa wastani wa siku 57 hadi 102; Inastahimili dhidi ya ugonjwa wa 'Rosette'; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 1.2 kwa hekta na Mbegu zake ni kubwa
			NARINUT 2015	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika ukanda wa chini na kati katika mwinuko wa mita 0 hadi 1500; Inakomaa kwa wastani wa siku 57 hadi 10; Inastahimili dhidi ya ugonjwa wa 'Rosette'; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 1.1 kwa hekta na Mbegu zake ni kubwa na zimeidhinishwa kwa ajili ya wasindikaji wa karanga za kutafunwa (confectionery market)
3	Taasisi ya Utafiti Ilonga	Mahindi	WE4106	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika ukanda wa chini na kati wa mita 0 hadi 1500 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 106 ; Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya pundamilia (Maize Streak), Ukungu wa majani (Grey Leaf spot) na kutu ya majani (leaf rust); Inakoboleka vizuri (good poundability); Inatoa mavuno ya wastani wa tani 6.8 kwa hekta; Inastahimili ukame
			WE4102	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika ukanda wa chini na kati wa mita 0 hadi 1500 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 105 ; Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya pundamilia (Maize Streak), Ukungu wa majani (Grey Leaf spot) na kutu ya majani (leaf rust); Inakoboleka vizuri (good poundability); Inatoa mavuno ya wastani wa tani 6.7 kwa hekta; Inastahimili ukame

NA.	KAMPUNI/ TAASISI	ZAO	AINA YA MBEGU	SIFA
			WE4110	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika ukanda wa chini na kati wa mita 0 hadi 1500 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 101 hadi 111; Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya pundamilia (Maize Streak), Ukungu wa majani (Grey Leaf spot) na kutu ya majani (leaf rust); Inakoboleka vizuri (good poundability); Inatoa mavuno ya wastani wa tani 6.6 kwa hekta; Inastahimili ukame
			WEWA4114	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika ukanda wa chini na kati wa mita 0 hadi 1500 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 102; Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya pundamilia (Maize Streak), Ukungu wa majani (Grey Leaf spot) na kutu ya majani (leaf rust); Inakoboleka vizuri (good poundability); Inatoa mavuno ya wastani wa tani 5.9 kwa hekta; Inastahimili ukame
			WE4115	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika ukanda wa chini na kati wa mita 0 hadi 1500 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 104 hadi 112; Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya pundamilia (Maize Streak), Ukungu wa majani (Grey Leaf spot) na kutu ya majani (leaf rust); Inakoboleka vizuri (good poundability); Inatoa mavuno ya wastani wa tani 6.4 kwa hekta na Inastahimili ukame
			WE4112	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika ukanda wa chini na kati wa mita 0 hadi 1500 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 103; Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya pundamilia (Maize Streak), Ukungu wa majani (Grey Leaf spot) na kutu ya majani (leaf rust); Inakoboleka vizuri (good poundability); Inatoa mavuno ya wastani wa tani 6.5 kwa hekta; Inastahimili ukame
4	Taasisi ya Utafiti Tumbi	Mahindi	T104	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika ukanda wa kati katika mwinuko wa mita 600 hadi 1500; Inakomaa kwa wastani wa siku 104 hadi 128; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 4.5 kwa hekta
			T105	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika ukanda wa kati katika mwinuko wa mita 600 hadi 1500; Inakomaa kwa wastani wa siku 103 hadi 129; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 5.4 kwa hekta.
5	Taasisi ya Utafiti Chollima-	Mpunga	CH-SATO1	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika mwinuko wa mita 0 hadi 1000 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 88 hadi 143; Inatoa mavuno ya tani 7.8 kwa hekta; Inavumilia udongo wenye chumvi chumvi (saline and sodic soils);

NA.	KAMPUNI/ TAASISI	ZAO	AINA YA MBEGU	SIFA
	Dakawa		CH-SATO 9	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika mwinuko wa mita 0 hadi 1000 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 93 hadi 147; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 8.2 kwa hekta; Inavumilia udongo wenye chumvi chumvi (saline and sodic soils)
6	Taasisi ya Chai Tanzania (TRIT)	Chai	TRIT 201/43	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika mwinuko wa kati na juu wa mita 970 hadi 1800 kutoka usawa wa bahari; Inachipua mapema baada ya kuvuna (prunning) majani; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 2.5 kwa hekta; Majani yake yanakiwango kikubwa cha rangi ya kijani (High green leaf/made yiel potential); Chai yake ina mng'ao wa rangi nyeusi yenye ubora wa kuvutia mnywaji. (Moderately good black tea quality); Ina wastani wa kuvumilia mabadiliko ya hali ya hewa (drought stress); Ina uvumilivu dhidi ya mbu wa chai (Mosquito bugs)
			TRIT 201/44	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika mwinuko wa kati na juu wa mita 970 hadi 1800 kutoka usawa wa bahari.; Inachipua mapema baada ya kuvuna majani; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 2.2 kwa hekta; Majani yake yanakiwango kikubwa cha rangi ya kijani ; (High green leaf/made yiel potential); Chai yake ina mng'ao wa rangi ya chungwa yenye ubora wa kuvutia mnywaji. (Bright orange colour, bright hard briskness); Ina wastani wa kuvumilia mabadiliko ya hali ya hewa (drought stress) na Ina uvumilivu dhidi ya mbu wa chai(Mosquito bugs)
			TRIT 201/55	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika mwinuko wa kati na juu wa mita 970 hadi 1800 kutoka usawa wa bahari.; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 2.5 kwa hekta; Majani yake yanakiwango kikubwa cha rangi ya kijani (High green leaf); Chai yake ina rangi nyeusi yenye ubora wa kuvutia mnywaji. (Very bright black tea quality); Inachipua mapema baada ya kuvuna majani; Ina wastani wa kuvumilia mabadiliko ya hali ya hewa (drought stress); Ina uvumilivu dhidi ya mbu wa chai (Mosquito bugs)
			TRIT 201/16	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika mwinuko wa kati na juu wa mita 970 hadi 1490 kutoka usawa wa bahari.; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 2.9 kwa hekta; Majani yake yanakiwango kikubwa cha rangi ya kijani (High green leaf); Chai yake ina rangi nyeusi yenye ubora wa kuvutia mnywaji. (Moderately good black tea quality); Inachipua mapema baada ya kuvuna majani; Ina wastani wa kuvumilia mabadiliko ya hali ya hewa (drought stress); Ina uvumilivu dhidi ya mbu wa chai (Mosquito bugs)

NA	KAMPUNI/ TAASISI	ZAO	AINA YA MBEGU	SIFA
8	Aminata Quality Seeds & Consultancy Ltd	Mahindi	NATA H401	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika ukanda wa chini na kati katika mwinuko wa mita 400 hadi 1500; Inakomaa kwa wastani wa siku 120 hadi 130; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 7 kwa hekta; Inastahimili ugonjwa wa ukungu wa majani (Grey leaf spot) na 'Leaf blight' na kutu ya majani (Leaf rust); Inakoboleka vizuri (good poundability)
			NATA K 8	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi mchanganyiko (OPV); Inastawi katika ukanda wa chini na kati katika mwinuko wa mita 0 hadi 1600; Inakomaa kwa wastani wa siku 110 hadi 120; Inastahimili dhidi ya magonjwa ya ukungu wa majani (Grey leaf spot), pundamilia (Maize streak virus) na 'Turicum blight'; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 4.9 kwa hekta.
9	Krishna Seed Co Ltd	Mahindi	Krishna Hybrid- 2	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika mwinuko wa mita 600 hadi 1200 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 111 hadi 156; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 7.6 kwa hekta; Inastahimili magonjwa ya majani "Grey leaf spot" na milia "Maize streak virus"
			Krishna Hybrid- 1	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Inastawi katika mwinuko wa mita 600 hadi 1200 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 110 hadi 146; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 6.9 kwa hekta; Inastahimili magonjwa ya majani "Grey leaf spot" milia "Maize streak virus"
10	Sunflower Development company Ltd (SDC)	Alizeti	NSFH 36	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni alizeti chotara; Inastawi katika mwinuko wa mita 100 hadi 1800 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa mapema kwa wastani wa siku 86 hadi 95; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 3.4 kwa hekta; Ina kiwango kikubwa cha mafuta; Ina sifa ya kujikinga na ushambuliaji wa ndege kutokana na tabia ya kichwa chake kuelekeza chini (Bending characteristics)
		Alizeti	NSFH 145	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni alizeti chotara; Inastawi katika mwinuko wa mita 100 hadi 1800 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa mapema kwa wastani wa siku 84 hadi 94; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 3.6 kwa hekta; Ina kiwango kikubwa cha mafuta
11	Advanta Seed Company Ltd	Alizeti	AGUARA 4	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni alizeti chotara; Inastawi katika mwinuko wa kuanzia ukanda wa chini hadi wa juu ukijumuisha maeneo yote yanayozalisha alizeti; Inakomaa mapema kwa wastani wa siku 102 hadi 109; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 2.7 kwa hekta; na Ina kiwango cha asilimia 46 (%) cha mafuta

NA.	KAMPUNI/ TAASISI	ZAO	AINA YA MBEGU	SIFA
			HYSUN 33	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni alizeti chotara; Inastawi katika mwinuko wa kuanzia ukanda wa chini hadi wa juu ukijumuisha maeneo yote yanayozalisha alizeti; Inakomaa kwa wastani wa siku 98 hadi 106; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 2.5 kwa hekta; Ina stahimili dhidi ya ugonjwa wa ubwiri unga (Powdery mildew); Ina kiwango cha asilimia 41(%) cha mafuta
12	Meru Agro-Tours & Consultancy Co. Ltd	Mahindi	MERU LISHE 503	<ul style="list-style-type: none"> Hustawi katika mwinuko wa mita 800-1200 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa mapema kwa wastani wa siku 99; Ina kiwango kikubwa cha viini muhimu vya protini ; Ina stahimili magonjwa ya majani(Grey leaf spot)na pundamilia- Kitenge (maize streak virus).; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 4.3 kwa hekta.na Inakoboleka kirahisi
			MERU LISHE 511	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi mchanganyiko (OPV); Hustawi katika mwinuko wa mita 800-1200 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa muda wa wastani wa siku 98; Ni miongoni mwa mahindi ya lishe; Ina ukinzani dhidi ya magonjwa majani(Grey leaf spot)na pundamilia(maize streak virus; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 5.2 kwa hekta; Inakoboleka kirahisi
13	IFFA SEED CO. LTD	Mahindi	IF 430	<ul style="list-style-type: none"> Aina hii ni mahindi chotara; Hustawi katika mwinuko wa mita 600 hadi 1200 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa muda wa wastani wa kati ya siku 150 hadi siku 155; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 6.1 kwa hekta; Inastahimili ugonjwa wa “ Grey leaf spot)
			IF 650	<ul style="list-style-type: none"> Hustawi katika ukanda wa mwinuko wa mita 600 had 1200 kutoka usawa wa habari; Inakomaa katika siku 138; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 6.8 kwa hekta; Inavumilia magonjwa wa “Grey leaf spot”

Kiambatisho Na. 8

Uzalishaji wa Mbegu Mama (*Breeders Seed*) na Awali (*Pre-basic seed*) Mwaka 2015/16

Aina Ya Mbegu	Mbegu Mama	Mbegu ya Awali
	Mbegu (Kilo)	Mbegu (Kilo)
Mahindi	1,500	9,100
Ngano	1,000	15,870
Mpunga	800	120,800
Pamba	800	8,900
Maharage	1,000	8,450,
Karanga	200	313,000
Ufuta	200	3, 580
Soya	500	2,500
Njugu mawe	100	800
Viazi mviringo	2,000	39,000
Mazao ya bustani (Nyanya, bamia, Mnavu mpana na Mchicha)	90	140
JUMLA	8,190	522,140
	Miche (Idadi)	Miche (Idadi)
Migomba	5,000	20,420
Matunda	6,200	15,590
Zabibu	5,000	90,000

Mkonge	3, 500	-
JUMLA	19,700	126,010
	Vipando (Idadi)	Vipando (Idadi)
Muhogo	700,000	4,001,000
Viazi vitamu	200,000	5,125,306
JUMLA	900,000	9,126,306

*Kiambatisho Na. 9***Skimu Zilizosambaziwa na Kusimikwa Mashine za Kukoboa Mpunga Mwaka 2015/16**

Na.	Wilaya	Skimu	Modeli ya mashine	Uwezo (tani/siku)	Gharama (Sh. za TZ)	Imesimikwa
1	Korogwe	Mombo	MLNJ15/15	10	46,750,000	Tayari
2	Mwanga	Kivulini	MLNJ15/15	10	46,750,000	Tayari
3	Babati	Mawemairo	MLNJ15/15	10	46,750,000	Tayari
4	Hai	Musamwinjanga	MLNJ15/15	10	46,750,000	Bado
5	Arumeru	Lekitatu	MLNJ15/15	15	55,250,000	Bado
6	Mbarali	Mbuyuni	CTNM30	30	129,500,000	Bado
7		Uturo	MLNJ15/15	15	55,250,000	Bado
8		Ipatagwa	MLNJ15/15	10	46,750,000	Bado
9	Iringa V	Magozi	MLNJ15/15	15	55,250,000	Bado
10	Songea	Nakahuga	MLNJ15/15	10	46,750,000	Bado
11	Mvomero	Mkindo	MLNJ15/15	10	46,750,000	Bado
12	Kilosa	Kilangali	MLNJ15/15	15	55,250,000	Bado
13	Kilombero	Mkula	MLNJ15/15	10	46,750,000	Bado
14	Bagamoyo	Bagamoyo BIDP	MLNJ15/15	5	42,250,000	Bado
JUMLA					766,750,000	

Viwanda vya Kusindika Maziwa Mwaka 2015/2016

Na	Mkoa na Idadi ya viwanda	Kiwanda	Uwezo (Lita kwa siku)	Hali halisi	Usindikaji (Litakwa siku)	% ya uwezo wa kiwanda	% Market share
1	Dar es Salaam (8)	Azam Dairy	3,000	Inafanya kazi	2,000	67	1.2
		Tommy Dairy	15,000	Haifanyi kazi	-	-	0.0
		Profate Dairy Investment	2,000	Inafanya kazi	800	40	0.5
		Manow Dairy	1,000	Inafanya kazi	300	30	0.2
		Tan Dairies	15,000	Inafanya kazi	3,500	23	2.1
		SADO Farm Dairy	1,500	Inafanya kazi	500	33	0.3
		Dairydaily	500	Inafanya kazi	300	60	0.2
		Milk Com	15,000	Inafanya kazi	8,000	53	4.8
	Jumla ndogo		53,000		15,400	29	
2	Unguja (1)	Azam Dairy	150,000	Inafanya kazi	45,000	30	26.9
	Jumla ndogo		150,000		45,000	30	
3	Pwani (3)	Chawakimu Cooperative	1,000	Inafanya kazi	500	50	0.3
		Mafia Group	1,000	Inafanya kazi	300	30	0.2

Na	Mkoa na Idadi ya viwanda	Kiwanda	Uwezo (Lita kwa siku)	Hali halisi	Usindikaji (Litakwa siku)	% ya uwezo wa kiwanda	% Market share
		Mother Dairy Ltd (Rufiji)	3,000	Inafanya kazi	2,000	67	1.2
	Jumla ndogo		5,000		2,800	56	
4	Tanga (4)	Tanga Fresh Ltd	50,000	Inafanya kazi	43,500	87	26.0
		Ammy Brothers Ltd	1,000	Inafanya kazi	300	30	0.2
		Irente Farm	1,000	Inafanya kazi	500	50	0.3
		Montensory Sister's	1,000	Inafanya kazi	300	30	0.2
	Jumla ndogo		54,000		44,600	83	
5	Arusha (15)	Northern Creameries	30,000	Haifanyi kazi	-	0	0.0
		International Dairy Products	10,000	Inafanya kazi	3,500	35	2.1
		Mountain Green Dairy	1,500	Inafanya kazi	1,000	67	0.6
		Agape Dairy group	500	Inafanya kazi	200	40	0.1
		Jitume Dairy group	300	Inafanya kazi	150	50	0.1
		Idafaso Dairy group	300	Inafanya kazi	100	33	0.1
		Inuka Dairy group	300	Inafanya kazi	500	167	0.3
Arusha Dairy Company	5,000	Inafanya kazi	2,500	50	1.5		

Na	Mkoa na Idadi ya viwanda	Kiwanda	Uwezo (Lita kwa siku)	Hali halisi	Usindikaji (Litakwa siku)	% ya uwezo wa kiwanda	% Market share
		Kijimo Dairy Cooperative	1,000	Inafanya kazi	500	50	0.3
		Ayalabe Dairy cooperative Society	1,500	Inafanya kazi	400	27	0.2
		Uvingo Dairy	1,000	Inafanya kazi	500	50	0.5
		Grand Demam	2,000	Inafanya kazi	500	25	0.3
		Prince Food Technologies	2,000	Inafanya kazi	400	20	0.2
		Hillside Dairies	1,500	Inafanya kazi	400	27	0.3
		Longido (Engiteng)	1,000	Inafanya kazi	900	90	0.5
Jumla ndogo			57,900		11,550	20	
5	Manyara (3)	Terrat (Engiteng)	1,000	Inafanya kazi	620	62	0.4
		Orkesumet (Engiteng)	500	Inafanya kazi	400	80	0.2
		Naberera (Engiteng)	1,000	Inafanya kazi	450	45	0.3
Jumla ndogo			2,500		1,470	59	
6	Kilimanjaro (12)	Nronga Women	10,000	Inafanya kazi	1,200	12	0.7
		West Kilimanjaro	2,000	Inafanya kazi	1,000	50	0.6
		Mboreni Women	1,000	Inafanya kazi	300	30	0.2
		Marukeni	1,000	Inafanya kazi	450	45	0.3

Na	Mkoa na Idadi ya viwanda	Kiwanda	Uwezo (Lita kwa siku)	Hali halisi	Usindikaji (Litakwa siku)	% ya uwezo wa kiwanda	% Market share
		Foo Dairy	1,000	Inafanya kazi	300	30	0.3
		Ng'uni Women	1,000	Inafanya kazi	350	35	0.2
		Kalali Women	1,000	Inafanya kazi	800	80	0.5
		Same (Engiteng)	500	Hakifanyi kazi	-	0	0.0
		Fukeni Mini Dairies	3,000	Inafanya kazi	800	27	0.5
		Kilimanjaro Creameries	10,000	Inafanya kazi	4,000	40	2.4
		Neema Dairies	500	Inafanya kazi	300	60	0.2
		Kondiki Small Scale Dairy	4,000	Inafanya kazi	1,000	25	0.6
Jumla ndogo			35,000		10,500	30	
7	Mara (7)	Musoma Dairy	120,000	Haifanyi kazi	-	0	0.0
		Victoria Maziwa Mara	1,500	Inafanya kazi	800	53	0.5
		Utegi Plant	45,000	Haifanyi kazi	-	0	0
		Baraki Sisters	3,000	Inafanya kazi	2,100	70	1.3
		Nyuki Dairy	2,000	Inafanya kazi	1,000	50	0.6
		Mara Milk	16,000	Inafanya kazi	8,000	50	4.8

Na	Mkoa na Idadi ya viwanda	Kiwanda	Uwezo (Lita kwa siku)	Hali halisi	Usindikaji (Litakwa siku)	% ya uwezo wa kiwanda	% Market share
		AFRI Milk	1,000	Inafanya kazi	300	30	0.2
	Jumla ndogo		188,500		12,200	6	
8	Njombe (1)	CEFA Njombe	6,000	Inafanya kazi	4,200	70	2.5
	Jumla ndogo		6,000		4,200	70	
9	Mwanza (2)	Mwanza Mini Dairy	1,000	Inafanya kazi	500	50	0.3
		Tukwamuane Dairy	500	Inafanya kazi	200	40	0.1
	Jumla ndogo		1,500		700	47	
10	Kagera (11)	Kagera Milk (KADEFA)	3,000	Inafanya kazi	400	13	0.2
		Kyaka Milk Plant	1,000	Inafanya kazi	450	45	0.3
		Bukoba Market Milk Bar	500	Inafanya kazi	300	60	0.2
		Bukoba Market Milk Bar Soko Kuu	500	Inafanya kazi	300	60	0.2
		Mutungji Milk Bar	800	Inafanya kazi	200	25	0.1
		Salari Milk Bar	800	Inafanya kazi	200	25	0.1
		Kashai Milk Bar	800	Inafanya kazi	200	25	0.1
		Delco Food Ltd	500	Inafanya kazi	300	60	0.2

Na	Mkoa na Idadi ya viwanda	Kiwanda	Uwezo (Lita kwa siku)	Hali halisi	Usindikaji (Litakwa siku)	% ya uwezo wa kiwanda	% Market share
		Kikulula Milk Processing Plant	1,000	Inafanya kazi	500	50	0.3
		Kayanga Milk Processing Plant	1,000	Inafanya kazi	300	30	0.2
		MUJIWANYA	1,000	Inafanya kazi	350	35	0.2
	Jumla ndogo				3,500	428	
11	Morogoro (4)	Mazimbu Dairy	1,000	Inafanya kazi	500	50	0.3
		Chemu Dairy	500	Inafanya kazi	200	40	0.1
		Maseyu Dairy	1,000	Inafanya kazi	400	40	0.2
		SUA	500	Inafanya kazi	100	20	0.1
		Shambani Graduates	3,000	Inafanya kazi	1,500	50	0.9
	Jumla ndogo		6,000		2,700	45	
12	Tabora (2)	Uhai Mazingira (Sikonge)	200	Inafanya kazi	100	50	0.1
		New Tabora Dairies	16,000	Inafanya kazi	200	1	0.1
	Jumla ndogo		16,200		300	2	
13	Iringa (1)	ASAS Dairy	50,000	Inafanya kazi	9,000	18	5.4
	Jumla ndogo		50,000		9,000	18	

Na	Mkoa na Idadi ya viwanda	Kiwanda	Uwezo (Lita kwa siku)	Hali halisi	Usindikaji (Litakwa siku)	% ya uwezo wa kiwanda	% Market share
14	Mbeya (2)	Mbeya Maziwa	1,000	Inafanya kazi	800	80	0.5
		Ushirika wa maziwa wa Vwawa	1,500	Inafanya kazi	1,100	73	0.7
	Jumla ndogo		2,500		1,900	76	
15	Dodoma (1)	Gondi Foods	600	Hakifanyi kazi	-	0	0.0
	Jumla ndogo		600		-	0	
16	Singida (1)	Singidani Dairy	500	Inafanya kazi	300	60	0.2
	Jumla ndogo		500		300	60	
17	Lindi (1)	Narunyu Sisters	500	Inafanya kazi	300	60	0.2
	Jumla ndogo		500		300	60	
18	Shinyanga (2)	Saweka Cooperative	200	Inafanya kazi	150	75	0.1
		Propavet Dairies	500	Inafanya kazi	200	40	0.1
	Jumla ndogo		700		350	50	
19	Ruvuma (1)	Ruvuma Dairies	500	Inafanya kazi	300	60	0.2
	Jumla ndogo		500		300	60	
	Jumla ya viwanda (82)		454,000		167,620	26	100

Kiambatisho Na. 11

Viwanda vya Kusindika Nyama mwaka 2015/2016 Vilivyopo na vinavyoendelea kujengwa

NA	MACHINJIO/ KIWANDA	MAHALI KILIPO	UWEZO KWA SIKU
1	Alpha Choice Ltd – Magu	Magu	ng'ombe 80
2	SAAFI Ltd	Sumbawang	<ul style="list-style-type: none"> • ng'ombe 150 • mbuzi na kondoo 150
3	Orpul Ltd	Simanjiro	<ul style="list-style-type: none"> • ng'ombe 40 • mbuzi na kondoo 40
4	Arusha Meat Company	Arusha	<ul style="list-style-type: none"> • ng'ombe 300 • mbuzi na kondoo 400
5	Mtanga Farms Iringa	Iringa	ng'ombe 80
6	Peramiho	Songea	ng'ombe 40
7	Triple S Company		<ul style="list-style-type: none"> • ng'ombe 500 • mbuzi 700
8	Tandan Farms Ltd	Mkuranga	Nguruwe 200
9	Happy Sausage	Arusha	nguruwe 100
10	Kuku Poa	Mwanza	kuku 5,000
11	Interchick	Dar es Salaam	kuku 3,000
12	Kijenge Farms	Arusha	kuku 4,000
13	Kiliagro	Moshi	kuku 4,000
14	Mkuza Chicks	Kibaha	Kuku 5,000
15	Twiga Feeds	Dar es Salaam	kuku 3,000
16	Aman (Endanahai)	Babati	kuku 4,000
17	Al Kafir Co. Ltd	Dodoma	• ng'ombe 300 na

NA	MACHINJIO/ KIWANDA	MAHALI KILIPO	UWEZO KWA SIKU
			• mbuzi \kondoo 3,000
18	Fudar Enterprise Co	Dodoma	• ng'ombe 200 • mbuzi 1,000
19	S and Y Group Meat Co. Ltd	Dodoma	• ng'ombe 200 • mbuzi 1,000
20	Ali Allaba Company Ltd	Bagamoyo	• ng'ombe 400 • mbuzi/kondoo 3,000
21	Xinghua International Ltd	Shinyanga	• ng'ombe 600 • mbuzi/kondoo 1,000
22	Chobo Investment Ltd	Mwanza	• ng'ombe 360 • mbuzi/kondoo 400
23	Manispaa ya Iringa	Iringa	• ng'ombe 200 • mbuzi na kondoo 200
24	Tendaji Foods	Mvomero	• ng'ombe 150 • mbuzi na kondoo 200 • kuku 16,000
25	Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO)	Ruvu	• ng'ombe 800

Kiambatisho Na.12**Maeneo Yaliyotengwa kwa ajili ya Ufugaji katika Vijiji Nchini hadi Mwaka 2015/2016**

Na	Mkoa	Wilaya	Idadi ya Vijiji	Eneo Lilitengwa (Ha)
1	Arusha	Arumeru	7	3,767.40
		Karatu	1	852.71
		Monduli	4	53,331.01
		Longido	19	110,635.07
2	Dodoma	Chamwino	4	17,360.68
		Kondoa	5	1,632.98
		Kongwa	1	398.90
3	Geita	Geita	2	535.49
4	Iringa	Iringa (v)	21	17,467.30
		Kilolo	3	1,162.51
		Mufindi	7	13,779.51
5	Kagera	Bihalamulo	2	5,714.40
		Bukoba (V)	1	386.12
		Chato	1	582.00
		Karagwe	2	4,807.51
		Missenyi	2	4,653.25
		Muleba	11	16,162.60
		Ngara	4	2,695.27
6	Katavi	Mpanda	15	16,231.20

Na	Mkoa	Wilaya	Idadi ya Vijiji	Eneo Lililotengwa (Ha)
7	Kigoma	Kasulu	1	713.00
		Kibondo	1	101.00
		Kigoma (v)	27	20,014.86
8	Lindi	Kilwa	26	54,804.41
		Lindi (v)	16	5,249.30
		Liwale	10	119,305.20
		Nachingwea	14	34,833.17
		Ruangwa	2	146.26
9	Manyara	Babati	21	21,224.96
		Mbulu	4	37,703.25
		Kiteto	8	44,953.80
		Hanang	3	2,480.17
		Simanjiro	6	401,192.87
10	Mara	Bunda	3	964.21
		Musoma (v)	2	663.06
		Serengeti	5	10,387.88
		Tarime	3	402.26
11	Mbeya	Chunya	16	451,580.66
		Ileje	2	135.08
		Mbarali	18	41,027.81
		Mbeya (v)	5	6,563.19
		Mbozi	1	193.30

Na	Mkoa	Wilaya	Idadi ya Vijiji	Eneo Lilitengwa (Ha)
		Rungwe	3	214.00
12	Morogoro	Kilombero	28	45,974.01
		Kilosa	7	24,960.23
		Morogoro(v)	28	27,898.41
		Mvomero	9	10,349.17
		Ulanga	23	26,877.36
13	Mtwara	Mtwara (v)	12	1,508.44
		Nanyumbu	6	6,790.68
		Tandahimba	3	1,022.22
		Newala	5	490.07
14	Njombe	Njombe	2	787.42
		Ludewa	10	16,420.62
		Makete	3	2,488.16
15	Pwani	Bagamoyo	22	53,106.91
		Kisarawe	21	49,033.39
		Mafia	6	1,125.06
		Mkuranga	8	3,176.26
		Rufiji	30	41,077.49
		Kibaha	5	7,451.63
16	Rukwa	Nkasi	3	2,368.86
		Sumbawanga (v)	1	42.80
17	Ruvuma	Mbinga	1	19.00

Na	Mkoa	Wilaya	Idadi ya Vijiji	Eneo Lilitengwa (Ha)
		Namtumbo	18	23,985.81
		Songea	8	20,029.95
		Tunduru	14	5,459.81
18	Simiyu	Bariadi	2	2,149.10
		Meatu	1	8,713.50
19	Shinyanga	Kishapu	1	678.26
		Manyoni	10	27,316.00
20	Singida	Singida (v)	3	1,162.41
		Iramba	1	2,664.10
		Sikonge	2	1,828.14
21	Tabora	Urambo	14	18,944.53
		Uyui	3	8,258.62
		Handeni	4	1,120.19
		Kilindi	2	398.60
		Korogwe	2	26.57
22	Tanga	Mkinga	15	39,702.73
		Muheza	1	261.51
		Pangani	4	2,941.54
		Tanga (v)	1	320.50
	Jumla	82	648	2,015,939.67

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi 2016

Kiambatisho Na 13a

Uzalishaji wa Hei Katika Mashamba ya Serikali mwaka 2015/2016

Na	Shamba	Eneo lililolimwa (Ha)	Hei iliyozalishwa (Marobota)
1.	Langwira	42	12,600
2.	LMU- Mabuki	80	24,500
3.	LMU- Sao Hill	51	15,300
4.	LMU-Mvumoni	80	24,000
5.	LRC- Tanga	15	7,500
6.	PRC- Kongwa	60	21,000
7.	Vikuge	300	105000
8.	Kizota	40	12,500
9.	Mpwapwa	120	42,000
10.	Uyole	50	17,500
11.	West Kilimanjaro	50	15,000
12.	Magereza Farm Bagamoyo	290	130,500
13.	Ngorongoro	120	42,000
14.	Mkata Ranchi	95	33,250
15.	Mzeri Ranchi	120	42,000
	Jumla	1,513	544,650

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, 2016

*Kiambatisho Na 13b***Uzalishaji wa Hei Katika Mashamba Binafsi mwaka 2015/2016**

Na	Shamba	Wilaya	Eneo lililolimwa (Ha)	Hei iliyozalishwa (Marobota)
1	Idrisa Farm	Tanga	65	19,500
2	Filsin Cope	Tanga	20	6,000
3	Katrin Farm	Kibaha	100	45,000
4	Kibaha Farm	Kibaha	25	10,000
5	Kibwe Farm	Bagamoyo	55	16,500
6	Laila Agro Ltd	Tanga	30	9,000
7	Life Service Farm	Kibaha	30	9,000
8	Manyara Farm	Monduli	50	15,000
9	Manyara Ranchi	Manyara	60	18,000
10	Mbelekero	Tanga	30	9,000
11	Adam farm	Tanga	55	16,500
12	Loid Farm	Mkuranga	160	64,000
13	Swar Farm	Arusha	70	35,000
14	Msoga Farm	Bagamoyo	100	40,000
15	Nalukwa	Tanga	20	7,000
16	Pingo Farm	Bagamoyo	200	80,000
17	Shempemba	Kinondoni	5	1,500
18	Tanga Dairy Farm	tanga	30	9,000
19	Tesha Farm	Kisarawe	20	6,000
20	Tewa Farm	Kibaha	30	9,000

Na	Shamba	Wilaya	Eneo lililolimwa (Ha)	Hei iliyozalishwa (Marobota)
21	Tujikomboe Group Farm	Kibaha	20	6,000
22	Umoja Group Farm	Kibaha	20	6,000
23	Upendo Group Farm	Kibaha	10	3,000
24	Vikawe farm	Bagamoyo	20	6,000
25	Mafinga Farm	Bagamoyo	20	6,000
26	Farm Base	Dar es salaam	50	15,000
27	DED Mbinga	Ruvuma	10	4,000
28	DED Maswa	Shinyanga	25	7,500
29	Hasan Mazirai	Pwani	32	9,600
30	Shoo Farm	Tanga	25	7,500
31	Mtengeti farm	Morogoro	35	105,000
32	Ana Mkapa Farm	Pwani	40	12,000
33	Msambichaka Farm	Pwani	20	6,000
34	Kagoma Ranchi	Kagera	42	12,600
35	Mabale Ranchi	Kagera	43	12,900
36	Sotera Sec Farm	Kibaha	15	4,500
37	Peter Farm	Tengeru	27	8,100
	JUMLA KUU		1,609	656,700

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, 2016